Biblioteca Centrală Universală Hunedoara-Deva

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul III, nr. 50(144) - joi 13 decembrie 1956 | ORGAN SĂPTĂMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R. | 6 pagini 50 bani

LUMINA DE LA RĂSĂRIT

Acum zece ani și mai bine, am ascultat o conferință, pe care o ținea unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai culturii noastre — scriitorul Mihail Sadoveanu. Tulburarea pe care am simțit-o înainte de a-i auzi glasul, nu-mi mai amintesc cum s-a risipit atunci. Mai tîrziu am recitit textul, ascultat în acea după amiază de început a anului 1945, și am reconstituit atmosfera legînd între ele scene care îmi rămăseseră vii.

Dar de cîte ori îmi vine în minte formula atît de elocvent definitorie rostită de scriitorul la care mă gîndisem totdeauna cu evlavie, retrăiesc starea de atunci: „Lumina vine de la Răsărit".

Știu, pot fi multe explicații date de știința psihologiei acestei impreJurări, dar mie cuvintele rostite de Mihail Sadoveanu mi se asociază cu tabloul sutelor de mii de muncitori care au manifestat, în toamna lui 1944 și în iarna care a urmat, pentru puterea populară, pentru un guvern democratic, pentru prietenie cu Uniunea Sovietică. Aud încă lozincile scandate și nu pot uita nici clănțănitul sec al mitralierelor lui Rădescu în Piața Palatului, la 24 februarie 1945.

Peste toate acestea se suprapune limpede chipul lui Mihail Sadoveanu proclamînd cuvintele: „Lumina vine de la Răsărit". Îi văd clătinarea domoală dar definitiv aprobatoare a figurii, aud intonația învăluită și fermă a sunetelor. Era, ca pentru întreagă generația mea, rostirea unui sens al vieții pe care abia ne-o începeam.

De cîte ori, de atunci încoace, am putut cu toții să ne dăm seama în mod concret de căldura și binecuvîntata putere a luminii care vine de la Răsărit! Am cunoscut-o în adîncime, am trăit-o, am măsurat-o în fiecare zi și în fiecare ceas al vieții noastre: în înțelepciunea unei orînduiri noi, necunoscută în omenire — socialismul; în sute și sute de mii de vagoane cu mașini, mărfuri și alimente; în sfaturile constructorilor și tehnicienilor sovietici, în cuvintele oamenilor de cultură, în cuceririle artiștilor creatori sovietici, la care am aflat experiența unei arte noi; în noile practici de politică internațională, diplomație, raporturi dintre state. Lumina care vine de la Răsărit ne-a însoțit, ne-a călăuzit și ne-a sprijinit neîntrerupt să ne urmăm drumul nostru, felul nostru de viață, întemeiat pe realitățile noastre naționale, economice și sociale.

De curînd, printr-o Declarație oficială, ne-au fost aduse la cunoștință prevederile unor convenții noi încheiate între țara noastră și Uniunea Sovietică. După puține zile apoi, prin glasul președintelui Consiliului nostru de Miniștri, cuvintele de relatare oficială, din Declarație, au prins contur precis măsurînd — pentru a cîta oară! — din nou binefacerile luminii care ne vine de la Răsărit.

Un împrumut de patruzeci și cinci de mii de vagoane grîu și șase mii vagoane furaje: reducerea cotei de datorii cu patru miliarde și trei sute de milioane, și eșalonarea restului pe termen îndelungat; oferirea cu plată și fără plată a unor bunuri industriale, mașini și instalații, care ne-au fost de folos să ne punem pe picioare ramuri întregi ale industriei; apoi treizeci și opt de mii vagoane de cocs, cincizeci și șapte mii vagoane cu minereu de fier, o mare cantitate de oțel, livrate la prețuri și în condiții avantajoase, pe baza unui schimb echitabil; apoi credite pentru construirea de noi uzine, pentru dezvoltarea celor existente, pentru îmbunătățirea agriculturii; și noi sporuri în acordurile culturale și aminarea plății unor credite acordate anterior.

Nu poți să nu te gîndești la vremea cînd se înstrăinau hoțește avuțiile noastre, cînd trusturile capitaliste ne înrobeau economic și național la orice împrumut și tratat comercial, cînd nu era convenție internațională încheiată de politicienii regimului trecut, la care să nu izbucnească și scandalul a cel puțin o afacere necurată, al unor șperțuri, al unor clauze secrete, foarte lucrative pentru guvernanții de atunci. La urma urmei, le vedem și astăzi aceste practici, în relațiile dintre reprezentanții imperialismului sau în condițiile oferite de el țărilor care construiesc socialismul.

Clevetirile n-au întîrziat — și nici o clipă nu ne-am închipuit că ele vor lipsi — din partea acelora care nu se pot împăca de loc cu gîndul că Uniunea Sovietică ne ajută într-un chip atît de generos. Știm bine ce-i doare pe foștii exploatatori ai metalurgiștilor reșițeni, ai sondorilor prahoveni, ai minerilor din Valea Jiului. Știm și că exemplul relațiilor comerciale internaționale pe care le promovează Uniunea Sovietică nu poate să nu-i neliniștească pe reprezentanții trusturilor — pentru că un astfel de exemplu pune în adevărata lor lumină relațiile marilor monopoluri cu statele înfeudate de imperialism.

Departe de a ne lăsa intimidați, noi ne vom urma fără abatere drumul, vom primi și mai departe lu-

Mihai Gafița

(Continuare în pag. 2-a)

GAVRIL COVALSCHI — „Oțelar"

Responsabilități

Impresionant, efectul de întinerire pe care-l au unele impreJurări grele asupra cuvintelor! Moșteniți cuvintele — tocite printr-o uzură inmemorabilă — ca pe niște monezi des schimbate, în care nu mai deosebești bazul de marcă, ci numai semnificația convențională. Reprezentările pe care le trezesc în noi sînt palide și secate de orice afectivitate.

Ne adîncim din ce în ce mai mult într-o pădure de simboluri, dar nu pădurea vie a lui Baudelaire (splendidă arborescență submarină accesibilă doar scufundătorului), ci în jungla mineralizată a abstracțiunilor convenționale. Într-o oarecare măsură e fatal să fie așa: omul nu mai poate cuprinde direct viața, din ce în ce mai complexă, și o transcrie în semne. Omul modern este deseori — fără să o știe ca și Dandin, — omul abstracțiunilor. De aceea, pe un anumit plan, cel mai mare dar pe care l-a făcut comunismul umanismului este revivificarea sensibilității pentru concret.

Din fericire, oamenii mai iubesc și urăsc încă. Nădăjduiesc și dispera. Din fericire există arta care restituie cuvintelor și obiectelor strălucirea și prezența lor originară (un spirit fantast ar putea imagina într-un viitor îndepărtat o umanitate perfect organizată, dar obligată să cunoască viața — amuzant paradox — doar din cărți, sunete și culori).

Dar mai ales din quietudinea acestui univers prefabricat și schematic, ne smulg seismele sociale și politice. Cel mai slab cutremur al pămîntului sub tălpile noastre, reface

Horia Lovinescu

(Continuare în pag. IV-a)

Marginalii la Montaigne

Zilele acestea, cedînd unui vechi obicei, am deschis la întîmplare „Eseurile" lui Montaigne — pe care le am în „Pleiade" — și am citit:

„Et post equitem sedet atra cura", iar în spatele călărețului stă grija cea neagră (Horațiu, Ode. III, I, 40). Iar Montaigne comentează: „Mai mult, desprinzîndu-ne de Curte și de tîrg, nu ne-am desprins de principalele îngrijorări ale vieții noastre..." „Ambiția, zgîrcenia, nehotărîrea, frica și patimile nu ne părăsesc doar pentru că am schimbat locul".

Horațiu scrie:

Quid terras alio calentes
Sole mutamus? patria quis exul
Se quoque fugit?

Schimbăm mereu locul sub alt soare, căutînd, ce oare?

Cine fuge de patrie, fuge oare și de sine?

(Horațiu, Ode, II, XVI, 18).

Iar Montaigne comentează: „Faceți mai rău bolnavului schimbîndu-i locul. Îi sporiți răul, mișcîndu-l..." „Fiindcă nu e deajuns să te îndepărtezi de popor; nu e deajuns să schimbi locul..."

Clasicii sînt clasici fiindcă, sau mai precis un scriitor este clasic fiindcă, recitindu-l, îți răspunzi mai lesne la întrebările tale, ale timpului tău. Și Montaigne, citindu-i pe vechii greci sau pe bătrînii latini era preocupat nu de o exegeză istorică, filologică, sau altcum erudită. Vechile versuri îi deșteptau ecouri contemporane sau, dacă doriți, moderne. Un clasic este clasic fiindcă în proza lui veche găsesc ecou preocupările tale prezente sau, dacă doriți, moderne. Et post equitem sedet atra cura... Desigur, el n-a fugit acum, călare. A călătorit cu un transatlantic sau poate cu un avion. Dar îngrijorarea folosește și mijloace de transport moderne și s-a așezat alături de el în transatlantic sau poate în avionul cu reacție.

Dl. Eden era surmenat și părăsindu-și țara și obligațiile politice s-a dus în Jamaica. S-a dus acolo să se odihnească. Să nu mai audă. Să nu mai vadă. Să nu mai fie întrebat. Să nu mai trebuiască să răspundă.

S-au luat măsuri: nici radio, nici ziare, nici un fel de știri.

Quid terras alio calentes
Sole mutamus? patria quis exul
Se quoque fugit?

Schimbăm mereu locul, sub alt soare, căutînd, ce oare?

Cine fuge de patrie, fuge oare și de sine?

S-au luat măsuri: fără radio, fără știri, fără ziare.

Dar au rămas oamenii. Și oamenii întreabă. Vor răspuns. Manifestează.

Dl. Eden se va reîntoarce la Londra, anunță ziarele, mai curînd decît se așteptă. Mai curînd, da; mai liniștit, nu.

Hoeret lateri letalis arundo...

El poartă în sine săgeata ucigașă (Virgiliu, Eneida, IV, 73).

În Anglia — se spune — medicii au o frumoasă cultură clasică.

Ei trebuiau să declare: „Faceți mai rău bolnavului schimbîndu-i locul. Îi sporiți răul, mișcîndu-l..." „Fiindcă nu e deajuns să te îndepărtezi de popor; nu e deajuns să schimbi locul..."

Clasicii sînt clasici fiindcă, în paginile lor, preocupările noastre află ecou. „Ambiția, zgîrcenia, nehotărîrea, frica și patimile nu ne părăsesc doar pentru că am schimbat locul". Pretutindeni sînt oameni și oamenii întreabă. În Jamaica oamenii întreabă: De ce ați invadat Egiptul? De ce ați ucis femei și copii la Port-Said și la Cairo? De ce pregătiți invadarea Siriei? De ce împușcați oameni la Bagdad?

Sînt întrebări sau sînt acuzații?!

Jamaica era departe, undeva, departe. Cît de mult s-a apropiat Jamaica de Orientul Apropiat. De ce n-ați luat măsuri: călătoria s-a produs pe tăcute, fără reporteri și fotografi. Cît de aproape e Jamaica de Irak. Aceeași întrebare: ce caută englezii la Kinston și la Bagdad. Se tem ca Jamaica sau Egiptul să nu invadeze Marea Britanie? Nu, nu v-ați putut odihni în Jamaica:

Hoeret lateri letalis arundo...

Explozia bombelor nu v-a asigurat liniștea. Ați suspendat radioul și ziarele, dar nu v-ați putut odihni. Și atunci ați declanșat războiul undelor: să strige radioul! Să strige și presa. Și strigă. Ne atacă pe noi, cei din democrațiile populare, din Uniunea Sovietică, din India, din Orientul Apropiat.

Fasciștii ne vorbesc de democrație. Colonialiștii ne vorbesc de independență. Moșierii dau sfaturi pline de dragoste țăranilor. Capitaliștii îi sfătuiesc pe muncitori.

E bine! Dacă fasciștii vorbesc despre democrație și colonialiștii despre independență înseamnă că nu mai au curajul să vină în fața poporului cu lozincile lor. Înseamnă că noi am cîștigat bătălia morală.

Dl. Eden părăsește Jamaica, părăsește priveliștea marină și liniștea și se întoarce mai repede decît ar fi crezut. Clasicii sînt clasici fiindcă în cărțile lor răsună ecoul suferințelor și înțelepciunii popoarelor.

Horațiu spune:

Ratio et prudentia curas.
Non locus effusi late maris arbiter, aufert.

Rațiunea și prudența îndepărtează grijile, iar nu acel loc care domină întinderea mării.

Închid „Eseurile" lui Montaigne și mă duc la redacție.

Paul Georgescu

IN PAGINILE GAZETEI:

- „Rețeta fericirii" sau „Despre ceea ce nu se vorbește" — actul I dintr-o piesă inedită, de Aureli Baranga
- Caragiale necunoscut: „În tren accelerat" — schiță inedită prezentată de Șerban Cioculescu
- Poezia vieții și reducția schematică, de H. Zalis
- Note și comentarii: „Inadvertențe?", de Al. O. Teodoreanu

ALT FEL DE TINEREȚE

Fără îndoială că dacă aș povesti aici, bucuroasă ca în ziua în care am intrat în casa tinerei perechi de scriitori, cît de frumos, de civilizat, de rînduit era interiorul lor, ar putea fi tineri care să mă întrebe: „Dar stăm toți așa? Ai văzut dumneata condițiile în care locuiesc eu?" Și fără îndoială că n-aș putea să le răspund: sînt sigură că nu vă lipsește nimic, că aveți o casă bună și liniștea de care aveți nevoie ca să scrieți.

Pentru că mulți tineri au toate condițiile necesare muncii lor scriitoricești și unii nu le au încă. Și în același timp, putem spune, tot atît de bine, că aceste condiții s-au creat înainte de confirmarea totală a meritelor, a calificării absolute a tînărului scriitor, că ele au venit nu ca o binemeritată răsplată, ci ca un îndemn, ca o invitație caldă la muncă, la creație, ca o întîmpinare a talentului uneori dezamăgită, alteori justificată.

Esențialul e că tinerii scriitori, aproape toți cei care merită acest nume și, mai mulți încă, au din ce trăi, au unde locui și mulți dintre ei bine, au unde publica, primesc ajutoare de creație, găzduiri în case de creație, bani pentru documentări și sînt priviți ca niște scriitori.

Mi-aduc aminte de o epocă nu foarte depărtată, epocă încheiată abia după 23 August 1944, cînd, de pildă, colaborarea unui tînăr la o revistă nu se plătea. Debutantul, socotit debutant ani de zile, trebuia să fie fericit că i s-a făcut cinstea să apară în coloanele unei reviste, să creadă că l-a apucat pe dumnezeu de un picior, și să nici nu se gîndească măcar că lucrul lui, cu meritele și cu dibuirile începutului, ar putea fi retribuit. Dacă la proză mai obțineai ceva, versurile cel puțin nu se gîndea nimeni că pot fi onorate. Am scris și eu versuri cîndva, și niciodată, pentru nici o poezie, pentru nici una din cele două plachete de versuri pe care le-am publicat, n-am încasat nici un ban, ba încă am știut așa de bine să mă descurc, încît nici pe un volum de nuvele, „Destine", apărut într-o editură oarecare, n-am primit nici un fel de drept de autor. Publicarea unui volum era o treabă grea, care nu depindea nicicum de calitatea volumului, ci de cine știe ce întîmplări fericite, neașteptate sau poate îndelung pregătite și cu artă de către un tînăr scriitor abil. Banii se dădeau semestrial în proporție cu volumele vîndute, și după părerea editorului, ele nu se vînduseră niciodată, deși ediția se ridica pentru tineri la cel mult 2.000 de exemplare. Mijloace să-l controlezi pe editor n-aveai. A trăi din scris și numai din scris, fără să fi pătruns la un ziar, fără să fii funcționar, fără să trudești cine știe pe unde și la ce, — era un lucru foarte rar atins, de foarte puțini, doi-trei, poate cîțiva dintre scriitorii vîrstnici. Literatura rămînea, cu tot orgoliul îndreptățit al scriitorilor, ceva ca o floare la butonieră sau la pălărie pentru unii; ca o mare patimă pentru alții, o patimă satisfăcută în orele în care nu trebuiau să-și cîștige pîinea. Mi-aduc aminte

Lucia Demetrius

(Continuare în pag. IV-a)

AM VĂZUT

Rugul s-a fost prea aproape.
Flăcările mă băteau peste pleoape.
Am auzit copaci trosnind,
spînzurătorile scîrțîind.

Creșa era lîngă inima mea.
Fiece copil, murind, mă chema.
Cine v-a născut, ucigași de copii?
Cărei șerpoaice le-ați fost fii?

Cărțile arse strigau ajutor.
Eu scrisesem fiece filă a lor.
În sediul de partid, devastat,
fiece perete era un steag împurpurat,
fiece steag era îndoliat, —

Oamenii atîrnau cu capul în jos.
Ochiul se scurgea din orbită, cleios.
Limba înnegrită nu mai vorbea.
În noi totul se răsucea și gemea.

Pasul marelui inchizitor
călca peste cranii, asurzitor.
Omul în păcură înveșmîntat
ardea ca o făclie la sabat.

Păsările fugeau speriate de fum.
Unde fusese casă era drum.
Se zdrențuise și aeru-încins.
Dar steaua roșie tot nu s-a stins.

N-a ținut mult ospățul de sînge.
Dar și piatra din stradă mai plînge
Plînge-n ruine orașul întreg.
Dar acum și orbii văd și-nțeleg.

Am văzut, am auzit, am înțeles.
Clar, cu tot sîngele am înțeles.
Lacrimile, ca niște jurămînte,
ne-au făcut inima mai fierbinte.

Nu-i o poveste mai veche, din carte.
Nu s-a-ntîmplat aiurea, departe.
Am auzit copacii trosnind,
spînzurătorile scîrțîind.

Urgia rînjea, mai vroia...
Cine uitase, nu va mai uita.
Nu va uita nici versul meu,
undă din gîndul poporului meu.

Mihu Dragomir

Cîntărețul Făcliilor Libere

Poporul ucrainean a dat literaturii universale multe figuri de seamă. În fruntea lor se așează Taras Șevcenko și Ivan Franko. Pe amîndoi îi unesc multe caracteristici comune, dintre care aș număra întîi dragostea de patrie și viața lor aproape identică prin dramatism.

Și Ivan Franko a plătit foarte scump zbaterile către libertate, în vremea cînd colțul de țară Galiția se afla sub dominația habsburgică. El a stat în nenumărate rînduri în închisoare, a cunoscut, ca și Taras Șevcenko, aceeași gamă a umilințelor. S-a născut acum un veac, într-un frumos ținut din Carpații Galiției, în satul Neguevici. Era fecior de potcovar. Prima lui impresie despre lume a cules-o la strălucirea scînteilor ce țîșneau din foi ca niște mănunchiuri aurii, și primele armonii le-a cules din cîntecul profund, dulce și sacadat, al nicovalei. A văzut sub streașina sărmanei case părintești și în jurul focului, oamenii simpli și buni, i-a auzit grăind despre necazurile seculare, și-a umplut sufletul de suferințele altora și de dorința arzătoare de a se descătușa din lutul obștesc, spre a urca mai sus, pentru a aduce poporului său, bun, simplu, și atît de îndrăgostit de muncă, un dram de fericire. Locul unde s-a născut Ivan Franko este de o mare frumusețe. Un lanț de munți înconjură o vale liniștită, unde curg piralele și strălucesc iazuri, și unde pădurile urcă parcă într-un mers solemn, cu măreție de procesiune, către crestele munților. Cerul e moale și dulce ca o năframă de mătase. Și azi mai trăiește bătrînul stejar sub care poetul de demult și-a înfiripat primele imagini și unde și-a scris cele dintîi povestiri. Oamenii de astăzi au față de stejarul lui Ivan Franko un adevărat cult și se opresc în umbra lui magnifică, cu venerație, ca în fața unui altar ridicat către înălțimile slăvii. Drumeții se abat într-acolo pentru a poposi o clipă, ascultînd cum foșnește codrul întunecos, parcă istorisind prin oftări profunde despre visătorul de demult. Un pavilion alb de mesteacăn stă în preajma unui izvor care murmură necontenit prin vremi. Din aceste locuri a plecat în lume feciorul de țăran Ivan Franko, pentru a se război cu asupritorii și cu legile lor nedrepte. Arma cu care avea de luptat era literatura și arta. Încă de tînăr, a muncit fără hodină pentru prietenia și frăția dintre popoarele Rusiei, înfierînd esența exploatatoare a autocrației țariste, a monarhiei austro-ungare și a șleahtei poloneze. Încă de pe cînd era elev de liceu, a fost atras ca de un farmec de marile genii ale literaturii ruse. După cum spune într-o scriere, dorea să vadă Petersburgul și Moscova, cu monumentele, cu bibliotecile și cu scriitorii lor. El considera intelectualitatea rusă drept o „perlă a literaturii și științei universale", căci ea înfăptuise o muncă de civilizare, demnă de o mare admirație, făurind o literatură unică în felul ei, și pusese baze trainice pentru edificiul științei. Vorbea cu nemărginit entuziasm despre Belinski, Cernișevski, Mecinikov, Mendeleev și Dobroliubov, considerîndu-i pe drept cuvînt deschizători de drumuri, nu numai în știința și cultura rusă, ci în știința și cultura întregii lumi. Ivan Franko demasca sistemul social al autocrației țariste, arătînd că cultura adevărată, propagată de marii oameni ai timpului, nu avea nici o legătură cu autocrația și cu instituțiile ei.

„Slujirea cauzei libertății Rusiei, o socotim de-a dreptul o datorie a noastră. Sîntem încredințați pînă în adîncul inimii că libertatea și dezvoltarea națională și culturală a națiunii noastre ucrainene, sînt legate de-a dreptul și indisolubil de libertatea și progresul întregii Rusii", spunea Ivan Franko, într-o scrisoare. Pe vremea cînd era redactor al unei reviste, îi informa zi cu zi pe cititori despre mișcarea revoluționară din Rusia, prin articole și note scrise la o rubrică anume deschisă. În 1895, în articolul „Mișcarea muncitorească revoluționară din Rusia" informa cititorii despre grevele muncitorilor din Minsk, Iaroslav, Moscova, Orel, Samara, Smolensk, Kiev, și din alte orașe ale vastului imperiu rus. Scria cu mult entuziasm despre grevele din Petersburg, organizate de însuși Vladimir Ilici Lenin, și despre crearea „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare", tot de către marele și neuitatul Vladimir Ilici. La sfîrșitul acelui articol, citează chemarea muncitorilor din Moscova către muncitorii parizieni, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la Comuna din Paris: „Nădăjduim — se spune la sfîrșitul articolului — că nu e departe ziua cînd lanțurile absolutismului vor fi zdrobite, iar proletariatul rus va putea iarăși păși deschis în aria largă a istoriei universale"...

Știrile și articolele tipărite, privind mișcarea revoluționară din Rusia, erau de o foarte mare importanță pentru toată lumea progresistă, ele chemau la deșteptare muncitorii din Galiția și le dădeau încrederea în viitorul lor.

La o foarte mică depărtare de satul natal al lui Ivan Franko se înalță schelele sondelor de la Borislav. Încă de mic, scriitorul a văzut mizeria nemaipomenită din această Californie a imperiului habsburgic. Oamenii lucrau în condiții de-a dreptul umilitoare, locuiau în bordeie, ulițele erau pline de noroaie pînă la

Eusebiu Camilar

(Continuare în pag. IV-a)

Despre cercetarea limbii literare

Sub titlul „Cum se studiază limba literară", acad. Al. Graur publică un articol în „Contemporanul" din 30 noiembrie a. c. (nr. 48), în care ia poziție împotriva unor interpretări ale limbii literare în țara noastră și arată cum ar trebui să se studieze această materie.

Acad. Al. Graur constată că, față de concepția largă a noțiunii de limbă literară, care înglobează în sfera ei limba operelor științifice, juridice, a presei etc., pe lîngă a literaturii beletristice, cercetătorii noștri se mulțumesc să studieze numai limba operelor literaturii artistice, restrîngînd, în felul acesta, cercul studiului lor.

Cercetările asupra limbii romîne literare, într-un spirit nou, datează de cîțiva ani. Cercetătorii au trebuit să strîngă material pentru studiul lor. Necesitățile didactice i-au obligat să se adreseze la materialul existent, pentru a trasa liniile generale ale disciplinei. Această fază incipientă este astăzi depășită. Au început să apară o serie de studii asupra limbii scriitorilor noștri. Alte manifestări ale limbii noastre literare nu au fost însă neglijate: în volumul întîi, consacrat evoluției limbii romîne literare în secolul al XIX-lea, elaborat de un colectiv de cercetători ai Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R., sub direcția acad. Tudor Vianu, actualmente sub tipar în editura Academiei R.P.R., se găsește un studiu asupra limbii actelor și manifestelor de la 1848 și un altul asupra terminologiei filozofice romînești din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Preferința arătată operelor scriitorilor, criticată de acad. Graur, este totuși firească: scriitorii au fost luați întotdeauna ca model de limbă literară, și pe drept cuvînt. Cititorul preferă Codului Civil lectura lui Bolintineanu, Alecsandri, Odobescu, Eminescu, Creangă, Caragiale, Sadoveanu sau Arghezi. Marii scriitori nu creează limba literară, dar ei îi dau o formă aleasă și personală. De aceea stilul marilor scriitori este imitat. Legile de dezvoltare ale limbii comune, evocate de acad. Graur, se vor putea stabili după ce limba operelor tuturor scriitorilor noștri, mari și mici, se va cunoaște cu de-amănuntul. Și pentru aceasta sînt necesare studii de felul celor amintite, care vor trebui duse mai departe.

Studierea limbii documentelor variate din trecut, la care se referă acad. Graur și pe care o dă ca model de cercetare a limbii literare, interesează, de fapt, istoria limbii, și numai indirect istoria limbii literare. Un exemplu va lămuri această afirmație. Termenul roturier, din limba franceză, citat de acad. Graur, era cunoscut în Franța, după cum arată d-sa, cu mult înainte de secolul al XVI-lea, cînd e atestat în limba literară. Constatarea e fără îndoială prețioasă. Atestarea cuvîntului în documentele timpului nu e deci întotdeauna valabilă și pentru limba literară. Este tocmai cazul termenului roturier și, mai aproape de noi, al cuvîntului romînesc pălărie, considerat încă „neliterar" de contemporanii lui Mihail Eminescu: într-adevăr, criticul Anghel Demetriescu reproșează în 1875, lui Eminescu, întrebuințarea acestui termen într-una din cele mai suave poezii ale genialului poet:

„De mi-i da o sărutare
Nime-n lume n-a s-o știe,
Căci va fi sub pălărie —
Ș-apoi cine treabă are!"
(Floare albastră)

Fără îndoială că Eminescu nu a „creat" termenul pălărie, care circula în limba comună încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, dar Eminescu e primul care, cu autoritate suficientă, a introdus acest cuvînt în limba literară.

Cercetarea limbii literaturii artistice și a problemelor legate de exprimarea conținutului de idei constituie una din problemele fundamentale ale lingvisticii.

Al. Rosetti

La ce lucrează scriitorii

De vorbă cu Marcel Breslașu

N-a fost ușor să putem sta de vorbă cu scriitorul Marcel Breslașu. Ziua aleasă de noi era cît se poate de nepotrivită, scriitorul fiind prins de numeroase treburi. Totuși și-a făcut vreme și pentru noi, și cu un sfert de oră înainte de o imprimare la posturile noastre de radio, Marcel Breslașu ne-a dat informațiile pe care le ceream.

— Doriți, desigur, să știți planurile mele literare. Am înțelegeri mai vechi cu editurile și materialul care trebuia să meargă la tipar, așa cum în mai multe împrejurări am spus, se găsește încă pe șantier și în curs de perfecționare. Totuși, sînt pe punctul de a face ultimele corecturi la „Dialectica poeziei" din care au apărut multe poeme în revistele și ziarele noastre. Volumul însă va cuprinde, pe lîngă aceste materiale publicate, și multe bucăți inedite. Firește, așa cum și titlul spune, o asemenea lucrare nu poate fi niciodată socotită ca încheiată, orice soluție de amănunt suscitînd noi probleme. Subtitlul cărții va fi „Cîntece despre cîntec", circumscriind astfel cu mai multă precizie obiectivele pe care mi le-am propus.

— Deci „Dialectica poeziei", chiar după apariția în volum, rămîne încă un ciclu deschis?

— Desigur.

V. R.

(Continuare în pag. IV-a)

V. DOBRIAN — *Din expoziția interregională Iași* — *„Sălcii pe malul Dunării"*

DESTINUL UNEI FAMILII

Ceea ce ni s-a părut interesant cu deosebire în nuvela „Străin în casa lui" de V. Tendriakov este modul pătrunzător în care autorul se apropie de viața personală a eroilor. El deapănă înaintea noastră povestea amară a unei familii care nu și-a putut afla fericirea căminului, destrămîndu-se la puțină vreme după căsătorie. Cum s-a putut întîmpla aceasta între doi oameni tineri care se iubeau, ce a putut interveni deodată, depărtîndu-i unul de altul? În răspunsul pe care-l dă întreaga nuvelă acestor legitime nedumeriri ale cititorului se simte afirmarea unor principii înalte de viață, pe care scriitorul a știut să le urmărească pe viu, în mecanismul complex și delicat al personajelor sale. Ideea fundamentală a cărții lui Tendriakov reflectă un aspect caracteristic peisajului sufletesc al omului sovietic: deplina comuniune între două ființe se dovedește refractară compromisurilor și concesiilor reciproce. Adevărata dăruire implică în dragoste o unitate pe platforma aceloraşi năzuințe etice și sociale. Destinul Stioșei și al lui Feodor Soloveikov, eroii principali ai nuvelei, este zbuciumat și trist, tocmai pentru că, în pofida afecțiunii pe care o nutreau unul față de celălalt, viața lor de pînă atunci, formația inițială a fiecăruia îl determinau să reacționeze într-un chip contradictoriu în diferite împrejurări ale vieții. O mătușă guralivă și perspicace tălmăcește astfel, la un moment dat, pe limba ei colorată, temeiurile dezbinării pornite între cei doi: „Vezi bine, drăguțule, ce viață de familie mai e și asta! Cu cizme de măsuri diferite nu poți merge departe. Iar Stioșka și Feodor sînt croiți diferit. Trebuia cale lungă prin viață să treacă ei împreună...!"

Prin alegerea și succesiunea tablourilor de viață care alcătuiesc nuvela, autorul a știut să sugereze — pe fundalul întunecat al egoismului acestei căsnicii, ca și al întregii atmosfere apăsătoare din cauza certurilor — o impresie de echilibru și soliditate lăuntrică, înstăpînindu-se masivă prin reacțiile, în cele din urmă ferme, ale lui Feodor.

Eroul nostru își urmează soția în casa ei părintească și odată cu nunta, la care familia a petrecut izolată de restul satului, tînărul tractorist își dă seama că noua viață în care a pășit îi este străină, că ar trebui neapărat să se împotrivească, să dea o ripostă unei apăsări nevăzute dar sensibile. Aici își are, de altfel, originea și deznodămîntul dramatic al nuvelei, despărțirea celor doi, ca și cortegiul de neliniști și dureri pe care-l atrage după sine reacția neîmblînzită a lui Feodor împotriva filistinismului și a meschinăriei din casa Reakșinilor. Prima scenă de familie la care îi este dat să asiste îi produce stînjeneală și o nelămurită repulsie. În curtea lor mare, socrii desfășoară înaintea ginerelui, cu o satisfacție greu stăpînită, ceremonia prezentării zestrei fetei. Ei expun sarafane, șube, catrinițe multicolore, demodate și țipătoare, ce amintesc apariția masivă a matroanelor, negustorese gureșe și soioase din vremuri de demult, caraghioase în împopoțonarea lor. Afișarea unei chiverniseli, ridicolă și fără rost, este mai bine concretizată de cufărul, depozitarul acestor obiecte... „un cufăr uriaș, de culoare mohorîtă, cu gaura cheii largă, lacomă... cu un scrîșnet nemulțumit de fiare ruginite... umplînd dintr-o dată odaia cu un miros greu..." Rînd pe rînd aceste elemente semnificative ale cadrului acțiunii sînt întregite, completate de imagini și situații noi. Feodor își privește înmărmurit socrul, care acasă este agil, chibzuit și iscusit („cu cîtă rîvnă lucrează acasă, în gospodărie... o clipă nu stă") iar în colhoz face pe moșneagul istovit și suferind, pare nepăsător și toropit, mișcîndu-se în silă. El stringe grijuliu fiecare scoabă sau potcoavă găsită în drum, și își ascunde meseria de tîmplar pentru ca cei din conducerea colhozului să nu cîștige de pe seama lui; bătrînul are obișnuința unei continue și mărunte ciupeli din gospodăria obștească și îi place să se izoleze de colectivitate. Toate acestea sînt descoperite rînd pe rînd, cu trecerea timpului, de către Feodor. Înaintea tînărului se desfășoară seară de seară aceleași scene de supremă delectare ale familiei Reakșinilor care etalează bunătățile dobîndite și ascultă comentariile pline de mîndrie ale lui Silan Reakșin despre îndestularea lor furișă, dar sigură, și despre o prosperitate pe care o ascund sub un văl de fățărnică umilință.

Autorul construiește cu minuțiozitate situațiile în măsură să-l facă pe Feodor să se simtă ca un rătăcit în mijlocul egoismului și fățărniciei. Drama lui este de fi fost țintuit aici de dragostea pentru Stepanida, pe care părinții n-o lasă să plece, de a fi nevoit să îndure zilnic același ritual filistin al preocupărilor înguste. Orizontul de viață este limitat la ograda casei, la măruntele trebuințe ale familiei: „Te scîrbește și bucuria Aleftinei Ivanovna: „porcul nostru cîntărește vreo opt puduri, nu-i ca slăbiciunile colhozului". Este dezgustător pînă și obiceiul socrului de a strînge de pe uliță cuie ruginite, balamale, bucăți de hamuri, totul te dezgustă la el... și atunci cum să trăiască laolaltă?"

Remarcabilă este realizarea personajului central al nuvelei, un tînăr frust și energic, care în modestia și simplitatea lui nu poate delibera îndelung asupra unei teme morale, dar posedă în schimb o netăgăduită intuiție a purității care nu se poate acomoda nicidecum ipocriziei și uneltirilor din casa socrilor săi. Oroarea în fața acestora este la Feodor un gest reflex, de instinctivă apărare împotriva unor obiceiuri demne de dispreț, înjositoare. Bunul său simț este creionat sobru, cu forță expresivă. Eroul este cu totul departe de a fi un cavaler fără frică și fără prihană, dar împotrivirea lui

Despre nuvela **„Străin în casa lui"** *de V. Tendriakov*

ține în primul rînd de sentimentul ascuțit al propriei demnități, de o pudoare care-l împiedică să se coboare, trișind în diverse prilejuri conducerea colhozului. Spontaneitatea reacțiilor sale este de aceea firească, plină de naturalețe, ceea ce constituie una dintre virtuțile evidente ale realizării personajului în paginile nuvelei.

Poziția inadaptabilă a lui Feodor ne apare în toată amploarea atunci cînd, opunîndu-se acomodării, îl vedem în același timp îndrăgostit de soția lui care-și venerează părinții, respectindu-le obiceiurile pe care le consideră gospodărești. Meschinăria și ipocrizia acestei vieți îi apar atît de respingătoare încît Feodor își părăsește totuși soția, exasperat de atmosfera insuportabilă de acasă. Sentimentul dureros al înstrăinării, ca și lipsa prejudecăților în fața convenienței sociale, l-au făcut pe Feodor capabil de aceasta; ele își găsesc o amplă argumentație artistică în întreaga descriere a portretului său moral. Plin de viață, fire veselă, lui Feodor „îi plăcea să glumească mult, să joace, să se ia la trîntă în timpul liber cu vreunul din flăcăi, dintre tractoriștii croiți pe măsura lui. Înalt, mlădios, cu un moț bălai cîrlionțat, rar îi găseai pereche la joc, la trîntă și chiar atunci cînd le făcea curte fetelor".

Robustețea lăuntrică, setea puternică de viață, cristalizată în substanța eroului, sînt descoperite de autor în aspecte semnificative ale vieții de toate zilele, în capacitatea rafinată de a gusta savoarea căminului pe care și-l dorește. El stă întins în pat, după baie și citește: „Cearșafurile curate îi învăluie trupul cu răcoarea lor plăcută. La căpătîiul patului fitilul lămpii sfîrîie încetișor. E o plăcere să-ți infunzi ceafa în perna moale, proaspăt înfățată. Fața de pernă e atît de curată, de parcă-i simți mirosul proaspăt, ca de zăpadă. Stioșa e afară în bucătărie. O să vină de-a dreptul de la cuptor cu obrajii îmbujorați — dacă-i atingi simți pielea fierbinte... Ce bine-i acasă! își zice Feodor din nou".

Acestor elemente, descrise cu duioșie și delicatețe de autor, li se adaugă senzația insuportabilă a singurătății după despărțirea de Stioșa: „Fulguiește rar. Liniște și pustiu. La ferestre s-au aprins luminile — cîte lumini atîtea familii. De aceea e liniște, de aceea e pustiu pe stradă — toți stau împrăștiați pe la casele lor, în jurul acestor lumini. Fiecare are o familie, fiecare își are cuibușorul lui. Du-te, Feodor, acasă. Te așteaptă o masă goală, pe masă un aparat de radio și în colț un pat. Cîteodată și la douăzeci și cinci de ani un om se simte orfan". Contrastul dintre cele două stări sufletești exprimă cu o și mai mare plasticitate ideea nuvelei: dorința de a dobîndi miraculoasa căldură a căminului. O profundă semnificație artistică rezidă în îmbinarea dintre setea aceasta de dragoste, de fericire omenească și exigența demnității devenită parte integrantă din caracterul tînărului tractorist. Ceea ce este mai înaintat, elementele comuniste din conștiința lui, sînt reliefate astfel în sistemul imaginilor epice ale nuvelei.

Densitatea mișcărilor și a scenelor, predominarea acțiunii trepidante exprimă agitația și tulburarea lăuntrică a eroului în căutarea unei ieșiri din impasul în care se află. Durerea lui este de a fi constrins să aleagă între părăsirea nedreaptă a soției și un compromis cu părinții ei. Atît fuga, cît și penibila discuție cu secretara comitetului raional de comsomol, care aplică mecanic citate și exemple șablon, nu atenuează, ci cresc zbuciumul lui Feodor. Suferind singur în camera rece și neprimitoare — el, cel care își iubea liniștea căminului și soția — nu poate renunța la nimic din lumea convingerilor, a demnității lui. Pentru ca totuși, spre sfîrșit, acea fugă emoționată la căpătîiul soției, care năștea, să vorbească la fel de grăitor despre o zbatere deznădăjduită. Reacțiile sînt oarecum neașteptate, aduc surprize care denotă încercări de a găsi un drum nou. Sfiala celor doi care se revăd după un răstimp lung, la căpătîiul copilei abia venită pe lume, faptul că nu vorbesc decît despre lucruri aparent banale, intimidîndu-se reciproc cînd își întîlnesc privirile, sînt detalii folosite cu pricepere de autor, pentru a surprinde cutremurul emoției — acea bucurie a revederii între îndrăgostiți.

Abia în final i se deschide cititorului perspectiva totalei eliberări a Stioșei de sub imperiul filistinismului din casa părintească. Poate că ultimele cuvinte ale lui Feodor n-au încetat să vibreze în mintea ei: „Nu te las acasă. Totul o să se năruie din nou între noi. În casa voastră, pînă și aerul te face neom. E deajuns să-l respir și să-mi devii străină". Și prin ferestrele care lăcrimează, biciuite de ploaia măruntă, Stepanida străvede deodată, în mohoreala și uritul de afară, cauza adevărată a dramei pe care o trăiește de cîțiva ani. Pe ea au desmeticit-o nu numai loviturile primite în urma despărțirii ei de Feodor, ci și egoismul feroce pe care-l surprinde în felul de a fi al bătrînilor.

Condamnarea avidității și a individualismului, perspectiva salvării tinerei femei, a trezirii ei la o viață eliberată de reminiscențele trecutului este astfel realizată de V. Tendriakov nu numai cu o autentică artă de portretist, ci în același timp cu un acut simț al mișcărilor sufletești. Întreaga atmosferă gravă în care se dezbat conflictele nuvelei „Străin în casa lui", patosul autorului în rezolvarea unui conflict uman, pentru găsirea drumului către fericire al celor doi eroi, reamintesc într-un fel cuvintele rostite cîndva de Feodor Gladkov... „știu bine că valoarea și importanța unei opere sînt determinate de omenescul ei".

Miron Dragu

CURIER LITERAR

ÎN LIBRĂRII:

„OPERE" vol. III de **Mark Twain**, cuprinzînd nuvele, schițe și pamflete, în romînește de **Petru Comarnescu, Eug. B. Marian** și **Petre Solomon**, a apărut de curînd în colecția Clasicii literaturii universale, într-un tiraj de 35.000 exemplare.

„RIVALII" și „ȘCOALA BIRFELILOR" de **R. B. Sheridan**, a apărut de curînd în colecția Biblioteca pentru toți; traducere de **Leon Levițki**; prefața **Petru Comarnescu**.

„STUDII CRITICE" vol. I de **C. Dobrogeanu-Gherea**, ediție îngrijită și adnotată de **Horia Bratu**.

„CIOCOII VECHI ȘI NOI" de **N. Filimon**, prefață de **G. Ivașcu**, a apărut în colecția Biblioteca pentru toți.

„SUVENIRURI TEATRALE" de **N. Niculescu-Buzău**, cu un portret de **Iser**.

VOM CITI ÎN CURÎND:

„LINIȘTEA IERNII" povestire de **Remus Luca**.

„ÎNTÎMPLĂRI CU TILC" de **George Silviu**.

„FARMECUL GENEZEI" de **Traian Coșovei**.

„ULTIMA POVESTE" de **Radu Tudoran**.

„OPERE" vol. I și II de **Ion Ghica**.

„SCRIERI ALESE" de **Alecu Russo**.

„VERSURI" de **François Villon**.

„POEZII" de **Mihail Eminescu**, în limba germană.

„CÎNTUL VIEȚII" de **A. Toma**, în limba germană.

„SATIRE", de **Bajor Andor**, în limba maghiară.

„URA PERSONALA" de **Mihai Beniuc**, în limba maghiară.

„VERSURI" de **Szasz Janos**, în limba maghiară.

Editura Cartea rusă anunță apariția în noi ediții a romanelor: „ANA KARENINA" de **L. N. Tolstoi** și „DEPARTE DE MOSCOVA" de **V. Ajaev**.

BREVIAR

I. POPESCU-PUȚURI:

„Din copilărie"

Scriere cu caracter autobiografic, volumul „Din copilărie" al lui I. Popescu-Puțuri aduce în paginile sale o mărturie sinceră, caldă, lipsită de ostentație. Amintirile autorului, învăluite într-o ușoară nostalgie, vorbesc pe un ton simplu, firesc, despre întîmplări petrecute în primii săi ani într-un sat așezat undeva pe malul Jiului. Străbătut de un abur de poezie generată de puritatea și gingășia eroilor, de omenescul faptelor descrise, volumul „Din copilărie" este un omagiu adus nevinovăției vîrstei fragede.

Anecdotica povestirilor și construcția personajelor se conformează înțelegerii copilului și viziunii lui. Universul eroilor se reduce de obicei la întîmplările petrecute în ograda săracă din jurul casei, rareori depășind vatra satului. Călare pe cîte un ducipal de lemn, micii eroi cutreierară mări și țări pînă în bostănăria vecină, de unde fură pepeni. Bineînțeles, toate acestea capătă în ochii copiilor proporții fantastice.

Ceea ce impresionează în cartea „Din copilărie" este mai ales sobrietatea și naturalețea narațiunii. În cele mai bune povestiri din volum: „De nunta doamnei", „Vitejii lui Tulucă", „Cine a furat cocoșul babei", „Bătălia din dumbravă", autorul transcrie cu simplitate cele întîmplate odinioară. „Doamna" — învățătoarea satului — căsătorindu-se, copiii s-au gîndit să-i facă un dar de nuntă. În episoade pline de farmec și de umor, îi vedem alegînd din curțile lor și ale vecinilor cele mai frumoase găini și gîște pe care se gîndesc să le ofere învățătoarei. Nereușind pînă la urmă, ei se resemnează să arunce peste gardul învățătoarei „două brațe bune de porumb de lapte de la un vecin", bucuroși nevoie mare de darul făcut. Chipul „doamnei", deși apare episodic, aduce lumină în viața apăsătoare, înăsprită de suferință și mizerie, a copiilor.

Autorul arată o anumită înclinare spre aspectele pitorești ale vieții copiilor, o privire îndreptată mai ales asupra zburdălniciilor acestora. Este drept că, în aproape toate povestirile, copiii rîd prea mult, că sînt tot timpul puși pe hîrjoană, în ciuda vieții amărîte a părinților. Rîsul și jocul eroilor lui I. Popescu-Puțuri sînt însă rîsul și jocul unor copii sărmani, cărora mereu le este foame, care visează în timpul lecțiilor și al zbenguielilor ziua pomenilor cînd se vor putea sătura. Îndărătul hohotelor de rîs se simte totuși traiul nefericit al unor copii ce cresc sub amenințarea sumbră a foamei și a războiului. Autorului nu i se poate deci reproșa că a idealizat situațiile. Din pricină că întîmplările sînt comentate conform viziunii copilului, unghiul de vedere pare limitat, cum e și firesc, dar nu deformant.

În transcrierea amintirilor legate de școală, scriitorul este prins de o ușoară melancolie. Zăbovind în pasaje lirice, încîntîndu-se parcă de căldura sentimentului, autorul realizează pasaje pline de poezie. Pline de viață și de naturalețe sînt personaje ca Tulucă, Ghiță, Niță Cătăniță, Mieluțel, dar mai puțin convingători din pricina zugrăvirii oarecum idilice, apar unchiul Niță, nenea Tănase, chiar și moș Pătru, asupra căruia autorul insistă în mod deosebit.

Volumul lui I. Popescu-Puțuri „Din copilărie" vorbește nu numai copiilor, ci și oamenilor maturi. Ei vor găsi aici vibrînd o undă lirică, capabilă să trezească emoții din cele mai autentice. Faptele eroilor, reamintindu-le clipe de neuitat, vor fi și ei prinși, de nostalgia anilor călătoriți de mult, cînd aflau cîntînd în cor că unu ori unu fac unu și cînd se băteau aprig cu turcii dintr-a treia, în reduta din curtea școlii.

Corneliu Armasu

ABDALLA KALANGA:

„Statueta de fildeș"

„Negrii nu pot fi socotiți oameni. Ei au fost creați de dumnezeu ca brute, ca animale de corvoadă. Creierul lor neted, fără circumvoluțiuni, e incapabil să raționeze, incapabil să judece cel mai simplu lucru".

Sînt cuvintele colonialistului Georges Martin, unul din proprietarii trustului „Oleiul de cocos", personaj abject și respingător din cartea tinerei prozatoare Abdalla Kalanga, „Statueta de fildeș". Propozițiile acestea rezumă de fapt esența „concepțiilor" în baza cărora colonialismul european a stors de-a lungul secolelor tot ce pămîntul african și popoarele lui au putut da. Din această perspectivă, povestirea Abdallei Kalanga e o pledoarie patetică și emoționantă, scrisă cu toată sinceritatea și de aceea deosebit de convingătoare, împotriva acestui barbar punct de vedere. Despre lumea „Continentului Negru", despre viața ei, despre suferințele și aspirațiile ei, într-un cuvînt tot ceea ce știm despre acest imens furnicar de oameni este rezultatul cunoașterii mijlocite prin mărturii, prin documente care, la drept vorbind, cu toate pretențiile ce le reclamă, avînd în vedere pe autorii lor (aventurieri, exploatatori, misionari, etc., deci oameni care au privit și au apreciat lucrurile „din afară") nu ne pot convinge cuprinzător, pe deplin, de veracitatea celor spuse. Aceasta, cu atît mai mult cu cît, dacă ne gîndim că majoritatea celor care au străbătut continentul african n-au făcut acest lucru din simplă curiozitate științifică și deci în modul cel mai „dezinteresat". De aceea „Statueta de fildeș", între altele, are și prețiosul merit de a fi o lucrare în care autoarea vorbește despre fapte și lucruri trăite de ea, de frații ei, de cei dragi și apropiați prin tot ce viața leagă între ei pe oamenii aceluiași neam și aceluiași pămînt.

În satul răzleț și uitat de lume, undeva în Congo belgian, oamenii nu pot trăi decît în limitele unor coordonate fixe și de neînlăturat: stăpînirea colonialistă cu toate fărădelegile ei, misticismul infantil și atoatestăpînitor, neîntreruptele epidemii de lepră, foamea cronică și asprimea biciului din piele de leu. Pe măsură ce timpul trece și micuțul Makale — eroul povestirii — crește, vede toate acestea și este din ce în ce mai nedumerit. Așa, de pildă, la un moment dat, el nu

pricepe deloc cum se face că un om atît de elegant, cu o uniformă împodobită cu cei mai strălucitori nasturi, cum este ofițerul Henri Priault, se poate purta atît de înspăimîntător cu oamenii, spre deosebire de agentul sanitar Maurice, tînăr modest și prost îmbrăcat, care riscă orice pentru a face bine cuiva: „În capul lui (al micului Makale — n. n.) i se învălmășeau toate: „soldații sînt negri dar sînt răi, Maurice e alb însă e bun, locotenentul are nasturi strălucitori și e rău ca o fiară. A pus să-l biciuiască pe bietul Moke". Deci, există pe pămîntul lor un rău mare, cel mai mare din cîte pot fi, nedreptatea, împotriva căreia oricine vrea să trăiască trebuie să lupte, sau în orice caz să facă ceva, căci supunerea oarbă, inactivitatea sînt tot una cu moartea.

Makale este un copil înzestrat: are darul de a sculpta cu cuțitașul lui în bucăți de lemn chipuri de oameni, maimuțe, lei etc. care prin marea lor forță de sugestie impresionează pe oricine le privește. De aceea băiatul crede, mai ales cînd colonialistul Georges Martin îi cumpără piesele, că își poate alege o cale propice, aceea a ridicării sale deasupra conflictului, izolîndu-se în sfera preocupărilor lui artistice. Însă curînd își dă seama că acceptînd să lucreze pentru stăpîni, aceștia nu se mulțumesc numai cu atîta și-i cer să-și vîndă și sufletul, așa cum au făcut soldații și vechilul Mugura cu slugile lui. Cînd cu groază descoperă acest adevăr, eroul Abdallei Kalanga, cu ajutorul prietenilor săi și al bunului și dreptului moș Abu, se smulge din individualism și, alături de frații lui, pornește la lupta cea adevărată — lupta crîncenă împotriva colonialismului și a slugilor sale indigene.

Pe primul plan, în atenția autoarei „Statuetei de fildeș" stă evoluția sinuoasă și interesantă a vieții lui Makale. Dar acesta se definește în cadrul vieții întregului colectiv de oameni din satul african — în ambianța căruia se dezvoltă. De aceea, alături de acest personaj interesant și convingător, se profilează chipurile și caracterele altor oameni. În plus, cititorul este deosebit de atras de unele elemente, specifice, cum ar fi tradiția locală, folclorul, fauna, care printr-o îmbinare ingenios dozată izbutesc să imprime cărții Abdallei Kalanga pitoresc și expresivitate.

N. Ciobanu

LUMINA DE LA RĂSĂRIT

(Urmare din pag. I-a)

mina noastră care ne vine de la Răsărit, dătătoare de putere, de viață, de siguranță.

Noi nu uităm că Uniunea Sovietică a fost aceea care ne-a eliberat de fascism și de atunci încoace a apărat cu fermitate drepturile noastre de popor liber, atunci cînd puterile occidentale ne-au barat intrarea în Organizația Națiunilor Unite. Noi nu uităm și nu vom lăsa pe nimeni să defăimeze ajutorul multilateral și dezinteresat pe care ni l-a dat poporul sovietic în anii grei pe care i-am străbătut. „Ținem să subliniem cu tot simțul răspunderii — a spus tovarășul Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri, — că în toți anii de recoltă slabă Republica Populară Română a importat în condiții avantajoase grîu din Uniunea Sovietică, iar în anii de recoltă bună a făcut export, nu însă în U.R.S.S., care dispune de cantități extrem de mari de cereale, ci în alte țări, printre care în țări capitaliste".

Sînt adevăruri care trebuie sădite adînc în conștiința maselor, pentru că în această privință s-au spus în occident atît de sfruntate neadevăruri, s-au răspîndit atîtea calomnii, repetate apoi ca diversiuni de rămășițele reacționare din țările socialiste.

Operele literare își au contribuția lor de seamă în întărirea, în sporirea încrederii și ataşamentului maselor pentru lumina care vine de la Răsărit. Scriitorii, care s-au făcut purtători ai cuvîntului însuflețit de prinos și laudă, închinat puterii acestei lumini, au datoria să se afle între fruntașii marelui avînt care cuprinde țara.

La aproape doisprezece ani de cînd au fost rostite ca o profeție, — cuvintele marelui rapsod despre lumina de la Răsărit denumesc și acum sentimentele noastre adînc prietenești pentru marele popor al Uniunii Sovietice.

Mihai Gafița

Din viața Uniunii Scriitorilor

Cu prilejul împlinirii a 75 de ani, poetul G. Bacovia va fi sărbătorit vineri 14 dec., ora 18.30, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" din București.

LAUDA UMANISMULUI*)

Scrisul și verbul prof. Tudor Vianu se cuceresc într-adevăr prin patosul reținut, prin metoda riguroasă, purificată de orice pedantism, prin varietatea procedeelor critice, și mai ales prin pasiunea autorului pentru marile figuri ale literaturii universale. Ultimul volum confirmă această predilecție a profesorului, care îndeamnă spre largi orizonturi de cercetare, capabile să cuprindă în întregime frumusețile spiritului omenesc. Noua sa carte constituie o demonstrație de metodă, dar în același timp și cîștigul prețios al unei roditoare munci pe tărîmul istoriei literare.

Într-unul din studiile pe care le întrunește recenta culegere, acad. prof. Tudor Vianu expune principiile cursului său de istorie a literaturii universale, principii care fundamentează o adevărată profesiune de credință:

„Cineva se poate întreba — zice profesorul — cu ce criteriu putem aprecia valoarea universală a unora din creațiile literare? Răspunsul stă în conștiința de cultură a omului angajat în luptele pentru progresul social al timpului nostru. Ne apar ca opere posedînd o valoare universală acele care, reprezentînd cu mare forță și claritate timpul și locul lor, au izbutit să-și prelungească însemnătatea dincolo de acestea și, după proba repetată a secolelor sau deceniilor, să se mențină în conștiința de cultură a oamenilor de azi".

Ceea ce este expus aici în propoziții lămuritoare poate fi cuprins mai succint într-o formulă, care indică în același timp o trăsătură caracteristică a personalității autorului. Criteriul afirmat este de fapt criteriul umanismului. El determină îndrumarea estetică a criticului către un anume tip de scriitor, identificat în „omul universal" al Renașterii, și tot el determină acele admirabile sinteze de istorie a culturii, în care savantul și poetul recompun o impresionantă lume de idei și sentimente.

Citind articolele prof. Tudor Vianu, despre Dante și Shakespeare, despre Cervantes, Balzac, Tolstoi și Anatole France, al sentimentul că urmărești peripețiile unor personaje dintr-o anumită epocă pe care o întrezărești aievea, cu asupriții și asupritorii ei, cu războaiele, încleștările sociale și religioase, cu arta și literatura ei, frămîntate de asemenea în lupte și nedreptăți. Impresia vine de acolo că prof. Tudor Vianu stăpînește arta sintezei evocatoare, prin care izbutește să-și introducă imediat lectorul sau auditoriul într-o anumită epocă istorică sau literară, în lumea unei opere sau în cutele unei subtile probleme estetice.

Iată cum este evocată Spania lui Cervantes:

„Viața istorică și socială a Spaniei secolului al XVI-lea, a „secolului de aur", cum a fost numit adeseori, este una din cele mai complexe, mai pline de înălțări și prăbușiri pe care le-a cunoscut vreodată o națiune modernă. Arta și literatura care o răslrîng sînt dintre cele mai bogate și mai hotărîtoare pentru întreaga dezvoltare a culturii moderne. După ce cultura Renașterii italiene apune în multele ei desfătări, dispare în voluptate și perfecțiune formală, pulsul baze mai puternic în acele țări ale Apusului de unde pornesc drumurile pe mări și oceane către stăpînirea pămîntului. Arta acestor țări, în primul rînd a Spaniei, crează noile modele și deține conducerea gustului general. Este o suveranitate scurtă, pentru că se istovește după mijlocul veacului al XVII-lea cînd Spania trăiește al treilea ei faliment de stat. Este o suveranitate scurtă, dar strălucită. Spania Renașterii și a contrareformei dăduse pe filozoful Vives, pe Lope de Vega, Tirso de Molina și pe Calderon, pe Velasquez, Murillo și El Greco. Dăduse, în fine, pe spiritul cel mai de seamă al întregii epoci, pe Cervantes, și opera lui cea mai de seamă, pe „Don Quichote".

Nimic din prezentarea seacă, împovărată de date utile și inutile, practicată adesea de oameni de știință, lipsiți de talentul selectării esențialului. Ideile sînt transmise într-un sistem care te cucerește în primul rînd prin claritate și frumusețe.

Ca admirator al umanismului și ca spirit metodic, acad. Tudor Vianu întreprinde secțiuni transversale în istoria culturii și societății, cu scopul de a descoperi cauze și efecte, interconditionări, procese de influență, care au contribuit la consolidarea unei anumite filozofii, reprezentată la un moment dat de o operă sau de un scriitor. Din acest punct de vedere ni se pare semnificativ articolul: „Shakespeare și antropologia Renașterii". Poetul evocărilor istorice din studiul despre Cervantes și despre Anton Pann colaborează aici îndeaproape cu istoricul și filozoful culturii, cu eruditul care știe să stabilească precise relații de interdependență între fenomenul artistic și cel social-filozofic. Urmărind înrîurirea științelor vremii asupra concepției despre om a marelui poet dramatic englez, prof. T. Vianu își declară încă o dată simpatia pentru umanism, pe care-l consideră expresia cea mai pură a ceea ce este omenesc, a dorinței de înălțare socială și morală a omului.

Fără îndoială că personalitatea prof. Tudor Vianu poate fi caracterizată și prin alte trăsături. Observații ca aceea privind sensul satiric al filozofiei lui Hamlet sau aceea referitoare la comicul îngăduitor din „Don Quichote" sînt exemple de subtilitate și finețe, calități cu care studiile prof. T. Vianu ne-au obișnuit din totdeauna. Deocamdată ni se pare important să constatăm că umanismul face parte integrantă din ființa sa, ca produs al unei armonioase și temeinice formații intelectuale pilduitoare.

Admirînd valoarea estetică și umană a scriitorilor studiați, profesorul și-a creat și un anume stil, definit prin intelectualitate și temperanță. Evocările entuziaste, menite să sublinieze aportul umaniștilor la progresul omenirii, se desfășoară într-un asemenea echilibru, încît e destul de greu să distingi de pildă sobrietatea expunerilor de patosul finalurilor atît de minuțios pregătite. Poate nicăieri nu se aduce un mai vibrant elogiu umanismului ca în încheierea articolului despre Eminescu, unde ne întîmpină acordurile solemne ale unei ode, scăldată de nespusă dragoste:

„Trăind adînc momentul său, coborînd rădăcini adînci în pămîntul țării sale, Eminescu a făcut să urce sevele lui pînă la eflorescența cea mai delicată și mai înaltă. Miresmele acestei înfloriri pot îmbălsăma toate tărîmurile lumii".

Alături de Eminescu, prin perspectiva literaturii universale, sînt priviți și alți scriitori romîni. Autorul zăboveşte mai mult asupra lui Anton Pann și Mihail Sadoveanu, a căror operă, prin vina ei umanistă, e afiliată vechii culturi folclorice. Observațiile criticului privitoare la „înțelepciunea și politețea" eroilor lui Sadoveanu aduc noi și prețioase dovezi în sistemul său de argumentație.

În afara faptului că formează un corp aparte în cadrul volumului, articolele despre scriitorii romîni dezvăluie și alte aspecte ale metodei de cercetare a prof. T. Vianu. Nu ne referim desigur la articolele despre clasici, care în genere sînt acordate cu linia generală a culegerii, ci la medalioanele consacrate unor scriitori contemporani. Obișnuita finețe a observațiilor, caracterizarea lapidară și expresivă, eleganța și căldura stilului par și mai unite atunci cînd criticul își aduce aminte de epoca debutului său care s-a desfășurat sub oblăduirea pontifică a lui Macedonski („Amintirea lui Macedonski"), sau cînd schițează portretul unui prieten și contemporan literar, a cărui rodnică activitate a fost încununată cu distincția Premiului de Stat („Perpessicius").

În activitatea prof. Tudor Vianu, ultimul volum aduce noi contribuții în munca de cercetare literară și oferă numeroase sugestii acelora care se consideră alături de autor în slujba marilor tradiții umaniste.

Al. Săndulescu

*) Tudor Vianu: „Literatura universală și literatura națională", ESPLA, 1956.

„Reţeta fericirii" sau „Despre ceea ce nu se vorbeşte"

ACTUL I

O vilă la ţărmul mării. Uşile din fund, larg deschise, dau spre ghiol. Un hol mobilat cu acurateţe şi decenţă.

In afara scării masive ce duce la etaj, scaune şi mesuţe fragile de pai împletit pe care se află jocuri de şah, reviste răsfoite, cărţi frunzărite. Un pian cu coadă, pe care se află o chitară şi o veilleusă. In prim plan, pe terasa ce se deschide spre mare, două şezlonguri întinse şi alte cîteva strînse, rezemate de zid. In planul din fund, pe terasa ce dă spre ghiol, o masă de ping-pong din care nu se vede decît jumătate şi cîteva jiţuri de nuiele. Lampa înaltă, cu picior, dar mai ales luna ce se scaldă, plină, generoasă, în ghiol face ca noaptea să fie luminată ca ziua.

DAN (aşezat într-unul din şezlongurile de pe terasa ce dă spre mare): Zboară pescăruşii spre Midia.

INA (în celălalt şezlong): Mîine o să fie o zi frumoasă de plajă.

DAN: Totdeauna ziua în care pleci e cea mai frumoasă. La ce te gîndeşti?

INA: La nimic. Cad stele... încă una... Cînd eram mică mi se spunea că fiecare stea ce cade e un înger...

DAN: Ina.

INA: Da.

DAN: Dacă nu te uiţi la mine nu-ţi spun.

INA (întorcînd capul): Te ascult.

DAN: Mă iubeşti?

INA: De cîte ori vrei să-ţi spun?

DAN: Mereu.

INA: Eşti un prost.

DAN: Sînt un om singur. Dacă ai şti ce nevoie simt să mi se spună, să mi se repete...

INA: Eşti un copil încăpăţînat.

DAN: Şi tu cea mai rea femeie pe care am întîlnit-o în viaţa mea

INA: Mă rog... E ultima seară. Mă mai suporţi cîteva ceasuri şi gata.

DAN: Ina.

INA: Da.

DAN: Ina.

INA: Spune.

DAN: Ina.

INA: Da. Aud. De ce taci? Ce vrei?

DAN: Nimic. Repet aşa, copilăreşte, la nesfîrşit, fiindcă-mi place să-ţi rostesc numele. Ina...

INA: Da.

DAN: La Bucureşti n-o să ne mai vedem atît de des ca aici, şi asta mă întristează de moarte.

INA: Cum n-o să ne mai vedem? Şi biroul?

DAN: Mulţumesc. Acolo totul e sever şi... organizat. Acolo prezidează spiritul lui Marin Vuia.

INA: Te rog. Nu profita de împrejurare, şi nu-l bîrfi.

DAN: Imi interzici?

INA: E cel mai bun prieten al tău.

DAN: Asta înseamnă că n-am dreptul să-l judec exact?

INA: Te-ai molipsit de la Aurora. Numai ea stă tot timpul şi alcătuieşte dosare. Femeia asta vine la mare şi, în loc să se bucure de soare, de cer, de stele, de tot, face... „muncă de cadre".

DAN: Vezi că bîrfeşti? Şi pe urmă, să fim drepţi: ce, Vuia e infailibil?

INA: N-am spus asta. Trebuie însă să recunoşti că e un om...

DAN: ...„excepţional". Am mai auzit asta, şi-a ajuns să mă plictisească.

INA: Cu alte cuvinte tăgăduieşti...

DAN: Nu. Dar nu pot să sufăr idolatria în care se complace.

INA: In primul rînd nu e „idolatrie" şi în al doilea rînd nu „se complace". E un om modest... De ce zîmbeşti?

DAN: Nu zîmbesc. Te ascult.

INA: ...O inteligenţă frumoasă, echilibrată... o mare capacitate de muncă, de organizare, de creaţie...

DAN: Am înţeles: îţi place...

INA: Eşti stupid.

DAN: Nu te ascunde: eşti îndrăgostită de el. Acum îmi dau seama.

INA: Dacă mai repeţi prostia asta, mă scol şi plec.

DAN: De la cine era scrisoarea pe care ai primit-o azi după amiază?

INA: Ce scrisoare?

DAN: O citeai adineauri în hol.

INA: Ai halucinaţii.

DAN: Dă-mi scrisoarea.

INA: Iţi repet: eşti nebun şi nu-nţeleg să-mi faci asemenea scene.

DAN: Ina, nu te juca: ai primit azi după masă o scrisoare.

INA: Ei bine, da.

DAN: De la cine?

INA: Mă priveşte. Nu uita, dragul meu, că nu eşti soţul meu, şi nu sînt obligată să-ţi explic.

DAN: Ce înseamnă asta, Ina?

INA: Exact ceea ce spun.

ALEXANDRU (venind din hol): Marine, Marine... nu l-aţi văzut pe Marin? Unde naiba s-a vîrît omul ăsta?

DAN: S-a înecat.

ALEXANDRU: Imposibil. Am fost tot timpul aici. Aş fi aflat. (a ieşit).

DAN (violent). Dă-mi scrisoarea.

INA: Bine, dar eşti de-o proastă creştere...

DAN: Nu mă cunoşti.

INA: Dacă eşti altfel decît te ştiu, nu mă interesezi. Şi pe urmă, dragul meu, află că eu am o mare capacitate de uitare: pot să şterg aceste trei luni de zile din memorie cu cea mai mare uşurinţă... (scurtă pauză). Joci o partidă de ping-pong? (tandră) Hai. E ultima seară. Mîine vom fi atît de departe de toate locurile astea, încît, foarte curînd, ne vom întreba dacă a fost adevărat. (simplu, fără false efuziuni). Hai, vino...

DAN: Nu ştiu să joc.

INA: Mincinosule.

DAN: N-am jucat în viaţa mea

INA: Minţi. Uite, o prietenă de-a mea, Rodica Manoliu, o cunoşti?

DAN: Parcă... vag.

INA: Imi scrie aici că anul trecut jucai toată ziua cu ea şi-o băteai regulat.

DAN: Ina...

INA (cu tristeţe, cu oboseală): Trece un vapor spre Odesa...

DAN: Ina...

INA (sumar): Hai să jucăm... (s-au ridicat, au ocolit, au trecut prin spate şi, după un timp, pe terasa ce dă spre ghiol, începe să se audă ţăcănitul ping-pong-ului).

ALEXANDRU (în hol): Ce face omul ăsta, acum, în ultima seară?

ELIZA (în timp ce scrie): Are ceva de terminat. Lucrează în cameră cu Lucian.

ALEXANDRU: Păi sigur, Marin ăsta pînă nu-mi încurcă socotelile nu trăieşte. Şi voi cui scrieţi acum noaptea, înaintea plecării? Cui îi scrii, Mara?

MARA: Ii răspund doctorului Călinoiu.

ALEXANDRU: Plicticosul ăsta nici aici nu te lasă în pace? Ce vrea?

MARA (fără să ridice ochii din scrisoare): E la Tuşnad şi întreabă cum e pe aici. Se gîndeşte să vină încoace.

ALEXANDRU: Dumneata cui scrii, Elizo?

ELIZA: Mamei...

ALEXANDRU: Ce curioasă manie epistolară îi apucă pe oameni în vilegiatură.

MARA: Alexandre, te rog...

ALEXANDRU: Nu, că nu spun nimic... Un an de zile nu pun mîna pe condei, şi tocmai în vacanţă, cînd ar trebui să se odihnească...

MARA: Ai să isprăveşti odată?

ALEXANDRU (după ce-a frunzărit o clipă o revistă): Aţi auzit ce s-a întîmplat azi dimineaţă la Eforie? Doi studenţi, doi sportivi... (Marei) Nu te interesează?

MARA: Nu.

ALEXANDRU (Elizei): Nici pe dumneata?

ELIZA: Ba da, dar...

ALEXANDRU: Mulţumesc. Atunci să facem un şah (în timp ce-şi aranjează piesele). Vă avertizez, însă, că oricum, la 11 fix, aţi terminat, n-aţi terminat, evacuez sala.

ELIZA: De ce?

ALEXANDRU: Surpriză. Ultima surpriză înaintea despărţirii.

ANDREI (intrînd): O noapte extraordinară. (lui Alexandru) Ce faci, domnule, joci şah singur?

ALEXANDRU (foarte atent la jocul de şah): Da.

ANDREI: Şi cine bate?

ALEXANDRU: Eu, că joc mai bine ca mine. Ai vorbit la telefon?

ANDREI: Imposibil de obţinut legătura. Poate după douăsprezece. Dar unde e Marin?

ALEXANDRU: Pune la punct ultimele dispoziţii în legătură cu Planul de Stat pe proximii cincizeci de ani.

MARA: Am înţeles. scrisoarea asta o s-o termin mîine la Bucureşti.

ELIZA (către Andrei): Mai, se scrie cu „u" la sfîrşit?

ANDREI (profesional): Conjuncţia, luna şi unealta, fără „u".

ALEXANDRU: Da' ce se scrie cu „u"?

ANDREI: Nimic.

AURORA (intrînd): Fetelor, ştiţi cine a venit la vila de alături?

ALEXANDRU: Cine?

AURORA: George Dainau.

ALEXANDRU: Nu mai spune? Asta cine mai e?

AURORA: Marin o să se bucure cînd o să-l vadă. Se cunosc foarte bine. Tu nu-l ştii, Elizo? Un om foarte cumsecade. Nu prea are el cine ştie ce nivel, dar altminteri, un om devotat, cinstit... In 1939 a lucrat pe linie de Ajutor Roşu. In 1940 a căzut. A fost în acelaşi grup cu Mihai Dobre, cu Adriana Cociaşu... După 23 August a lucrat o vreme la „Apărarea Patriotică". S-a descurcat destul de bine. Nu s-a prea înţeles cu Dimitriu. Da', nu din vina lui. Pe urmă a trecut la Prevederi Sociale. Aici, nu ştiu ce-a mai fost, că imediat după naţionalizare a trecut la Comerţul Exterior...

ALEXANDRU (cu o ironie pe care Aurora n-o seziseaza): Şi pe urmă? Nu, ca e foarte interesant...

AURORA: A lucrat pe linie de „externe". Intîi la Sofia şi pe urmă la Varşovia. (Observînd, în sfîrşit, că Mara şi Eliza scriu). Dar mi se pare că vă deranjez. Andrei, ce se aude cu bagajele? Voi v-aţi făcut valizele? La mine-n cameră e un balamuc... Hai, Andrei, să facem geamantanele.

ALEXANDRU: Da' la 11 fix să fiţi jos.

AURORA: E o aglomeraţie la tren de speriat. Am vorbit cu Traian Vasilescu. Vine de la Bucureşti. A avut o întîrziere de patru ore.

ALEXANDRU: Care Traian Vasilescu?

AURORA: De la I.C.R.S.T. Trebuie să-l ştii.

ALEXANDRU (ca s-o stîrnească) Unde a lucrat înainte?

MARA (mustrător): Alexandre...

AURORA: La partid. Din 1948.

ALEXANDRU: Nu-l confunzi cu frate-său?

AURORA: Nu. Matei Vasilescu n-a lucrat niciodată la partid. Numai pe linie de stat. Intîi la Finanţe, pe urmă a avut o încurcătură...

ALEXANDRU: Ce vorbeşti, asta n-o ştiam.

AURORA: Sigur. De fapt, n-a fost propriu-zis o încurcătură. El a lucrat prin '47, '48 la Banca Naţională...

ANDREI: Aurora, dacă o iei de la Banca Naţională, pierdem trenul de mîine dimineaţă.

AURORA (lui Alexandru): Mă duc să fac bagajele, şi-ţi povestesc eu. A fost o chestiune foarte interesantă. Ca să vezi că nu cunoşti omul decît în muncă. Matei Vasilescu a fost simplu tinichigiu la Lemaitre. Asta înainte de război. Acolo l-a cunoscut pe Clinceanu...

ANDREI: Aurora, te implor... Ce faci? O iei din ilegalitate?

AURORA (lui Andrei): Ce vrei, dragă, pe el, ca scriitor, îl interesează. (lui Alexandru). Să-mi fac bagajele şi-ţi spun. (Aurora şi Andrei au ieşit).

MARA (lui Alexandru): Sper că acum, în sfîrşit, o să ne laşi în pace.

ALEXANDRU (dezolat, resemnat): Vasăzică, n-am cu cine să stau de vorbă. ...Perfect. Mă duc să m-arunc în ghiol. (iese).

MARA: Alexandru ăsta e ceva de speriat. Cum o vede, o stîrneşte. O să-i fac într-o zi un scandal...

ELIZA: Lasă-l în pace. Cîţi ani are?

MARA: 45 de ani.

ELIZA: Cu trei ani mai tînăr ca Marin. Lasă-l. E bine... E foarte bine. (scurtă pauză). Dac-ai şti cum vă invidiez...

MARA: Pe noi?

ELIZA: In vacanţa asta v-am observat. Voi doi sînteţi foarte fericiţi.

MARA: Vai, Elizo, cum vorbeşti? Ţie ce-ţi lipseşte? (pauză). Ce-i cu tine, Elizo?

ELIZA (continuînd să scrie): Nimic.

MARA: Vedeam eu că-i ceva schimbat. Ce se petrece cu tine?

ELIZA: Nimic.

MARA: „Nimic", „nimic". Ai rămas o încăpăţînată. Trebuie să-ţi tragă omul vorbele cu cleştele. Ţi s-a întîmplat ceva?

ELIZA: Nu.

MARA: Atunci, ce-i cu tine? (pauză). Mă rog, dacă nu vrei să vorbeşti... Dacă nu simţi nevoia... (scrie mai departe).

ELIZA (după o scurtă pauză): Mara!

MARA: Da.

ELIZA: Vreau să te întreb ceva. Dar să-mi făgăduieşti că-mi răspunzi adevărat.

MARA: Jur!

ELIZA: Spune, Mara... Am îmbătrînit rău?

MARA (gata să izbucnească în rîs): Vai, Elizo, ce-ntrebare-i asta? Cum poţi să spui o asemenea copilărie?

ELIZA: Vezi, ştiam eu de ce nu vreau să vorbesc. Şi pe tine te miră.

MARA: Fiindcă spui enormităţi Tu eşti o femeie drăguţă, deşteaptă...

ELIZA (după un imens efort): Dacă ai şti ce singură sînt... Oamenii care nu te cunosc spun: „ce vrea? Ei ce-i lipseşte? Ce-şi doreşte?" Şi poate că au dreptate. Poate că vorbesc prostii.

MARA: Dar nu-nţeleg... Ce s-a întîmplat? Eu vă cunosc de-atîţia ani. N-aş fi bănuit niciodată...

ELIZA: Fiindcă ştiu să tac. Mara.

MARA: Vorbeam şi cu Alexandru. Imi spunea şi el: „Marin e un om admirabil... stimat, preţuit".

ELIZA (inert, rece, schematic): Şi ce am eu din toate astea? Unde-i viaţa mea în toată vîltoarea pe care o trăieşte el? Noi doi, Marin şi cu mine, am pornit de jos, ştii... In decembrie, în ajunul Anului Nou, împlinim douăzeci de ani de cînd sîntem împreună. Douăzeci de ani... Am dus-o greu. Neînchipuit de greu. Dacă ar fi să-ţi vorbesc numai de ce am suferit în timpul războiului... Munceam... şi în ce condiţii... N-a fost umilinţă pe care să n-o îndur...

MARA: Cu atît mai mult trebuie să fii mulţumită astăzi.

ELIZA: Vezi? Vezi că şi tu judeci ca toată lumea?

MARA: Poate. Fiindcă nu-nţeleg.

ELIZA: Tu ştii că sînt săptămîni şi luni de zile cînd abia ne vedem?

Desen de VAL MUNTEANU

Cînd mă întreb dacă n-am uitat să vorbesc?

MARA: Ce vrei? Trebuie să muncească. Crezi că la noi e altfel? Nu din cauza lui Alexandru. El lucrează mai mult acasă. Din pricina mea. Şi la noi, cînd am eu operaţii, se-ntîmplă să treacă zile întregi în care ne vorbim prin bileţele: „ţi-am lăsat mîncare în răcitor, dacă te culci tîrziu, nu uita să stingi lumina şi să închizi caloriferul..."

ELIZA: Pe urmă vin săptămîni şi luni cînd pleacă în străinătate. Umblu prin casa asta ca o stafie. (pauză). Mi-am spus într-o vreme: o să lucrez şi eu.

MARA: Foarte bine...

ELIZA: Mi-a răspuns: „Ce vrei să faci? Ce poţi tu să faci?" — „Orice". — „Ce-nseamnă orice? Nu uita, eşti soţia mea..." Şi am renunţat.

MARA: Nu trebuia să-l asculţi.

ELIZA. Dacă mi-ar fi trăit băiatul, ar fi fost altceva.

MARA: De ce n-aţi adoptat un copil?

ELIZA: Eu aş fi vrut. N-am îndrăznit să-i propun lui Marin. Am simţit că nu i-ar face plăcere. N-am vrut să-l contrazic.

MARA: Am impresia că în general îl contrazici prea puţin.

ELIZA: Dar să lăsăm. De asemenea lucruri nu prea vorbeşte astăzi nimeni.

MARA: Din ipocrizie.

ELIZA: Cum?

MARA: Din făţărnicie. Dar ce, viaţa sufletească a omului poate să ne fie indiferentă? Ce sîntem pe lumea asta? Nişte maşini? Nişte roboţi? Unde o să ajungem dacă şi ţie, cea mai bună prietenă a mea, îţi vine greu să-mi destăinui ce ai pe suflet?

ELIZA: Spune, Mara, cer lucruri chiar atît de imposibile?

MARA: N-ai încercat să stai de vorbă cu Marin?

ELIZA (cu tristeţe, cu descurajare): Mara, o să spun din nou o nerozie: nu mă mai iubeşte. Zîmbeşti. Ai dreptate. Sîntem doi oameni bătrîni...

MARA: La patruzeci de ani? Elizo, în curînd şi eu o să am patruzeci de ani.

ELIZA: Atunci e mai grav. O să mă crezi un om înapoiat. O să zici şi tu: „fiindcă nu are nici o preocupare..." Dar, în sfîrşit, crezi ce vrei... Poate că iubeşte pe altcineva.

MARA: Pe cine?

ELIZA: Nu ştiu.

MARA: Atunci, cum pot să-ţi treacă asemenea lucruri prin minte? Nu, Elizo, eu înţeleg, înţeleg foarte bine... Dar şi tu faci o dramă...

ELIZA: Vezi că am avut dreptate? Mărturiseşte că în clipa asta mă socoţi o...

MARA: Elizo, dar ce-ţi închipui despre mine? Nu sînt om? Nu trăiesc? Iţi imaginezi că respir sub un clopot de sticlă? Nu uita: sînt medic, umblu, cunosc oameni, suferinţi... Sînt atîtea complicaţii, drame, tragicomedii... Oamenii iubesc, se aşteaptă, se doresc, se despart, suferă sau sînt fericiţi... (rezolut). O să încerc să stau de vorbă cu Marin.

ELIZA (cu un soi de panică): Mara, te rog...

MARA: Dar n-am făcut nimic: am spus că o să stau de vorbă cu Marin.

ELIZA: Vrei să-mi pară rău că ţi-am vorbit? Te rog, Mara. E atît de obosit, de bolnav. Ah, am uitat... picăturile (scoate dintr-o sacoşă o sticluţă, la un pahar cu apă de pe măsuţă). Una, două...

MARA (pe gînduri): Sau poate că ar fi mai bine să stea de vorbă Alexandru cu Marin...

ELIZA: Nouă, zece, unsprezece, te rog, Mara... paisprezece, cincisprezece, şaisprezece... E atît de hărţuit, de nervos... douăzeci, douăzeci şi unu... sînt lucruri... douăzeci şi trei, douăzeci şi patru, douăzeci şi cinci, despre care azi nu vorbeşte nimeni...

MARA (lui Alexandru care a intrat, şi pentru ca să dea alt curs discuţiei): Spune-mi, Alexandre, de ce nu se scrie astăzi...

ALEXANDRU: Despre ce?

MARA: Despre dragoste... Despre oameni... despre fericire.

ALEXANDRU: Şi vrei un răspuns urgent? Uite, să-l întrebăm pe profesor, că predă elevilor limba şi literatura română.

MARA (lui Andrei care a intrat): Andrei, de piesă, ce roman de dragoste, nou, bun, ai citit în ultima vreme?

ANDREI: „Romeo şi Julieta".

ALEXANDRU: Subscriu foarte bună piesă. Şi s-ar mai putea adăuga: „Ana Karenina", „Trei surori"...

ANDREI (belfer): Crima s-a petrecut dimineaţa.

ALEXANDRU: Noaptea.

ANDREI: Dimineaţa la nouă.

ALEXANDRU: Serios? Ei, bine, admit că n-am ales bine exemplul...

O VOCE: La masă! Poftiţi la masă!

ALEXANDRU: ...Totuşi, principiul rămîne valabil: cîte nu se pot întîmpla într-o noapte? (Elizei şi lui Marin) Voi nu mîncaţi?

ELIZA: Să-şi ia Marin picăturile şi venim şi noi (au ieşit toţi, afară de Marin şi Eliza). Şezi, odihneşte-te (au ieşit pe terasa ce dă spre mare) Imi pare bine că ai lucrat.

MARIN (după ce s-a aşezat şi şi-a luat picăturile): Uf! Ce amare sînt!

ELIZA: Să-ţi dau puţină apă cu zahăr.

MARIN (după ce a băut mecanic paharul cu apă întins de Eliza): Adevărat... Nemaipomenit e cerul aici, la mare. Avea dreptate Ina... Uite Carul Mic ce jos e! (cu o undă de regret) Am stat trei săptămîni şi nici n-am văzut cerul! Am fost de patru ori la plajă şi o dată cu barca pe ghiol.

ELIZA: Cine e de vină?

MARIN: Nici nu te-am întrebat: tu ai [illegible]?

ELIZA: Nu.

MARIN [illegible]: Atunci de ce ai mai venit? (pauză). Trece vremea fără să bagi de seamă.

ELIZA: Aşa trece toată viaţa.

MARA: Eu vă întreb serios. De ce nu se scriu dramele timpului nostru? (lui Marin care coboară). Spune, Marine, de ce nu se scriu astăzi romane, piese de dragoste?

MARIN: Nu ştiu. Dar eu, dac-aş fi scriitor, aş scrie...

AURORA (care a intrat): Drame în viaţă sînt berechet... Uite, şi aici încep să prevăd una: unde-i Ina, frate? Unde e Dan?

ELIZA: Ai terminat, Marin?

MARIN: Aproape. In orice caz mi-am uşurat munca de la Bucureşti cu o săptămînă.

ELIZA: Ce face Lucian?

MARIN: Termină şi coboară şi el.

ELIZA (întinzîndu-i paharul): Picăturile.

MARIN: Lasă-le naibii, credeam că ai uitat.

ELIZA: Ţi-au făcut bine.

AURORA: Fetelor, la cine-i ibricul meu de cafea, că la mine nu e.

ELIZA: L-o fi luat din greşeală la bucătărie.

MARA: Noi cînd facem bagajele?

ALEXANDRU: Avem timp. In noaptea asta nu doarme nimeni.

INA (intrînd): Ce păcat că staţi aici. E o noapte nemaipomenită. Ai impresia că ridici mîna şi că atingi cerul. Iar Marte străluceşte ca un far.

ANDREI: De 83 de ani n-a mai fost atît de aproape de pămînt.

ELIZA: Am citit în ziar...

MARIN (intolerant, brutal): Prostii.

ELIZA (interzisă): Nici nu ştii ce voiam să spun

MARIN: Povestea canalelor care ar fi nişte imense irigaţii... Prostii... (lui Dan care a intrat). Să nu uiţi să-i ceri lui Lucian devizul.

DAN: Cum ţi se pare?

MARIN: O să discutăm la Bucureşti. Mîine după masă. (scurtă pauză). Vasăzică, ultima seară.

ANDREI: E finita la comedia... Imi pare însă bine că ajung înainte de corigenţe... Să nu-şi mai facă Prunoiu mendrele...

AURORA: Las-o în pace. Nu-ţi mai aprinde paie în cap de pomană.

ANDREI: Să se teamă cine se ştie cu musca pe căciulă.

ALEXANDRU: Da' Prunoiu asta, cine e?

AURORA: Directoarea. O ciumă. De cînd a venit e cu ochii pe el. (lui Andrei) Nu te amesteca. Ai şi aşa destui duşmani. Şi lasă chitara, Andrei, o s-o strici şi te omoară Ina.

INA: Am sentimentul că mîine încep şi eu şcoala.

MARA: La mine la spital sînt plecaţi toţi.

AURORA (lui Andrei): Să nu uiţi, cum ajungem să aranjezi cu zugravii.

ALEXANDRU: Staţi. Ce-i asta? Am impresia că am şi decolat. Că am şi intrat în ordinea vieţii de Bucureşti. Marin îşi face planul şedinţelor, Aurora se gîndeşte la zugravi, tu vorbeşti de spital. Vă rog, reveniţi la realitate. Sîntem încă aici. Ascultaţi. Auziţi? Marea. Priviţi. Pe faleză se plimbă îndrăgostiţi. La cazino a început să cînte muzica. Mai avem înaintea noastră încă o noapte. O noapte întreagă. Şi cîte nu se pot întîmpla într-o noapte? Intr-o asemenea noapte a fost asasinat la Sarajevo arhiducele Franz Ferdinand de Saxa-Co-

MARIN: Da, ştii ce mă gîndesc?

ELIZA: Ce?

MARIN: Sigur... mă mir că nu mi-a dat prin cap pînă acum: tu ai putea să mai rămîi.

ELIZA: Cum să mai rămîn?

MARIN: Ce te zoreşte să vii la Bucureşti? Am vorbit astăzi la telefon. Sînt nişte călduri... Cum sosesc eu, îţi iau prelungire pentru vilă.

ELIZA: Să stau fără tine?

MARIN: „Fără mine..." Parcă ai fi un copil de cinci ani... „Fără mine"! Dar, în sfîrşit, treaba ta, nu vrei, nu vrei.

ELIZA: Ascultă, Marin...

MARIN: S-au aprins farurile la Constanţa.

ELIZA: Vreau să stau de vorbă cu tine...

MARIN: Aşa e: mîine e ziua Marinei...

ELIZA: Dar aş vrea să mă asculţi.

MARIN: Te ascult.

ELIZA: Vrei să scapi de mine?

MARIN: Cum?! Ce-ntrebare-i asta? Fiindcă ţi-am propus să rămîi aici?

ELIZA: Pentru felul cum arată toată viaţa noastră. Spune-mi, Marin, dar spune-mi cinstit, să ştiu că sînt pregătită pentru orice răspuns: nu-i aşa că nu te mai simţi bine cu mine?

MARIN: Elizo!

ELIZA: O simt de mult. Am văzut-o şi cît am stat aici. Te-nţelegi mai bine cu Mara, cu Ina, cu Alexandru. Cu mine n-ai ce vorbi. Ce pot să-ţi spun eu?

MARIN: Tu eşti Eliza mea. Nu ţii minte vorba noastră: împreună şi la bine şi la rău.

ELIZA: Nu, nu. Ascultă-mă. Ştiu: sînt o femeie simplă, care vine în lume şi se sfieşte să deschidă gura...

MARIN: Lasă că-i mai bine aşa. Decît să trăncăneşti vrute şi nevrute ca Aurora...

ELIZA: Eu înţeleg că tu ai fi vrut să fiu altfel, dar ce vină port eu?

MARIN: Ce ţi s-a năzărit, femeie? Cine ţi-a vîrît năzbîtiile astea în cap?

ELIZA: Vreau să ştii că nu te învinuiesc de nimic.

MARIN: Nici n-ai de ce să mă învinuieşti.

ELIZA: Un singur lucru nu ţi-aş ierta însă: să mă minţi.

MARIN: Ce tot vorbeşti... (s-a oprit brusc fiindcă a coborît Lucian). Gata?

LUCIAN: Gata.

MARIN: Ai strîns tot?

LUCIAN: Tot.

MARIN: Ai grijă să nu se rătăcească ceva. Şi nu uita: noi sosim la Bucureşti la unsprezece şi zece. Telefonezi imediat...

LUCIAN (mecanic): La Comerţul Exterior... la Planificare... La Direcţia treburilor şi la Arbitrajul de Stat...

MARIN (completîndu-l): Şi la Controlul de Stat.

LUCIAN: Exact.

MARIN (încruntat): „Exact...Exact" dar dacă nu-ţi atrăgeam eu atenţia, uitai. Du-te şi mănîncă. (Lucian a ieşit. Scurtă pauză). Scoate-ţi din cap prostiile astea. Cum poţi să-ţi închipui? Cum poţi să crezi? Nu zic poate că ai şi tu dreptate... Poate că... trebuia să am mai multă grijă... Dar tu nu vezi ce viaţă hărţuită duc? Nu vezi cum trag toţi de mine? Nu vezi cum... (are o scurtă ezitare ca o respiraţie anevoioasă).

ELIZA (după o imperceptibilă pauză) Nu te simţi bine?

MARIN: Ba nu, mă simt foarte bine...

ELIZA: Pune flaneaua asta pe tine, e răcoare.

MARIN: Lasă. Du-te tu la masă. Stau liniştit, şi vin şi eu. I-auzi ce frumos cîntă muzica... (Eliza a ieşit. O clipă Marin a rămas singur, a sunat telefonul aşezat pe o măsuţă în hol, a intrat şi a ridicat receptorul, Ina).

INA (la telefon): Da. Da. Da. Da. Pentru bilete. Mulţumesc. Trimitem imediat pe cineva să le ia. Unde le găseşte? La şeful gării? Mulţumesc. Sigur. Ii comunicăm. (a închis, s-a apropiat de Marin): De ce nu vii la masă?

MARIN: Vino tu lîngă mine.

INA: Te simţi rău?

MARIN: Cînd eşti lîngă mine, mă simt bine. Trage-ţi scaunul mai aproape.

INA: Poate să intre cineva.

MARIN: Nu vine nimeni.

INA (şi-a tras şezlongul lîngă Marin): Ce ţi-a spus?

MARIN: Cine?

INA: Eliza.

MARIN: Nimic.

INA: De ce mă minţi?

MARIN: Ce-ai făcut toată după masa?

INA: M-am plictisit. Sînt fericită că se termină vacanţa. A fost o idee năstruşnică, recunoaşte.

MARIN: Am vrut să fim împreună.

INA: Şi a ieşit o catastrofă. Să nu mă pot apropia şi să nu-ţi pot spune un cuvînt. Să fii obligată să faci discuţii interminabile cu Aurora şi să-i suporţi referinţele... Să înghiţi spiritele lui Alexandru şi conversaţia... „subtilă" a Marei... Să fii persecutată ca nu cumva să trezeşti bănuielile Elizei...

MARIN: Imi pare rău, de-aş fi ştiut...

INA: De cîteva ori am fost ispitită să iau trenul şi să plec. Tu ai lucrat, şi n-ai băgat de seamă. Dacă ai şti cum a reuşit să mă exaspereze Dan cu flecăreala lui stupidă...

MARIN: Ce rea poţi să fii tu uneori... E un om inteligent...

INA: Mai rău. E deştept.

MARIN: Călătorit...

INA: Prin hoteluri.

MARIN: A studiat în străinătate.

INA: Şi-au pierdut şi alţii vremea.

MARIN: Nu-i adevărat, e un om capabil.

INA: Se descurcă.

MARIN: De cînd a venit el inginer la noi, treburile merg mult mai bine.

INA: Să-l văd ce ar face fără tine.

MARIN: E hotărît.

INA: E brutal.

MARIN: Are, cum să zic...

INA: ...Fantezie... E exaltat. La tot ce spune, fac un rabat de cincizeci la sută...

MARIN: Eşti îngrozitor de rea, Ina...

INA: Nu sînt rea. Sînt lucidă.

MARIN: Adevărat?

INA: Sigur.

MARIN: Atunci răspunde-mi...

INA: Ce?

MARIN: De ce mă...

INA (întinzînd braţul şi astupîndu-i gura cu palma): Nu întreba prostii. Mai degrabă ar trebui să întreb eu: de ce mă iubeşti? Dar vezi că eu nu pun întrebări inutile. Imi place s-o cred şi-mi ajunge. Mi-ajunge şi mi-e bine (s-a ridicat).

DAN (intrînd): Am avut impresia că a sunat telefonul.

INA (intrînd în hol): Pentru biletele de tren.

MARIN (intrînd şi el în hol): Trebuie să trimitem pe cineva să le ia. Bineînţeles, Lucian a uitat.

INA: Se duce Dan.

MARIN (îndreptîndu-se spre sufragerie): Maşina pleacă dis-de-dimineaţă cu bagajele. Vedeţi, aranjaţi cu biletele să nu avem încurcături. (a ieşit).

INA (sumar, fără ostentaţie): Scoţi maşina şi te repezi la Constanţa.

DAN: Nici nu mă gîndesc.

INA: De ce vrei neapărat să fii ridicol? Ştii foarte bine că pînă la sfîrşit tot te duci. Vrei să mă duc eu?

DAN: Să meargă Lucian.

INA: Nu ştie să conducă şi şoferul e plecat.

DAN: Ce căutai aici?

INA: Ascultă, Dan: ţii cu tot dinadinsul să mă scoţi din sărite? Mi-ajunge. (îndreptîndu-se spre sufragerie): Cheile maşinii sînt în garaj.

DAN: Ina!

INA: Ce vrei?

DAN: Vino cu mine.

INA: Eşti îngrozitor.

DAN (încăpăţînîndu-se): Vino cu mine.

INA: Cu alte cuvinte, urmăreşti să izbucnească un scandal. Nu-ţi ajung privirile pe care le schimbă Aurora cu Eliza?

DAN: Nu mă interesează.

INA: Pe tine nu. Pe mine da.

DAN (fără speranţă): Hai, vino cu mine.

INA (cu tandreţe): Du-te... şi nu goni.

DAN: Spune-mi ceva.

INA: Mergi cu băgare de seamă. Biletele le găseşti la gară. Pe numele lui Marin... Hai, vino repede. (Dan se îndreaptă spre ieşire. A sunat telefonul) Da. Da. Da. Am fost anunţaţi, vine cineva să le ridice. (Dan a ieşit). A plecat chiar acum. Bună seara. (a închis). (Au intrat venind din sufragerie Mara, Eliza, Andrei, Aurora, Alexandru, Lucian şi, o clipă mai tîrziu, Marin.)

MARA: Cafelele o să le luăm aici.

ELIZA (lui Marin): De ce nu vrei să mănînci nimic?

MARIN: Poate, mai tîrziu...

ALEXANDRU: Şi acum, dragi prieteni, vă rog să luaţi loc. Direcţiunea vilei în care de trei săptămîni ne plictisim crunt unii pe alţii, şi ne enervăm uneori pînă la exasperare, ceea ce nu se mărturiseşte bineînţeles, apreciind că această clipă a despărţirii noastre trebuie sărbătorită, a hotărît să vă ofere un spectacol de adio.

AURORA: Bravo! Bravo!

ANDREI: Nu uita bagajele, Aurora.

AURORA: Ibricul nu-i nici la bucătărie.

INA: O clipă: spectacolul e urmat de dans?

ALEXANDRU: Răbdare. Veţi vedea.

MARIN (Elizei): Şezi, Elizo.

ALEXANDRU: Vă rog, deci, să faceţi linişte, şi să luaţi loc. (scurtă pauză) Spectacolul nostru începe cu o piesă de teatru, istorică, în douăzeci şi nouă de tablouri...

ANDREI: Aoleu...

ALEXANDRU:... intitulată provizoriu „Reţeta fericirii" de Alexandru Teodorian (aplauze).

ANDREI: M-am lămurit: e sadic. Tu singur ai spus: sînt încă în vacanţă. Ce vrei, omule? (Alexandru a montat între uşorii uşii ce dă spre ghiol o draperie de pluş ca o cortină ce nu se ridică mai sus de un metru şi jumătate. In spatele acestei perdele de culoare închisă, ca un decor comandat, luciul luminat de lună al ghiolului).

ALEXANDRU: Tu, Lucian, fiindcă eşti cel mai tînăr şi tot n-ai nici o treabă, o să ţii lampadarul înclinat, aşa încît lumina să cadă aici. (Lucian a îndreptat lumina lampadarului spre spaţiul de deasupra cortinei de pluş. Alexandru a aprins veilleusa de pe pian, a stins toate celelalte lumini, a rotit o privire asupra spaţiului scenic). Perfect! Perfect! Şi acum... (a trecut în spatele cortinei), (se aude o lovitură de gong) „Reţeta fericirii"... la plan... treci la pian Mara... (Mara a trecut la pian). La pian, Mara Teodorian. (pe fondul muzical al acompaniamentului Marei, se aude vocea lui Alexandru): „Şi l-au blestemat zeii pe Ulise, fiul lui Laerte..."

AURORA: Fiul cui?

ANDREI: Ssst, Aurora.

VOCEA LUI ALEXANDRU: „...să rătăcească pe mare înfruntînd valuri duşmănoase, furtuni năprasnice şi vînturi potrivnice. Jalea lui Ulise era fără de margini..." (In spaţiul de deasupra cortinei de pluş apare manevrată pe mînă marioneta bărboasă a lui Ulise).

ULISE: „Unde eşti Itaca, unde eşti căminul meu mai dulce ca un fagure de miere, cu cerul albastru şi cîmpii mănoase, cu miei zburdalnici şi ierni mai dulci ca vinul de Falerno? Induraţi-vă, zei, dacă nu de mine cel netrebnic, de tovarăşii mei. Ars de arşiţă e cerul gurii lor, şi de chinuri amare le e sufletul pustiit".

PRIMUL VISLAŞ: „O, înţeleptule Ulise, mai vestit în lupte decît însuşi Priam cît va mai dura această blestemată călătorie, pe care cei ce vor veni după noi o vor boteza desigur cu numele tău zicîndu-i spre nemurire Odiseia?..."

AL DOILEA VISLAŞ: „Corabia e putredă, Ulise, şi trosneşte ca un butoi din toate doagele. Incă o furtună ca cea pe care am biruit-o în noaptea trecută între Scyla şi Caribda, şi trupurile noastre vlăguite nici ca să-ngraşe peştii nu vor mai fi bune".

AL TREILEA VISLAŞ: „Am avut azi-noapte un vis: se făcea că însăşi Zeiţa Inţelepciunii a coborît asupră-mi zicîndu-mi: „Alcibiade din Efes, corăbier vestit, cîrmaci dibaci, băutor măreţ şi iubăreţ neostoit, cît vei mai pribegi pe cărări de apă, mînţit de stele vrăjmaşe? Dacă vrei ca blestemul ce apasă asupra ta şi a tovarăşilor tăi să ia sfîrşit, nu pregeta şi, la noapte, cînd Steaua Nordului îţi va lumina în creştet, zvîrle peste bord pe cel mai bun, pe cel mai cinstit, pe cel mai îndemînatic şi pe cel..."

ULISE: „Şi cine-i cel mai bun, cel mai îndemînatic şi cel mai cinstit dintre noi, Alcibiade din Efes?"

ALCIBIADE: „Nu ştiu, dar pe mine mă cunosc toţi că sînt un beţivan, un pehlivan şi-un muieratic".

INA (şoptit lui Marin care e lîngă ea): Iţi pare bine că eşti lîngă mine?

MARIN: Eşti o fetiţă proastă.

INA: Vino mai aproape, lipeşte-te de mine. (Marin s-a apropiat de Ina, în aceeaşi clipă, privirea Elizei s-a îndreptat spre ei).

VOCEA LUI ALEXANDRU: „Dar iată că după ani de lungă pribegie în care nici Ulise şi nici tovarăşii lui n-au văzut străine chipuri omeneşti, se ivesc din spuma mării nişte făpturi mai gingaşe ca zeiţa frumuseţii şi mai ademenitoare ca zeiţa amorului. Cîntecele lor răsună ca harfele eoliene, dulci ca ambrozia şi ca nectarul".

PRIMA SIRENĂ: „Vino-n braţele mele, vestitule Ulise, rătăcitorule, buzele mele sînt mai fierbinţi ca flăcările ce mistuie sufletele păcătoşilor în Hades şi mai răcoritoare ca zefirul."

A DOUA SIRENĂ: „Veniţi, vîslaşi, în carafele noastre străluceşte un vin de dinaintea căderii Troiei, şi sînt de atunci cîţiva ani".

ALCIBIADE: „Auzi, Ulise, gura noastră s-a săturat de apa sărată a mării şi gîtlejurile noastre sînt pîrjolite".

A TREIA SIRENĂ: „Vă aşteaptă un pat moale şi îmbietor".

PRIMUL VISLAŞ: „Sînt sătul de scîndura calei".

PRIMA SIRENĂ: „Eşti atît de fricos, Ulise, încît fugi de un zîmbet, de o alintare şi de-un sărut?"

INA (şoptit lui Marin): Incepe să devină interesant. Vino mai aproape.

PRIMUL VISLAŞ: „Mă duc, doar n-o să mă tem de-un cîntec de femeie, eu, care-am ucis cu mîna mea mii de troeni...".

MARA (Elizei): Ce-i cu tine, nu te simţi bine?

ELIZA: Zăpuşeala.

MARA: Dar e răcoare.

ELIZA: Da? Nu-i nimic, a trecut.

VOCEA LUI ALEXANDRU: „In timpul acesta, în Itaca, în dulcea pace a căminului, Penelopa cea castă, soţia lui Ulise, îl aştepta ţesînd".

AURORA: Te cred, găsea lînă în Itaca.

PENELOPA: „Te-aştept, dragul meu, pînă la sfîrşitul zilelor mele şi cît timp ochii mei vor fi deschişi, pe tine te vor vedea, cît timp glasul meu va mai putea rosti un nume, pe tine te va chema".

MARA (Elizei): Ce este, spune-mi?

ELIZA: Nimic. Oboseala. Mă duc să mă odihnesc sus. (a urcat încet, ca să nu tulbure pe nimeni)

PRIMA SIRENĂ: „Vino, iubitule, mirele meu, vei gusta în braţele mele plăcerile dragostei".

PENELOPA: „Te-aştept, dragul meu, niciodată nu voi osteni să te aştept. Şi dacă zeii vor fi neînduraţi şi va trebui să înfrunt..." (s-a stins lumina lampadarului şi-a veilleusei de pe pian. Mara a încetat să mai cînte).

ALEXANDRU (ridicînd capul deasupra perdelei de pluş): Ai tras cumva priza, coană Aurora?

AURORA: Eu? Ferească dumnezeu.

ALEXANDRU: Atunci e o pană de la uzină.

AURORA: Nu face nimic. Mai departe.

INA: Da, da. Mai departe.

AURORA: Tocmai cînd începea să devină interesant.

MARA: Să mai aşteptăm, poate se repară.

INA (lui Alexandru): Dar să ştii, s-a strecurat o eroare. Ulise n-a fost fiul lui Laerte. Al lui Telemac.

ALEXANDRU: Al lui Laerte.

INA: Al lui Telemac, pun prinsoare. Intreabă-l şi pe Andrei.

ANDREI: Nu m-amestec în chestiuni de familie.

Aurel Baranga

(Continuare în pag. [illegible])

Cîntăreţul Făcliilor Libere

(Urmare din pag. I-a)

giezne şi în această atmosferă aurul negru pornea către marile industrii ale imperiului. Încă din tinereţe, scriitorul s-a cutremurat de sărăcia neagră a acestor oameni care de fapt duceau pe umerii lor toate greutăţile. În acelaşi timp, Ivan Franko a văzut cum oamenii din partea locului, împreună cu nesfîrşite rînduri de oameni din alte părţi ale imperiului habsburgic, pornesc către America fabuloasă, minţiţi de mirajul propagandistic al societăţilor de emigrare şi fugăriţi de acasă de mizeria neînchipuită. Rudele lui cele mai apropiate şi-au lăsat mizeria şi bordeiele natale şi, încărcîndu-şi în care ultimele şi sărmanele bunuri, au pornit către mari depărtări, la Hamburg, unde-i aşteptau corăbiile către Lumea Nouă. Episodul acesta, ca şi episodul vieţii muncitorilor din Borislav, l-au urmărit pînă la sfîrşitul vieţii lui. Ele au fost arătate în formă artistică, prin poeme, povestiri şi nuvele, mişcînd inimile oamenilor simpli şi buni şi căpătînd totodată putere de mesaj şi protest către conştiinţa cea mare a omenirii. Cunoaşterea acestor realităţi dramatice în care trăiau ţăranii şi muncitorii industriali l-au apropiat în mod firesc de mişcarea revoluţionară a secolului, de mişcarea muncitorimii ruse, condusă de Vladimir Ilici Lenin, pentru scuturarea lanţurilor autocraţiei şi pentru ieşirea biruitoare la ariile luminii.

În această perioadă, Ivan Franko a stabilit legături cu social-democraţii ruşi, şi mai ales cu Plehanov, care a văzut în el „un spirit puternic de luptă şi protest al maselor muncitoare asuprite". Începînd din anii 1896, primea literatura marxistă, iar din 1900 a primit număr cu număr „Iskra" lui Vladimir Ilici Lenin şi publicaţiile cele mai de seamă ale social-democraţilor revoluţionari. A primit de asemenea opera lui Lenin „Ce-i de făcut". În timpul revoluţiei din 1905, el urmărea cu sete evenimentele şi publica articole puternice, demascîndu-i pe conservatori, pe liberalii burghezi cît şi pe naţionalişti, arătîndu-şi neştirbita încredere în libertatea socială a poporului rus. Scria, în 1905, către tineretul ucrainean din Galiţia: „Europa de Răsărit şi Ucraina noastră trec acum parcă printr-o primăvară a renaşterii; crusta absolutismului şi despotismului troznsomeşte, iar puterile populare caută în mijlocul unei catastrofe îngrozitoare noi căi şi noi forme de luptă. Voi, tineri! Prieteni! V-aţi gîndit ce preţ au aceste evenimente pentru naţiunea noastră şi pentru noi?"

Cum a aflat că ţarul l-a aruncat la închisoare, în mijlocul acestor evenimente, pe marele scriitor Maxim Gorki, Ivan Franko s-a ridicat cu toată îndignarea şi cu tot focul talentului, scriind: „Aduc la cunoştinţa întregii lumi şi a tuturor oamenilor care iubesc libertatea, că în fortăreaţa Petropavlovsk zace şi se chinuieşte din nou unul din cei mai luminaţi fii ai poporului rus, Maxim Gorki, una din podoabele literaturii ruse şi universale. Dacă Maxim Gorki ar muri în această cazemată, moartea lui ar aprinde şi mai tare focul care arde astăzi în Rusia. Ar lipsi Rusia şi lumea de una din făcliile ei libere şi ar aprinde marele incendiu al răscoalei populare". La 1905, au avut loc în Galiţia mari greve muncitoreşti, iar după „săptămîna sîngeroasă" aproape în toate oraşele galiţiene muncitorii au manifestat în semn de solidaritate cu proletariatul rus, arătînd astfel că umiliţii muncitori de sub jugul habsburgic învăţau din experienţa revoluţionară a acestui proletariat.

Ivan Franko a luptat toată viaţa lui pentru apropierea între toate popoarele lumii. Iată pentru ce sîntem recunoscători memoriei lui. El a făcut cunoscut în limba ucraineană tezaurul spiritual al civilizaţiilor. După cît se spune, ar fi tradus opere din nu mai puţin de 70 de limbi. A popularizat istoria culturii vechiului Orient, cultura greco-romană, Renaşterea şi cultura modernă a popoarelor din Europa. Datorită lui, poporul ucrainean l-a putut cu-i pe Sofocle, pe Hesiod, Shakespeare, Goethe, Schiller, Cervantes, Heine, Byron, Puşkin, L. Tolstoi, Mickiewicz, Mark Twain, şi atîţi alţi scriitori care au luminat veacurile şi popoarele. Fiecare traducere a fost însoţită de date biografice substanţiale, de studii critice şi de explicarea rostului lor în marea armonie a culturii lumii. Studiile lui asupra vestiţilor scriitori universali sînt preţioase oricînd şi pentru oricine. Prin Ivan Franko, poporul ucrainean s-a apropiat cu un ceas mai devreme de izvoarele luminoase ale culturii şi civilizaţiei. Considerăm că una din muncile lui cele mai frumoase este traducerea în ucraineană a marii epopei indiene „Mahabharata" şi culegerile din Panciatantra. A tradus şi o carte budhistă, numită „Sutanipata". Aceste poeme din antichitatea indiană au avut o destul de mare influenţă asupra operelor lui originale. Cînd şi-a luat doctoratul la Viena, în 1894, Ivan Franko a vorbit despre viaţa prinţului Sakiamuni Budha, întemeietorul marii religii orientale. În afară de cultura indiană străveche, el cunoştea profund cultura antică a Egiptului, a Chinei, cît şi cultura multimilenară a Babilonului. A tradus poezii populare chineze, printre care cea mai vestită este „Eroina cea tînără"; cunoştea de asemenea foarte bine literatura arabă veche, care l-a influenţat destul de puternic la scrierea operei „Abu Cazin". Tot el este traducătorul cîtorva părţi din vasta operă a povestitorilor orientali, „1001 de nopţi". Cunoştea aproape toate limbile slave şi a lăsat lucrări destul de mari şi însemnate asupra scriitorilor ruşi, polonezi, cehi, bulgari şi sîrbi. Era în strînsă legătură cu literatura şi mişcarea socială din Germania, Austria şi Elveţia. A şi scris numeroase lucrări sociale în limba germană, care-i era de fapt ca şi a doua limbă maternă. A tradus în germană nenumărate cîntece populare ucrainene şi multe versuri din Taras Şevcenko. Din limba germană a tradus „Capitalul" şi „Anti-Dühring". A popularizat literatura germană de la începuturile ei pînă la contemporaneitate. Nenumărate articole şi studii a scris despre Heine şi Goethe, traducînd din primul mai ales „Cîntece lirice" şi „Povestiri de iarnă". L-a popularizat de asemenea pe Hauptmann şi pe Mayer. A mai tradus cîteva părţi din „Faust", din Lessing, Keller şi Kleist. În mod deosebit, în cursul vieţii lui, l-a iubit pe William Shakespeare, căruia i-a tradus în limba ucraineană sonetele nemuritoare şi multe din tragedii. Pînă astăzi studiile lui asupra vieţii, operei şi vremii lui Shakespeare au o mare valabilitate. A mai tradus din Milton, Byron şi din Shelley. A tradus balade islandeze şi cîntece populare scoţiene. O mare parte din opera lui de traducător şi popularizator al literaturii universale a dedicat-o literaturii franceze, traducînd şi scriind studii despre Victor Hugo şi Emil Zola. La fel, a tradus din operele lui Alphonse Daudet şi Paul Verlaine. Datorită lui, literatura ucraineană s-a îmbogăţit cu monumentala operă a literaturii universale „Divina comedia", Dante fiind de altfel scriitorul pe care-l iubea cel mai mult. A tradus, de asemenea, foarte multe lucrări din limba spaniolă, dintre care „Don Quichote" şi multe din operele lui Lope de Vega. Ibsen a fost făcut cunoscut în Ucraina, în mare parte, datorită traducerilor lui Ivan Franko. L-a mai tradus pe Jack London şi Upton Sinclair, popularizînd astfel în ţara sa şi literatura americană. Pentru a încheia vasta activitate a acestui scriitor ca traducător, trebuie să mai pomenim că el a mai tradus din scriitorii australieni, unguri şi albanezi. Şi literatura noastră trebuie să-i închine un gînd de recunoştinţă pentru că a tradus în limba ucraineană nenumărate cîntece şi balade de-ale noastre, el fiind un mare îndrăgostit de poezia populară.

Trebuie arătat că, oricît ne-am strădui, oricît ne-ar fi de iscusită puterea de sinteză, oricît am comprima, ne este peste putinţă să cuprindem în întinsul unui articol vasta operă a lui Ivan Franko. E destul să spunem, în sprijinul nostru, că opera lui, editată cu prilejul centenarului, de către Academia de Ştiinţe a Ucrainei, se întinde pe un spaţiu nespus de vast, de zece mii cinci sute optzeci de pagini. Cifra aceasta, care pare exagerată şi oarecum fantastică faţă de scurtimea vieţii noastre, arată cît de mare era puterea de muncă a acestui om şi cît de nenumărate îi erau preocupările. Ivan Franko a avut o viaţă destul de scurtă şi foarte chinuită, după cum s-a mai arătat, şi o parte din ea şi-a petrecut-o şi prin închisorile cezaro-craiești care i-au şubrezit sănătatea, însă n-au izbutit să-i reteze aripile entuziasmului, închinat binelui omenesc.

Trebuie spus şi aici că opera lui întreagă abia acum a început să fie dată la lumină, şi că nu este deci destul de cunoscută în întregime nici în ţara lui natală. Ne rămîne ca o datorie traducerea şi popularizarea lui în limba romînă, el care şi-a plecat cu atîta dragoste inima şi asupra literaturii noastre.

Opera lui poetică este străbătută de un fierbinte lirism, de o înaltă şi nobilă durere. Cu multă tristeţe a zugrăvit viaţa satului galiţian. În mijlocul unei naturi încîntătoare, în mijlocul cîmpiilor şi munţilor, oamenii simpli şi buni duceau o viaţă mizerabilă, de robi, fie la latifundiari, fie la fabricile şi uzinele industriaşilor. În mijlocul acestei naturi, pline de flori, pline de ciripitul păsărilor şi de lumina soarelui, poetul Ivan Franko vedea cum îşi macină zilele omul de cîmp şi muncitorul. Tot despre aceşti oameni buni şi simpli a scris mai multe schiţe, tipări e sub titlul „În sudoarea frunţii" şi „El poartă vina", arătînd exploatarea oamenilor muncitori de către arendaşi, de către chiaburi, şi de către toţi cei ce sug vlaga ţăranului şi îl reduc la cenuşă. În schiţa „Piîne boierească" descrie cu o mare sobrietate viaţa omului simplu pe moşia boierească. Dramatica lui experienţă de viaţă străbate prin toate operele literare. Nespus de zguduitoare este povestirea „Zidarul", în care descrie cum un biet zidar, după ce-şi pierde slujba, e osîndit să moară de foame. La fel, bucata „Printre oameni buni" impresionează prin dramatismul cu care este descris calvarul unei fete tîrîte în umilinţă din pricina sărăciei. În povestirea „Ţiganii" se arată la fel de adînc iubitor al oamenilor simpli de toate naţiunile, care se ircsesc din pricina sărăciei şi condiţiilor nedrepte. Pentru prima dată în literatura ucraineană, Ivan Franko aduce în povestiri un erou nou, muncitorul. Astfel, în cartea „Povestiri din Borislav" descrie viaţa mizerabilă a muncitorilor petrolişti din California cezarocrăiască, a exploatării neomeneşti la care sînt supuşi. „Boa Constrictor" şi „Borislavul rîde" sînt alte două lucrări de seamă, în care arată viaţa cinească a muncitorilor petrolişti. În aceste cărţi însă, nu se mulţumeşte numai să condamne jaful şi exploatarea, ci ia o hotărîtă atitudine. După greva din Borislav, din anii 1873, muncitorii petrolişti au prins a arăta trezirea la conştiinţa de clasă. Acest episod îl surprinde Ivan Franko şi de aceea cărţile pomenite au o şi mai mare valoare. Eroii cărţilor acestora, încă neconturaţi bine, plutind încă într-o ceaţă, aveau să se întruchipeze mai tîrziu într-un tot unic şi frumos, într-un tot monumental, în literatura marelui Maxim Gorki. Putem spune că Ivan Franko a aşezat în calea întemeietorului realismului socialist nişte trepte de înălţare, prin opere de o mare valoare, străbătute de o adîncă sinceritate, de o adîncă dragoste pentru omul simplu şi bun.

Vremea petrecută în închisoare şi-a găsit şi ea exprimarea în forme artistice, în povestiri zguduitoare, cum sînt: „Spre lumină", „Sonete din închisoare" şi povestirea „În adînc". Povestirile acestea sînt de un mare dramatism. Poeziile din volumul „Culmi şi văi", apărut în anul 1887, sînt străbătute de un mare avînt revoluţionar, înseamnă un mare pas înainte în dezvoltarea literaturii ucrainene. Ivan Franko reia dezvoltarea poeziei naţionale din locul luminos de unde o lăsase înaintaşul său Taras Sevcenko, îndurerat cobzar care murise visînd o Ucraină plină de fericire.

Sub influenţa revoluţiei din 1905, Ivan Franko scrie un mare poem, „Moise", închinat luptei de eliberare socială şi naţională a poporului ucrainean.

În una din operele sale, Ivan Franko a spus că poezia este foc îmbrăcat în straiul cuvintelor şi copac înfipt cu toate rădăcinile în pămîntul patriei, cu ramurile întinse către soarele tuturor popoarelor. Noi îi sîntem recunoscători pentru această prea frumoasă definiţie a artei realiste, pe care el a tradus-o în viaţă, din plin. El n-a uitat niciodată locul de unde a plecat în lume, n-a uitat niciodată că s-a născut în cîntecul foiului şi nicovalei, în satul Neguevici, în vecinătatea frumoşilor Carpaţi ucraineni. A dus în inima sa, ca pe un tezaur, viaţa de acasă a oamenilor simpli. Cît credea el în binele oamenilor, cît credea el în progres, ne-o spune în cîteva cuvinte: „Sînt un ţăran hrănit cu pîine neagră şi am socotit că e bine să-mi închin toată viaţa şi toată munca mea poporului bun şi simplu. Crescut la o şcoală aspră, am înţeles, încă din fragedă copilărie, că am de îndeplinit pe lumea aceasta două mari datorii: datoria sfîntă faţă de poporul din care mă trag, şi munca, munca neîntreruptă şi îndîrjită pentru ridicarea poporului meu". Franko s-a ţinut de cuvînt, simţind pînă la capăt această lege a vieţii, pe care singur şi-o hotărîse.

Pentru noi, scriitorii, opera lui Ivan Franko este un mare şi scump exemplu. El a militat pentru o literatură care să oglindească viaţa simplă, bună, şi uneori atît de dramatică, a popoarelor.

Poezia sa „Marele pietrar" este atît de cunoscută, încît o cîntă copiii de azi, cum au cîntat-o alte rînduri de copii, în lungul vremii; şi o vor cînta copiii din alte generaţii. Parcă văd monumentul Pietrarului, ce-i veghează mormîntul lui Liov. Pietrarul, cu casmaua în mînă, parcă zdrobeşte nu piatra simplă, supusă vremelniciei, ci piatra timpurilor, deschizînd drum spre lumină oamenilor însetaţi de fericire. Aşa ne-a rămas în minte Pietrarul lui Ivan Franko, şi ne-am plecat în faţa lui, cu sfială. Popularitatea lui va egala într-o bună zi popularitatea celuilalt mare scriitor ucrainean. Dacă Taras Şevcenko a fost purtat în lanţuri, dacă umerii lui au sîngerat sub vergile călăilor, într-o fortăreaţă întunecoasă, dacă şi-a pierdut cei mai frumoşi ani ai tinereţii în chin şi zbucium, Ivan Franko n-a avut de suferit mai puţin. Au fost unii care au cerut să fie scos în afara legilor pentru ideile lui atît de luminoase. Mi-l închipui pe cînd era încă destul de tînăr, mergînd descult pe drumurile noroioase ale Galiţiei, către alt oraş, cu altă închisoare, mînat de jandarmul cezaro-craiesc. Zgribulit de frig, flămînd şi cu straiele rupte, Ivan Franko mergea cu mîinile cruciş, strînse la subţiori spre a şi le încălzi, în timp ce ploaia de toamnă cădea tulbure şi nemiloasă asupra întinderilor mohorîte şi asupra sufletului său atît de chinuit. Nici o clipă, însă, Ivan Franko s-a şovăit în ideile sale, nicicînd nu şi le-a negat, nicicînd nu a dat un pas înapoi, chiar atunci cînd era ameninţat să piardă totul. Şi în privinţa aceasta, el poate fi un monumental exemplu pentru toţi oamenii angajaţi în lupta pentru victoria progresului. Deseori s-au cutremurat de măreţia sufletului său pînă şi cei ce aveau să-l trimită în temniţă. În zăngănitul armelor. Acesta a fost luptătorul Ivan Franko, omul excepţional, născut acum un veac, în sătucul Neguevici, din Carpaţii galiţieni, acolo unde cerul e moale ca mătasea şi unde pădurile freamătă istorisind despre legendare timpuri eroice. Fiul de fierar care a plecat în lume să înveţe carte, cu traista de merinde în spate, săvîrşea de fapt un miracol, era primul din neamul lui care îndrăznea să spargă cu pumnul legile timpului ,spre a ieşi la lumină. Şi a ieşit la lumină.

Îmi amintesc de o întîmplare din satul lui de naştere. Într-o zi a acestui an, sărbătoream suta de ani de la naşterea pomenitului. Se adunaseră mii de oameni, drumurile erau pline de mulţimi care veneau spre Neguevici, cu flori, şi în căruţe veneau tineri şi tinere, cîntînd, în fuga cailor. Parcă era un pelerinaj către un loc sfînt. Cînd s-au început cele cuvenite comemorării, soarele s-a arătat dintre nouri mari de toamnă şi toţi munţii s-au luminat. O rază lungă a lucit pe monumentul lui Ivan Franko şi nemuritorul, trecut prin toate privaţiunile vieţii, parcă zîmbea către mulţimile adunate în privealiă, aşezate jos pe iarbă ca la un praznic voevodal. Atunci s-a urcat în rîndurile vorbitorilor o bătrînă. Obrazul ei era încreţit de asprimile vremii şi de lungimea vîrstei.

— „Iată, parcă Franko al nostru a înviat, parcă zîmbeşte...".

După aceea a prins a istorisi cu o deosebită emoţie că îl cunoscuse bine pe Ivan Franko. Era nespus de mîndră că fusese prietena marelui om al cărui nume e vestit astăzi în jurul globului pămîntesc. Şi în vremea asta, pe deasupra mulţimii adunate în privealiă şi la ascultare, treceau nouri mari şi luminoşi, ca nişte flote din necunoscut către necunoscut. Soarele era mai puternic şi luceau coliţii dimprejurul satului, din toate podoabele lor autumnale. Se vedeau ici-colo parcă nişte acoperişuri colorate de cetăţi medievale, parcă nişte porţi cu arcade către alte ţărmuri. Se vedea departe stejarul unde poetul de demult se înfiorase la primele imagini artistice, şi unde acum drumeţii îndrăzle o clipă în pavilionul alb de mesteacăn, într-o pioasă recuiegere şi aducere aminte. Într-adevăr, bătrîna din Neguevici avea dreptate.

★

Am întîrziat o clipă sub stejarul din pădurile lui natale, înainte de a porni spre alte locuri pe unde Ivan Franko colindase în anii de demult. Ne-am plecat la izvorul din preajmă, şi am luat apă cu pumnii, după obiceiurile pastorale, şi am băut-o, săvîrşind parcă una din tainele legăturii cu cei vechi, cu marii şi deosebiţii oameni care au ştiut să lase dincolo de pulberea vremelnică, lucruri nesupuse carilor şi vîntului neîndurat al vremii care cerne totul. Ivan Franko a lăsat după el ceea ce are tăria argintului, a lăsat ideile care nu au moarte dacă sînt îngropate în marele fluviu al progresului pe care nu-l poate opri nimic şi nimeni, poate vremelnic. Iar ca încheiere, să-i spunem încă o dată cuvintele care i-au fost lege a întregii şi dramaticei lui vieţi: „Sînt un ţăran hrănit cu pîine neagră, şi am socotit că e bine să-mi închin toată viaţa şi toată munca mea poporului bun şi simplu. Crescut la o şcoală aspră, am înţeles, încă din fragedă copilărie, că am de îndeplinit pe lumea aceasta două mari datorii: datoria sfîntă faţă de poporul din care mă trag, şi munca, munca neîntreruptă şi îndîrjită pentru ridicarea poporului meu". Aceste cuvinte ar trebui scrise cu aur pe un monument de marmură de Paros, spre a fi pildă tuturor generaţiilor.

Eusebiu Camilar

EUGEN GISCA — *„Muncitori la pădure"*

Responsabilităţi

(Urmare din pag. I-a)

integral aspectul lumii. Nu mai poţi rosti: om, moarte, durere, foame, fără o zguduire lăuntrică a fiinţei.

S-a vorbit mult la noi despre responsabilitatea scriitorului. S-a vorbit înţelept şi just. Dar după proaspetele intimidări din Ungaria şi Egipt, sub bătaia aripei întunecate care a pîlpîit o clipă deasupra pămîntului, responsabilitatea aceasta a apăsat dintr-odată ca o povară palpabilă pe umeri. Nu-ţi mai vine să ţopăi cu noţiunea în buzunar. O porţi în spinare ca pe o rană grea. Cu neputinţă s-o lepezi măcar o clipă. Te culci, mănînci, scrii cu ea în spate. Te-ai mai tras la faţă; asuzi; răsufli opintit; apasă greu. Să dea dumnezeu aşa pe o porţi o viaţă întreagă, de-acum înainte, artistule! Să nu mai uiţi niciodată! Trezia permanentă a spiritului e prima obligaţie a scriitorului. Pentru că în mare măsură el răspunde de trezia celorlalţi oameni. Asta e sarcina lui nobilă.

Adevărata menire a artei este să ţină treaz şi viu spiritul omului; să-l zgîlţîie şi să-l aşeze în faţa răspunderilor sale; să-l smulgă din Lethe-ul convenţiilor; să-l pună în faţa adevărului şi a vieţii, a binelui şi a răului şi să-l oblige să opteze. În ultimă esenţă artistul răspunde de simţul de răspundere al celorlalţi. E tot. E enorm!

Horia Lovinescu

ALT FEL DE TINEREŢE

(Urmare din pag. I-a)

de paloarea de om care nu mănîncă niciodată destul a lui Alexandru Sahia, de paltonul de culoarea sacului şi de subţirimea lui, purtat ani de zile cu o graţie stîngace şi sfioasă de Emil Botta, de slăbiciunea lui Ieronim Şerbu şi de şubrezenia hainelor lui, de lipsa de lemne a lor şi a atîtor altora, de problemele grozave care li se puneau şi unora ca Zaharia Stancu, ca Eugen Jebeleanu, cînd venea iarna sau chiar cînd erau departe de ea. Cum le-ar fi priit pe atunci, — lui Bogdan Amaru, de pildă, care s-a sinucis de mizerie, lui Horia Liman, lui D. Corbea, lui Zaharia Stancu, înaintea lor, lui George Mihail Zamfirescu, care făcea kilometri pe jos din mahalaua lui pînă în străzile cu redacţii ale Bucureştiului, niciodată sătul şi niciodată bine îmbrăcat, — cantina Fondului Literar sau Casa de odihnă de la Sinaia! Versurile, proza lor se scriau pe genunchi, în frig, adesea pe nemîncate şi zăceau uneori pînă se uza hîrtia la colţuri, în fundul buzunarelor roase, înainte de a fi publicate, de a fi undeva acceptate. Aveam, între ei o situaţie oarecum privilegiată. Tata, scriitor bătrîn, trebuia să lucreze dimineaţa la un minister şi după masă la o editură ca să ne ţină şi, pentru că lucra în aceste două locuri, în paguba literaturii lui proprii, n-am suferit de foame, nici de frig. Şi totuşi cumpărarea unei perechi de ciorapi era o problemă, şi totuşi mergeam acasă, în Floreasca, pe jos, în loc să iau tramvaiul pentru că se întîmpla adesea să n-am bani de tramvai, şi totuşi mă sfiam să mă duc în case în care veneau oameni bine îmbrăcaţi ca să nu par ponosită pe lîngă ei, să intru în redacţii cu acea uriaşă timiditate, izvorîtă dintr-un complex de sentimente: „dacă ceea ce scriu eu nu face două parale? Acolo sînt scriitori adevăraţi şi eu bîigui încă! Cum să mă arăt îmbrăcată aşa?" Nu eram în zdrenţe, nu, dar nici cum trebuie nu era tot ce îmbrăcam.

Sentimentul că într-o zi vom scrie cum nu s-a mai scris de bine îl aveam cred fiecare dintre noi, ba chiar că în ultima pagină scrisă, cea care ne ardea buzunarul de dornică ce era să se arate lumii întregi, se găsesc lucruri grozav de bine spuse. Aşa gîndeşte doar orice om tînăr şi, de n-ar gîndi aşa, n-ar încerca şi n-ar persevera, dar peste acest sentiment se aşezau şovăiri, îndoieli, frămîntare, imaginea scrisului altora pe care îi admiram şi cu care dacă ne comparam nu ieşeam prea în avantaj; o sfială izvorîtă din cunoaşterea a multor şi mari opere româneşti şi străine, din gîndul că pînă la dobîndirea meşteşugului adevărat, care dă drepturi, mai va, mai e drum lung.

Sfiala noastră de atunci nu era umilinţă şi nu putea fi confundată cu ea. Umilinţele veneau din afară, plouau uneori în acea alcătuire socială şi puteai să pleci capul sub ele dacă erai un supus sau să nu te dai bătut şi să perseverezi, să le ţii piept, să nu renunţi la propria ta demnitate şi la credinţa ta fermă în propria ta vocaţie. Sfiala aceea putea merge mînă în mînă cu demnitatea, pentru că era alcătuită din respect faţă de muncă, de merite, de experienţă şi dintr-o apreciere oarecum justă a propriilor tale forţe. Cred că ne stătea bine.

Dacă cu mizeria materială, cu mizeria cruntă pentru unii şi tota nedreaptă, s-ar fi obişnuit tinerii scriitori, nu pentru că ar fi acceptat-o în conştiinţa lor cu resemnare, dar pentru că nu-i veneau de hac, nu la fel mergeau lucrurile cu latura morală a situaţiei lor. Pentru că unii mai curînd, alţii mai tîrziu, începeau să fie de-a binelea scriitori. Dar preţuirea venea greu şi era dată nu ştiu cum de sus în jos, ca o pomană după care cel care o dădea aştepta mulţumiri. Cine se grăbea îndeobşte să recunoască calificarea scriitoricească a unui tînăr? Cui să se fi plîns tînărul de atunci că nu are o locuinţă prielnică muncii lui, creaţiei? Un asemenea lucru nu trecea prin capul nimănui, pentru că nici Ministerul Artelor, nici Societatea scriitorilor n-aveau asemenea preocupări şi nici fonduri de prăpădit pentru tineri. Fiecare stătea cum putea, mînca, dacă putea, lucra unde putea, dar lucra.

Bani pentru documentare? Îndrumare? Culegeri pe regiuni, editate din banii statului şi cu drepturi de autor plătite? Ar fi fost poate un subiect de feerie, de piesă fantastică. Scrisul era doar o aventură. Îţi plăcea să te primejduieşti aşa, treaba ta, pe riscul tău! Şcoala costa scump, dar buzunarele tinerilor scriitori erau pline de cărţi şi de fericirea că la cele cîteva puţine biblioteci mari erau primiţi: cafeneaua aduna la mesele ei poeţi, pictori, muzicanţi pentru că acolo era cald şi pentru foarte puţini gologani, chiar pe datorie uneori, oameni tineri puteau sta laolaltă îndelung de vorbă. Acolo se citeau versuri, acolo se discutau probleme de artă şi de literatură, acolo se ciocneau şi scînteiau idei. Cafeneaua, întîi Terasa, apoi Capşa luaseră locul vechilor ceainării în care alte generaţii mai vechi îşi citiseră paginile calde încă! Se pare că şi pe atunci existau cîrciumi dar nu în ele se adunau poeţii! S-ar fi adunat, o, şi încă cum! la Casa Scriitorilor dacă o asemenea instituţie ar fi putut exista în timpul Societăţii scriitorilor, în timpul burgheziei.

Bohema exista şi fusese creată de la începuturile ei ca să înfrumuseţeze mizeria. Bohema era felul în care fantezia corecta golurile, lipsurile, acoperea petele de mucegai şi scuza pantofii fără pingele. Dacă cineva desenează două maimuţe în copac, pe un perete plin de igrasie, într-o odaie de pod, are umor şi are o justificare. Dacă însă cineva desenează două maimuţe pe zidul curat al odăii lui luminoase, îşi bate joc de casa şi de liniştea lui. Acolo unde a intervenit o fărîmă de bunăstare, de aşezare, de echilibru sufletesc, pentru că ai aflat pentru ce munceşti, pentru cine munceşti, ce preţ are munca ta, bohema voită, în contratimp cu viaţa înconjurătoare, nu poate fi decît un factor dizolvant în ordine şi de claritate.

Oficial, nici un for nu-şi apleca urechea la nevoile tinerelor talente. Rar, cîte un scriitor sau un critic matur, Gala Galaction, Camil Petrescu, se interesa cu dragoste de problemele lor, dar asta nu rezolva decît uneori cazuri izolate.

Şi totuşi, atunci şi-au scris primele versuri Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, Maria Banuş, Mihu Dragomir, cerînd de la ei înşişi mai mult decît de la alţii sau necerînd nimic. Aşa au lucrat în vremea tinereţii lor Tudor Arghezi, şi Gala Galaction, şi Mihail Sadoveanu.

Dar vremurile au devenit drepte. Azi, scriitorului i se dă înainte de a i se cere şi poate mai mult decît dă el în schimb. E momentul să se ceară, echitabil, atît cît datorește omul lumii care îl înconjoară şi-l îmbrăţişează, fără arvună, fără poliţe iscălite în alb, ca unor cetăţeni cu o conştiinţă curată şi sigură, să li se ceară talent şi muncă.

Lucia Demetrius

„REŢETA FERICIRII" sau „DESPRE CEEA CE NU SE VORBEŞTE"

(Urmare din pag. III-a)

ALEXANDRU: Just. Să lăsăm. E destul de dificil de stabilit paternitatea în zilele noastre. Dar mai ales cînd faptul s-a consumat acum patru mii de ani! Dragi prieteni, după cum vedeţi, spectacolul „Reţeta fericirii", poveste de dragoste şi de suferinţă, se întrerupe din pricini tehnice. În continuare... (a dat la o parte perdeaua din dreptul uşii şi scena e inundată de feerica lumină a lunei).

AURORA: Să jucăm „mimă". Să jucăm „mimă"...

ANDREI: Mai bine „anagrame". Eu vă dau un cuvînt...

INA: Să dansăm.

MARA: Să cînte Ina.

AURORA: Da, da. Să cînte Ina.

ANDREI: Bravo, bravo. Să cînte Ina.

MARA (întinzîndu-i chitara): Hai, Ina.

INA (lui Marin, şoptit): Să cînt? Spune-mi, vrei?

MARIN: Cîntă. (Ina s-a aşezat pe scăunelul turnant al pianului şi-şi acordează chitara).

ALEXANDRU: În continuarea programului... „Vestita primadonă" Ina Ioan va cînta vechi romanţe marinăreşti. (S-a făcut linişte).

INA (cîntînd):

„Vino cum vine pasărea albă pe mare...
Să cîntăm marinarilor în drum
Vino căci inima mult mă doare
Vino spre zările de fum..."

MARIN (a observat absenţa Elizei, s-a apropiat în vîrful picioarelor de Mara): Unde e Eliza?

MARA: Sus.

MARIN: Dar ce s-a întîmplat?

MARA: Nu se simte bine.

MARIN: Şi de ce nu mi-a spus? De ce nu mi-ai spus? (grăbit, în vîrful picioarelor, a urcat)

INA (cîntînd): „Să uit de tine,
trista mea iubire,
M-am îmbarcat înamorat pe
mare..."

(l-a urmărit cu privirea pe Marin. În pragul uşii ce dă spre ghiol a apărut Dan. Ascultă o clipă, şi apoi încet, precaut, ca să nu tulbure cîntul Inei, ocoleşte pianul şi trece în locul lui Marin).

„Vino cum vine pasărea albă pe
mare..."
Să cîntăm marinarilor în drum
Vino căci inima mult mă doare
Vino spre zările de fum..."

(şi în timp ce Ina cîntă, încet-încet cade cortina).

Aurel Baranga

(Actele 2 şi 3 vor fi publicate în numerele noastre viitoare)

M. H. MAXY — *„Turnătorie la Hunedoara"*

De vorbă cu Marcel Breslaşu

(Urmare din pag. I-a)

— Alte proiecte?

— Sînt pe şantier şi nădăjduiesc să predau cît mai curînd Editurii Tineretului trei cinturi din „Povestea poveştilor" şi să reiau, pentru a încheia lucrarea, acel „Mic tratat de zoologie" din care au apărut pînă acum foarte copioase fragmente în publicaţiile noastre, însumînd circa o sută de pagini de carte. Abandonată la un moment dat, am simţit necesitatea să reiau lucrarea, deoarece în conjunctura internaţională actuală ea este reclamată din nou. Fireşte, proiectele literare rămîn în funcţie de comandamentele perioadei prin care trecem, prezenţa pe baricada cotidianului putînd ce-i drept să întîrzie realizarea unor planuri, cu compensaţia însă de a substanţializa creaţia poetică prin [illegible] şi proaspăta alu[illegible] permanent cu realitatea. [illegible] ultimă întrebare: alte planuri mai îndepărtate?

— Pentru anul 1957 sper să termin „Povestea poveştilor". Tot atunci cred că voi putea culege şi grupa destul de vastul material de poezie, publicat şi inedit, şi care încă n-a fost strîns într-un singur volum.

— Vă referiţi, desigur, la volumul de „Versuri alese", atît de aşteptat la E.S.P.L.A.?

— Da. Probabil că această culegere are să poarte titlul „Zodiac".

Am dorit să mai aflăm şi alte proiecte, dar n-am reuşit. Marcel Breslaşu destăinuie cu zgîrcenie şi numai ceea ce crede că va putea într-adevăr realiza. De altfel, mica noastră convorbire trebuia să se încheie. Redactorii radiodifuziunii începuseră să devină nerăbdători. Scriitorul Marcel Breslaşu trebuia să înceapă imprimarea unui articol împotriva calomniilor debitate de posturile de radio apusene asupra ţării noastre.

V. R.

Poezia vieţii şi reducţia schematică

I.

Originalitatea scriitorului nu se poate manifesta în afara atitudinii sale faţă de fenomenele vieţii. Modul în care scriitorul oglindeşte realitatea constituie elementul decisiv, esenţial, al originalităţii lui creatoare, garanţia autenticităţii imaginii artistice. Viaţa a oferit întotdeauna marilor creatori conflicte interesante şi complexe, în desfăşurarea cărora erau antrenate nenumărate caractere omeneşti. Prin zugrăvirea vie, convingătoare, a unor conflicte puternice, originale, irepetabile, literatura a slujit cunoaşterii varietăţii infinite şi noutăţii permanente a contradicţiilor din viaţă. Lumea lăuntrică a omului s-a îmbogăţit sensibil pe măsură ce arta i-a luminat şi dezvăluit în profunzime diversitatea fenomenologic inepuizabilă a universului social.

Totuşi, cu nu prea mult timp în urmă, critica literară şi publicul cititor au remarcat, pe lîngă existenţa unor valoroase şi îmbucurătoare succese ale literaturii noastre noi, prezenţa simptomatică a unor lucrări în care ineditul era substituit prin monotonie şi cenuşiu, caracterele reale prin manechine, bogăţia vieţii printr-o sărăcie şi repetare stridentă a aceloraşi întîmplări şi soluţii literare. Gîndirea schematică — căci de ea este vorba — s-a dovedit neputincioasă în faţa cerinţelor riguroase ale artei autentice. Era firesc ca schematismul să eşueze lamentabil, pentru că nu poţi realiza în artă o formulă viabilă ignorînd caracterul complex şi mereu variat al manifestărilor realităţii.

Cerinţa de a reda generalul, esenţialul din viaţă, nu intră deloc în contradicţie cu obligaţia de a face pregnant sezisabilă bogăţia şi complexitatea ei. Specificul artei rezidă tocmai în aceea că exprimă generalul prin particular. Neînţelegerea acestei indestructibile legături este cauza unor nereuşite artistice care, în ciuda bunelor intenţii, au frînat mersul înainte al unor scriitori pe drumul realismului socialist. Aici trebuie căutată una din rădăcinile schematismului.

In amplul articol „O sărbătoare a literaturii noastre", Mihai Novicov constată: „Piesa lui Laurenţiu Fulga „Ultimul mesagiu" este o frescă, o succesiune de tablouri. Subiectul nu reuşeşte decît în mică măsură să lege prin firul acţiunii eroii principali ai dramei. Totuşi, piesa transmite o puternică emoţie artistică, tocmai pentru că oglindeşte esenţa fenomenului istoric dat". Interpretarea caracterului tipic doar ca expresie a esenţei, a dus la ignorarea faptului extrem de important şi absolut necesar unei imagini artistice — caracterul ei complex, original. In articolul redacţional al revistei „Kommunist" se relevă pe bună dreptate că tipizarea „este indisolubil legată de capacitatea de a crea caractere INDIVIDUALE (subl. n.) şi de a arăta prin destinul, faptele şi acţiunile lor legăturile şi relaţiile complexe şi multilaterale ale vieţii".

Schematismul şi sociologismul vulgar, al căror produs tîrziu a fost teoria tipicului criticată azi, n-au sezisat această particularitate importantă a caracterului tipicului. Trebuie deci, încă o dată, subliniată ca o remarcabilă cucerire a esteticii realiste ideea că generalizarea justă şi completă în artă a fenomenelor din realitate este indisolubil legată de capacitatea artistului de a avea o viziune concretă a lumii, de priceperea lui de a selecta, din numeroasele sale observaţii, numai pe aceea care oferă posibilitatea reliefării semnificativului, a ceea ce este caracteristic în viaţa obiectivă.

Intr-o discuţie cu Eckermann, Goethe a stăruit asupra acestui adevăr, uneori din păcate desconsiderat, observînd că experienţa vieţii şi individualitatea artistică a scriitorului se manifestă cel mai puternic în zugrăvirea particulrului „Atîta timp cît redăm generalul, fiecare poate să ne imite — spune Goethe. — Dar particularul nu ni-l poate imita nimeni. De ce? Pentru că nimeni altul nu l-a trăit şi pătruns. In creaţie, lucrul cel mai greu este perceperea şi zugrăvirea particularităţilor, căci aceasta şi este adevărata viaţă a artei. Inţelegerea individualului este descifrarea unei enigme mereu noi şi reprezintă lucrul cel mai inalt şi dificil în artă".

Experienţa literaturii realiste, ca de altfel întreaga istorie a literaturii, confirmă valabilitatea acestei constatări. Numai acea fizionomie umană care poartă pecetea trăsăturilor caracteristice ale vieţii are calitatea de a deveni apropiată cititorului, de a rămîne în sufletul lui, înrîurindu-l. Mulţi eroi din literatura sovietică au intrat în conştiinţa noastră ca nişte caractere întruchipînd tăria şi viabilitatea idealului comunist. Fiecare dintre ei se caracterizează însă printr-un înalt coeficient de individualitate, propriu tipurilor artistice adevărate. De altfel, nu o dată s-a făcut remarca că artistul generalizează anumite laturi ale realităţii, fără a face abstracţie de plenitudinea vieţii, de individualitatea completă a fenomenelor înseşi şi reproducîndu-le sub forma imaginii fenomenului individual. Recitind documentele Plenarei din martie 1954 a Uniunii Scriitorilor, nu se poate să nu observi că unii oameni de artă operau pe atunci o separare artificială între procesul logic şi cel artistic, între general şi particular, ca şi cum, metodologic, graficul creaţiei ar parcurge drumul de la schema abstractă la individualizarea artistică.

Schematicii, sau cei care stimulau orientarea schematică, nu înţelegeau că opera de artă izvorăşte din personalitatea artistului în ansamblul lei, din punerea la contribuţie a tuturor facultăţilor sale: capacitate creatoare, atitudine faţă de lume, gîndire logică, dispoziţie artistică etc. Dînd consilii scriitorilor cu privire la tipicitatea posibilă a unor fapte, situaţii sau caractere, M. Novicov în articolul citat stabileşte că numai acele elemente sînt „tipice" prin mijlocirea cărora se obţine direct lămurirea unor probleme politice, mobilizarea oamenilor muncii la lupta pentru un obiectiv politic. Confundînd probabil obligaţiile unui editorial cu sarcinile specifice artei, M. Novicov contribuia la apariţia acelor lucrări seci, neconvingătoare, confecţionate potrivit şabloanelor schematice.

Dacă nesocotirea generalului duce la naturalism, dispreţul pentru particular, pentru amănuntul semnificativ, apt să lumineze afirmarea vie, expresivă a individualului duce la schematism şi trădează implicit cerinţele tipizării în artă. Aşa s-a ajuns ca prin reflectarea palidă a esenţialului să fie estompată perceperea lui şi eventual compromite în ochii cititorului idei fără îndoială preţioase. Disponibilităţile estetice de generalizare printr-o imagine tipică sînt în multe privinţe determinate de natura ei concretă, de modul în care sînt dezvăluite trăsăturile ei specifice, manifestările ei individuale.

II

Subaprecierea regretabilă a caracterului uman în dezvăluirea fondului de idei al operei a dus la sărăcirea şi schematizarea personajelor, la transformarea eroilor *), reduşi prin fade şi plicticoase incursiuni tehnice în simple accesorii descriptive. Fără îndoială că activitatea practică nu trebuie să reprezinte un cadru decorativ, convenţional în caracterizarea eroilor. La drept vorbind nu pe această cale îşi definesc ei personalitatea. E clar că lupta oamenilor pentru mărirea producţiei, bunăoară, nu reprezintă un scop în sine, după cum o depăşire de normă nu spune nimic despre superioritatea maşinii dacă omul care o minuieşte rămîne în umbră. S-a crezut o vreme că exaltarea poeziei strungurilor sau a principiilor planificării dispensează pe scriitori de efortul cunoaşterii psihologiei omului muncii. Perfecţionarea tehnică este rezultatul căutărilor minţii omeneşti şi slujeşte omului liber de exploatare. Aşadar, oricum am privi problema, omul rămîne în centrul vieţii şi al creaţiei. Era un formalism făţiş, asociat cu schematismul cel mai brutal, tendinţa de a vorbi despre succesele construcţiei socialiste, omiţînd factorul ei esenţial: omul.

Totuşi, îndrumarea către o literatură mai puţin receptivă la elanul creator al oamenilor, văzut şi investigat în dispoziţii psihice particulare, în căutările stăruitoare, poate dureroase cîteodată ale unor caractere conturate fără reticenţe moraliste, viguros şi memorabil, n-au lipsit. Am cunoscut recomandări pentru o literatură preocupată mai mult de probleme decît de oameni şi în care narарea unor evenimente de producţie trecea pe plan secund şi în postură de anexe pe cei care le săvîrşeau.

In ampla cronică „Se construiesc oraşe noi" („Viaţa romînească" nr. 1/1953) tov. Mihai Gafiţa remarca în legătură cu romanul lui Ştefan Andrei „Noul oraş". „Romanul pune chiar în centrul acţiunii sale problemele de bază ale construirii unui „oraş muncitoresc".

Intreprinzînd analiza lucrării, criticul constată cu insistenţă: „Aici stă încă unul din meritele romanului „Noul oraş" şi anume în a realiza un cadru general de desfăşurare a acţiunii, determinat de specificul temei". Iar mai departe el adaugă: „Importanţa temei tratate, materialul de viaţă destul de bogat, mulţimea personajelor care se întîlnesc pe şantier, felul cum ele încep să se contureze pe baza problemelor pentru rezolvarea cărora luptă, să aibă trăsături individuale specifice, în cadrul colectivului mare al şantierului, ritmul pe care oamenii îl imprimă muncii lor şi care este adesea cu îndemînare sugerat de autor — iată cîteva din meritele cărţii lui Ştefan Andrei şi care fac ca romanul „Noul oraş" să-l atragă pe cititor, să-i ţină încordată atenţia".

Nu ştiu în ce măsură romanul „Noul oraş" l-a atras pe tov. Gafiţa şi i-a ţinut încordată atenţia. Ştiu însă că o lectură atentă a cărţii te pune în contact cu una dintre cele mai crase manifestări de schematism pe care le cunoaşte literatura noastră din aceşti ani.

Incapacitatea de a surprinde indicele psihologic al personajelor se ascunde sub o perdea de tehnicism, de amănunte despre construcţie şi tehnologia ei, uneori insuportabile. In acest climat, eroii par adesea megafoanele unor principii, cu precizarea că dacă omul social este un ansamblu de diverse însuşiri biologice, psihologice şi sociale, hotărît că personajele lui Ştefan Andrei nu pot revendica cituşi de puţin apartenenţa la umanitate. Reacţia tov. Gafiţa la această demonstraţie de virulenţă a schematismului a fost uimitoare. După pagini de aprecieri laudative, s-a făcut într-un loc şi următoarea menţiune: „Dacă romanul are merite incontestabile pe linia bogăţiei conţinutului, în schimb are deficienţe în redarea artistică a acestui conţinut, ceea ce înseamnă că în conceperea romanului, în problemele ideologice, autorul a avut anumite neclarităţi, confuzii. Am arătat că autorul are talentul să redea situaţii grăitoare, semnificative. Păcat însă că el creează doar POSIBILITAŢI de dezvoltare a acţiunii şi oamenilor, dar nu le duce mai departe". Este de neînţeles cum poate fi apreciată bogaţia unui conţinut, cînd redarea lui artistică se dovedeşte deficitară. Poate că este preţuit romanul doar pentru belşugul de fapte la care se referă. Este şi aceasta o atitudine şi vom avea la locul cuvenit prilejul s-o discutăm. Totuşi, afirmaţiile amintite dau loc la confuzii. Cum este de pildă de conceput talentul de a reda situaţii grăitoare, semnificative, în afara ciocnirilor epice şi a caracterizărilor portretistice, sectoare în direcţia cărora autorul vădeşte numai posibilităţi, adică aptitudini iluzorii, sau în cel mai bun caz slab valorificate. Concluzia criticului spulbera orice îndoială. Eroarea ar fi putut avea caracter accidental. Incheierea pe care o cităm se referă însă la organizarea lacunară a unei întregi viziuni. „In ansamblu — relevă M. Gafiţa — „Noul oraş" este o lucrare plină de idei înaintate, frumoase, cu multe părţi realizate, o lucrare folositoare şi atrăgătoare pentru cititor".

Schematismul primise binecuvîntarea criticii!

III

Discutînd unele aprecieri elogioase prilejuite de romanul lui Ştefan Andrei, am semnalat lipsa lor de suport estetic. Laudele fără îndoială excesive plecau — între altele — şi de la evidenţierea ca o însuşire prin ea însăşi valorică a „materialului de viaţă destul de bogat". Aici ideea exprimată nu e prea clară, deşi se întrezăreşte concesia făcută unei teorii constituită adhoc, ca reacţie — după cum se va vedea numai aparentă — la repercusiunile schematismului. Recomandînd renunţarea la imaginaţia creatoare, capabilă în reproducerea generalului să acorde grija cuvenită descifrării şi întruchipării lui concrete, se propunea scriitorilor formula unei reproduceri mecanice a faptului brut, fetişizarea faptelor. Această orientare, din fericire fără prea mare amploare, se dorea opusă schematismului. Era de fapt tot un tribut plătit schemelor ce falsifică imaginea realităţii. In piesa „Simion Albac" asistăm la o înşiruire de fapte. De la o poveste privind mutarea unor personaje în alte posturi decît cele iniţiale şi pînă la istorii despre un camion, comenzi, sosirea unei partide de maşini, întîmplări la cantină, etc. etc., nu aflăm nimic care să ne plasticizeze profilul personajelor în polida revărsării de informaţii. Enunţarea de sarcini, potopul de indici de producţie, ocolirea cu teamă a oricăror indicaţii privind temperatura sufletească a eroilor, reprezintă păcate curente pentru unele proze apărute mai demult. La baza unei atari concepţii stă maniera potrivit căreia calea cea mai eficace ar fi ilustrarea concretă a ideii prin fapte. Scriitorul îşi confecţionează o listă de idei îndeobşte verificate, după care, potrivit inventarului, găseşte o întîmplare în raport cu ideea ce trebuie descrisă. Se cultiva o anecdotică fără raport cu exigenţele procesului caracterologic, stearpă, generînd o aşa-zisă literatură fără densitate, diluată, improprie dezvăluirii imaginilor sufleteşti. Garajul cu mecanisme capotate promitea să devină neîncăpător.

Ploconirea în faţa faptelor cobora naraţiunea la cel mai plat empirism. Nu se mai pornea de la emoţii, ci de la fapte, personajele deveneau simboluri ale funcţiunilor de stat sau de partid, literatura eşua într-o banalitate insensibilă la frumuseţea activităţii de zi cu zi a milioane de oameni harnici. Balzac recomanda necontenita îmbogăţire a cunoştinţelor despre natură şi societate, ajutor fără de care scriitorul rămîne debitor propriului său orizont filozofic. „Sarcina artei — arăta părintele „Comediei umane" — nu constă în a copia natura, ci în a o exprima. Altfel, sculptorul şi-ar îndeplini misiunea luînd forma de gips a unei femei. Poftim: încearcă, ia o formă de gips după mîna iubitei şi pune-o înaintea ta. Vei vedea un cadavru îngrozitor, fără urmă de asemănare, şi vei fi nevoit să cauţi un sculptor şi un artist care, deşi nu vor crea o copie exactă, vor imprima mişcarea vie. Trebuie să prindem înfăţişarea obiectelor şi fiinţelor, gîndirea şi semnificaţia lor".

Evident că nu pledăm pentru dispreţul faţă de amănunte, faţă de precizările expresive şi individualizante. Insă suplinirea analizei psihologice prin plasarea unui cortegiu de fapte după portretul sumar al eroilor nu poate fi decît condamnată. Numai gesturile sau amănuntele servind redării vii, cu tîlc, a generalului prin particular îşi au justificare artistică. S-a mai relevat în acest sens exemplul pozitiv pe care îl oferă scrisul lui Marin Preda. In „Desfăşurarea", Ilie Barbu, cînd vine pentru prima dată la sediul organizaţiei de partid, rămîne nehotărît în prag, învîrtindu-şi stingher pălăria între degete. Anghel, secretarul de partid, îl primeşte ca pe un prieten şi, cu un gest firesc, i-o zvîrle alături de celelalte pălării pe dulap. Cînd vine a doua oară la partid, Ilie Barbu îşi aruncă singur cu dezinvoltură pălăria pe dulap. Aici, amănuntul acesta este absolut oportun pentru că ne face să înţelegem mai profund, printr-un detaliu de mare sugestie, drumul parcurs de Ilie Barbu de la rezerva şi sfiiciunea începutului la integrarea lui printre cei de la organizaţie, cu acel gest familiar ce trădează intimitatea, pătrunderea într-o lume generatoare de cutezanţă. Chiar şi amănuntul acesta plastic n-ar avea însa valoare dacă n-ar sluji fixării printr-o imagine memorabilă esenţei fenomenului contemporan: întîlnirea oamenilor muncii cu partidul. In sine, amănuntul — fără raportare la starea de spirit a lui Ilie Barbu, la drumul existenţei lui — n-ar spune prea mult. Surprinde de aceea recomandarea pe care unii critici o făceau cu privire la aglomerarea de fapte şi la meritele ce ar rezulta pentru o operă din colecţionarea lor. Dan Costa, într-un articol din „Viaţa romînească" vorbea de „primatul faptic", iar M. Gafiţa, într-o recenzie din „Informaţia Bucureştiului" la romanul „Undeva pe Dunăre" de Şerban Nedelcu, atribuia cărţii merite deosebite pentru că, „cuprinde fapte, cît mai multe fapte concrete". Eugen Campus releva şi el superioritatea epicului motivată în cazul „Cumpenei luminilor" de „dimensiunea şi belşugul faptelor". Predilecţia abuzivă, absolutizată spre concentrarea de fapte cu orice preţ poate aluneca în literaturizare, precum contaminarea livrescă în artificios.

Progresul literaturii noastre nu poate fi asigurat fără combaterea intransigentă a cauzelor şi stimulentelor schematismului. Practica formulelor convenţionale şi a clişeelor stereotipe este astăzi, din fericire, în bună măsură abandonată. Literatura noastră nouă trebuie să devină o oglindă a acestor zile tumultuoase şi eroice. Aceasta este menirea şi totodată nobleţea ei. Viaţa patriei noastre oferă scriitorului militant un nesecat izvor de poezie.

H. Zalis

*) Acreditarea unor expresii ca: marele om de rînd, omul simplu, oameni comuni etc. se explică probabil tot în lumina gîndirii schematice care reducea complexitatea reală a oamenilor la tipare confecţionate arbitrar.

ŞT. LUCHIAN „Moş Nicolae"

ZBORURILE

I

ZBORUL VULTURILOR

Superbe luntrii călătoare
Pe mări de limpede azur,
Luaţi-mă cu voi în soare
Din miezul lui de foc să fur.

Să-mi fac o platoşă ca zorii
Scînteietori de aur pur,
Să zbor cu voi şi cu condorii,
Năpiazna vîntului s-o-ndur.

Ştiu că furtuna vă pîndeşte,
Că fulgerele rîd în jur,
Cicloanele vă strîng în cleşte
Şi vine moartea ca un fur.

Voi le-nfruntaţi cu vitejie,
Le biruiţi fără murmur,
Săgeţi de flăcări scumpe mie,
Voi, soli ai bunului augur.

Sub ochii voştri se destramă
Tărîmul basmelor, obscur,
Văzduhul vă deschide vamă
Şi piscurile prind contur.

De-mi daţi aripi înfipte-n zare,
Cîntarea mea pe veci v-o jur,
Superbe luntrii călătoare
Pe mări de limpede azur.

II

ZBORUL LILIECILOR

Ca un ţăran mă-nchin la soare
Şi cred în el pîn-la mormînt!
De-aceea, sumbre zburătoare,
Nu vă iubesc şi nu vă cînt.

Voi dormitaţi în reci unghere
Unde duhneşte a mormînt
Şi faceţi zboruri lungi, stinghere,
Şi în zig-zag, lîngă pămînt.

Mici şoareci atîrnaţi de-aripe,
Scuipaţi de negrul nopţii vînt,
Voi nu-ndrăzniţi nici două clipe
In slăvi să vă luaţi avînt.

Sînteţi negarea ciocîrliei
— Un imn în soare înălţînd —
Şi profanarea melodiei
Ce-o cîntă mierla, cînd şi cînd.

Voi chiţcăiţi dansînd ca dracii,
Viermi aripaţi, cu zborul frînt,
Mîncăi mai mari ca vîrcolacii,
Dar nu de lună, de pămînt.

Voi, parodii dezgustătoare,
Rînjiţi la astrul meu preasfînt?
Ca un ţăran mă-nchin la soare
Şi cred în el pîn-la mormînt!

Ion Brad

UNUI FOST PRIETEN

Noi te-am primit în ţară, în inimă şi casă,
La locul cel de cinste te-am aşezat la masă,
Ţi-am dat din Mioriţă talanga cea mai lină
(Ai cîntărit doar lîna de-o fi de preţ şi fină).
Am străbătut poteca spre mănăstiri să sui,
Pe lespezi de morminte să calci în cetăţui,
Şi colb de oseminte din vremi voevodale
Să răscoleşti în cronici, în vechile anale!
(Ai pipăit ceaslovul clipind des şi şiret,
Avea coperta aur şi aur în firet...).
Ţi-am arătat Bicazul, a ţării nouă zestre,
Spre viitor cum urcă lumina la ferestre,
Nu ţi-am ascuns nimica din lupta aspră, vie,
Nici rănile primite în greaua bătălie!
(Noi îţi vorbeam de rană, pe cînd cu gest domol
Tu cercetai în brazdă vreo urmă de petrol...!).
Ne-ai spus la despărţire, rotind alături hora:
„De ţara voastră bună vorbi-voi tuturora,
Să afle omenirea de harnicul popor
Cu uşile deschise atît de primitor!".
Nicicînd n-a vrut răsplată străbuna ospeţie,
E doar în firea noastră această omenie,
E datină străveche, n-o vindem la balanţă,
Şi pentru ea vreodată noi n-am cerut chitanţă!
„Abia ajuns acasă scorniri defăimătoare
Ai scris de ţara noastră! Dar nu asta ne doare,
Sîntem deprinşi ca-n mîna întinsă cu căldură
Noi să simţim adesea pumnalul plin de ură,
Că nu la toţi e dată aceeaşi omenie
Iar conştiinţa nu e un bun pe datorie!
Ne doare numai gîndul c-aicea n-ai aflat
Cum baciul Mioriţei din somn s-a deşteptat
Şi că în loc de plînset, de mută consimţire,
De neagră resemnare, în loc de tînguire.
De-ar mai veni azi lotrii, el, baciul, nicíodat'
Nu-i va ierta, căci braţul lui este înarmat.

Nicolae Tăutu

CARNET SOVIETIC

DATORIA SCRIITORILOR

Articolul de fond al ziarului „Pravda" din 30 noiembrie, referindu-se la recentul congres al intelectualilor din Uzbekistan, ţinut la Taşkent, se ocupă şi de acest congres şi, în general, de situaţia fericită şi prosperă a intelectualităţii sovietice, de datoria ei în clipa de faţă.

Vorbind de scriitori, de rolul lor important în educarea comunistă a poporului, editorialul „Pravdei" adaugă: „Dezbaterile şi discuţiile creatoare ce se desfăşoară acum printre scriitori, lucrători din teatru, pictori, compozitori, aduc mărturia interesului profund pe care-l are intelectualitatea artistică faţă de soarta literaturii şi artei, faţă de avîntul activităţii sale, de cerinţele crescînde pentru munca sa, faţă de înalta conştiinţă a datoriei sale cetăţeneşti. Dar nu se poate trece cu vederea faptul că, în timpul acestor dezbateri, în unele atitudini se manifestă uneori şi tendinţe nesănătoase şi judecăţi greşite. Aceasta obligă organizaţiile de partid ale uniunilor de creatori să apere mai prompt şi mai stăruitor principiile partinităţii în creaţia artistică, poziţia ideologică a realismului socialist, şi să riposteze tendinţelor mic-burgheze, influenţelor ideologiei străine. Educarea ideologică a cadrelor de creatori trebuie să fie în grija a organizaţiilor de partid.

Transpunerea în viaţă a politicii partidului în domeniul dezvoltării culturii impune o călăuzire gîndită şi competentă a literaturii şi artei. Această politică se bizuie pe cea mai profundă încredere în artist, pe încurajarea pe orice căi a iniţiativei lui creatoare. Orice metodă administrativă în conducerea procesului complex al creaţiei artistice nu are nimic comun cu politica partidului în domeniul literaturii şi artei. A conduce procesul de creaţie înseamnă a îndruma simţitor, cu tact şi cu grijă, eforturile artistului spre interesele luptei întregului popor pentru victoria comunismului, înseamnă a-l susţine, a-i inspira marile şi emoţionantele idei ale contemporaneităţii şi a-i lărgi orizontul ideologic".

POEŢI DECORAŢI

Zilele trecute, Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. a decorat un grup de scriitori, artişti şi arhitecţi. Printre aceştia, au fost distinşi cu Ordinul Lenin poeţii Nikolai Tihonov şi Pavel Antokolski.

O REVISTA LITERARA NOUA: „DON"

Din ianuarie 1957 va începe să apară, la Rostov, noua revistă literară lunară „Don" (Donul), fiecare număr însumînd douăsprezece coli de tipar şi tipărindu-se într-un tiraj de 30.000 exemplare. Printre scriitorii care au şi făgăduit să trimită lucrări la noua revistă, se citează numele lui Mihail Şolohov, Konst. Paustovski, Lev Nikulin, An. Sofronov, Serghei Mihalkov, Ark. Pervenţev, P. Verşigora. In jurul redacţiei „Donului" se grupează scriitorii care trăiesc în sudul R.S.F.S.R.: An. Kalinin, S. Babaevski, D. Petrov (Biriuk), I. Vasilenko, A. Panferov ş. a.

Primele numere ale revistei vor publica o seamă de capitole noi din vol. II al romanului lui M. Şolohov „Pămînt desţelenit", cîteva capitole inedite din romanul lui A. Fadeev, „Ultimul din Udeghe", amintirile lui Lev Nikulin despre scriitorii ruşi pe care i-a cunoscut odinioară; de asemenea, în primele numere se vor tipări nuvele de Francisc Munteanu şi de Pierre Gamarra.

JURNALUL LUI FELIX DZERJINSKI

Marele luptător revoluţionar Felix Dzerjinski a ţinut în toate împrejurările (închisori, lupte, victorii), cu hărnicie, un jurnal care azi este unul dintre cele mai interesante documente ale Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie. Tot atît de interesantă este şi corespondenţa lui.

De curînd editura „Molodaia gvardia" din Moscova a tipărit un volum care cuprinde scrisorile şi jurnalul lui Dzerjinski.

„ŢIE IŢI VORBESC, AMERICA!"

Cunoscutul poem al Mariei Banuş este publicat, fragmentar, în nr. 11 al revistei „Inostrannaia literatura". Traducerea e făcută de poetul sovietic S. Şervinski.

A. R.

Caragiale necunoscut

IN TREN ACCELERAT

Doamna X..., o văduvă respectabilă, cunoscută în societatea noastră pentru spiritul său totdeauna prezent, ne-a povestit următoarea aventură, „a cărei eroină, din nenorocire, n-am fost eu — dar la care am asistat. Crez că o să se potrivească în foaia d-v." Iată povestirea doamnei X...:

„Plecasem din Bucureşti cu acceleratul; mă aflam singură într-un vagon de clasa întîia şi începusem să moţăi. La o staţie apropiată, se urcă în cupeul meu închis — era un vagon de modă veche, care se-ncuia lateral pe dinafară, — o pereche tînără, un domnişor şi o domnişoară foarte aprinşi la faţă şi emoţionaţi. Conductorul trînteşte uşa, o încuie şi „gata!" trenul pleacă.

Tinerii s-au aşezat cu giamantanaşul lor în extremitatea cealaltă a cupeului şi vorbesc pe-nfundate foarte agitat... Fiindcă sînt discretă de felul meu, cum mă ştiţi, ca să nu-i deranjez mă fac că dorm şi trag cu urechia şi cu ochiul.

De-odată tînărul, după ce se uită la mine lung, ţoc! o sărută. Eu nu mişc. Incă o dată... De multe ori... Eu dorm... In fine, se scoală, scoate batista, o îndoieşte, ca şi cum ar vrea să se lege pe sub fălci şi ridicîndu-se hotărît, porneşte spre mine... Se-nsera şi lămpile vagonului nu se aprinseseră. Atunci trec prin imaginaţia mea toate reminiscenţele romantice, toate istoriile de briganzi, în drum de fier... vrea să mă sugrume banditul!... şi n-apucă junele nostru să întinză mîna cu batista spre gîtul meu şi sar în picioare şi încep să ţip disperată.

Tînărul remîne încremenit, dar după o pauză luîndu-şi inima-n dinţi, în timp ce tovarăşa lui de călătorie îşi ascunse capul în mîini, îmi zice solemn:

„Doamnă, mă iartă; nu vreau să vă fac nici un rău... Iată de ce e vorba. Eu am răpit pe domnişoara de la moşia părinţilor ei, unde o ţineau închisă pentru a o face să mă uite. Sînt sigur că depeşile trebuie să curgă pe urma noastră: la prima staţie poate, poliţia infamă va veni să ne despartă... Ei?... Ei!... înţelegeţi bine că pînă la staţia apropiată (şi febril, se uită la ceasornicul său) mai avem cincisprezece minute, pînă la staţia apropiată domnişoara trebuie să fie nevasta mea".

. . . .

Şi dumneata pînă la staţia apropiată ce-ai făcut? întrebai pe d-na X...

— Ce să fac?... Eu sînt discretă: m-am făcut că mă uit pe geam... Ce cîmpie frumoasă! O minunată priveliste, v-asigur.

— Ei, la staţia următoare?

— La staţie, noii mei amici, după ce m-au salutat cerîndu-şi cu multă naivitate iertare (pentru ce, nu ştiu), s-au coborît — desigur ca să dejoace urmăririle... Dar, adăugă d-na X..., cu un surîs particular, din norocire orice urmărire ar fi fost tîrzie: tren accelerat!...

NOTA. *Apărută în* Moftul Romîn, *I,19, din 4 aprilie 1893, schiţa nesemnată n-a fost niciodată retipărită de autor, în cadrul unei culegeri. Face parte, ca şi* Poruncă domnească, *dintre acele bucăţi, în proză sau în versuri, prin care I. L. Caragiale a înţeles să colaboreze la* Almanahul lui Moş Teacă *pe anul 1900, după dispariţia prematură a bunului său amic, Toni Bacalbaşa, fostul prim-redactor al* Moftului Romîn.

Este singura schiţă caragialiană, în care pariada omenească e direct sugerată, dar cu evitarea grijulie a notelor licenţioase. Atribuirea paternităţii literare e mai certă decît în cazul anecdotei rurale Poruncă domnească, *din al cărei vocabular lipsesc anumite forme ortoepice sau ortografice specifice autorului. In schiţa aceasta întîlnim formele* totdeuna *şi* remîne, *mai frecvente la Caragiale decît* totdeauna *şi* rămîne, *atît în literatura, cît şi în corespondenţa sa; întîlnim muntenismele:* crez, *mai frecvent la dînsul decît* cred *şi forma conjunctivală corespunzătoare,* să-ntinză. *Prezentarea povestitoarei e impenetrabilă şi conformă atitudinii ironice constante a lui Caragiale. Nu ştim dacă* văduva respectabilă *e într-adevăr o văduvă respectată pentru moravurile ei sau respectabilă prin vîrstă numai. Povestitoarea adoptă stilul auto-ironic, afirmîndu-şi discreţia ca un leit motiv caracterologic, cînd în realitate trage „cu urechia şi cu ochiul". Ironică e şi candoarea înaintea scuzelor celor doi tineri,* post... festum, *în acea paranteză: „(pentru ce, nu ştiu)". Caragialiană e şi sărăcia de vocabular în afirmarea sentimentului naturii: „Ce cîmpie* frumoasă! *O minunată priveliste, v-asigur". Epitetele sînt şterse, neexpresive, iar acel* v-asigur *era strict necesar convingerii auditorului. Mai ales caragialiană e arta cu care autorul a găsit tonul cel just al povestirii, fără sublinierile prea apăsate, cum ar fi fost însemnarea unui oftat adînc, în momentul cînd „văduva respectabilă" îşi afirmă sincer regretul de a nu fi fost în locul tinerei eroine, beneficiara situaţiei. Sinceritatea aceasta frizează cinismul şi ne lămureşte asupra „respectabilităţii" văduvei. Oricum, ne place mai mult aşa cum e, cu prezenţa ei de spirit care e o perifrază pentru calificativul moral evitat de autor. Ne place şi personalitatea artistului, care a găsit un mod nou de expresie: „cunoscută în societatea noastră pentru* spiritul său totdeuna prezent", *în loc de clişeul banal: pentru* prezenţa ei de spirit. *In fine, notăm că şi expresia finală:* din norocire *e caragialiană, adică mai frecventă decît:* din fericire. *Epitetul „poliţia infamă" situează pe răpitorul expeditiv printre vechii eroi ai teatrului caragialian, de la Rică Venturiano încoace, menit să facă frumoasă carieră politică.*

Schiţa e sugestivă de la un capăt la altul, ca şi Poruncă domnească. *Incepînd cu banalul epitet, salvat însă prin sensul său ironic, care ne îndeamnă să înţelegem contrariul: „o văduvă* respectabilă" *şi terminînd cu acel inefabil „surîs particular", cititorul nu primeşte totul de-a gata, ca în literatura scriitorilor mediocri din epocă, ci este ţinut să fie inteligent şi să înţeleagă mereu mai mult decît i se spune. Schiţa, prin toate aceste elemente, nu poate fi decît a lui Caragiale, cu tot caracterul ei singular, prin atacarea unei teme anecdotice cam prea îndrăzneţe pentru anul 1893. Dincolo însă de caracterul senzaţional sau pipărat al anecdotei, se proiectează sugestia mai interesantă a personalităţii văduvei respectabile, căreia autorul a binevoit să-i cedeze cuvîntul. Ea lasă în urma ei un parfum de marcă proprie.*

Anecdotă realistă

P. S. la „PORUNCA DOMNEASCA"

In numărul trecut al „Gazetei literare", într-o substanţială notă, I. Manole răspunde în mod afirmativ la întrebarea noastră, dacă anecdota n-ar fi la origine populară şi produce textul probant: *Baba şi fata mare*, din *Fabule şi istorioare*, auzite şi versificate de Anton Pann, cartea întîia (ed. I 1841, ed. II 1847; după G. Dem. Teodorescu: *Operele lui Anton Pann*, recensiune bibliografică, Bucureşti, 1891, la punctul XIV, o altă îndoielnică primă ediţie în 1839, după o însemnare bibliografică contemporană!). Totodată I. Manole subliniază caracterul creator al variantei caragialiene, cu o localizare mai realistă şi o mai adîncită motivare psihologică. Adăugăm că însăşi sugestia titlului: „poruncă domnească", la care s-a oprit Caragiale, se găseşte în *Baba şi fata mare*.

Un lingvist, ba chiar şi un simplu filolog ar fi ispitit să zăbovească puţin asupra expresivei interjecţii *dec!* de care se folosesc ambii autori, punînd-o în gura ambelor femei. La Anton Pann: „*Dec!* a răspuns cu mirare / — Ba *nici un dec*, fata mea, zise baba către ea", etc. Iar la Caragiale: „— *Dec!* strigă tînăra de după cuptor, — *Dec, nedec!* zise baba scurt", etc. I. Manole are perfectă dreptate, vorbind însă prea precaut de „exclamaţia inciudată şi *poate* neîncrezătoare a fetei (DEC!)". In *Dicţionarul limbii literare contemporane*, II, 1956, interjecţia e interpretată astfel: „(Introduce replici, dînd expresie unei atitudini de negare sau dezaprobare)". La Tiktin, *dec* e o interjecţie a uimirii nuanţată cu supărarea (Ausruf ärgerlichen Erstaunens), în timp ce Damé dă în traducerea franceză o serie de interjecţii interogative, printre care şi expresia mirării cu *ouais!* La Lazăr Şăineanu şi mai precis la August Scriban, *dec* e o interjecţie de mirare şi ironie. I.-Aurel Candrea (ca şi Tiktin), defineşte interjecţia, într-un prim sens, ca expresia unei surprinderi neplăcute, dar găseşte şi un text popular, în Pamfile, cu sensul îngăduinţii sau al încuviinţării: *Fie şi aşa!* După Şăineanu şi Tiktin, cuvîntul ar fi un moldovenism.

Anton Pann, în modul cel mai limpede, reţine numai expresia mirării. Caragiale, mai neexplicit, ne lasă deplina libertate a interpretării. In exclamaţia fetei, — ascunsă după cuptor, de teama musafirilor nepoftiţi — prin care-şi trădează prezenţa, surprindem categoric nuanţa neîncrederii, ca în interjecţiile: *ei aşi!* sau: *haida de!* sau: *pe dracu'!* In faţa enormităţii aşa zisei porunci domneşti, fata, mai lucidă decît baba, reacţionează cu o exclamaţie sceptică.

Anton Pann şi Caragiale nu au cunoscut pe ţăranul nostru tot atît de bine ca pe tîrgoveţ. Snoava, la Anton Pann, are un iz mai mult urban decît rural. Artist mai conştient, Caragiale dă prelucrării sale o atmosferă rurală superioară modelului. Ba *nici un dec*, replica babei, la Anton Pann, e o îmbogăţire a interjecţiei populare, prin prizma experienţei citadine, ca şi acel *dec-nedec*, la baba lui Caragiale. Replica *dec* primeşte de la ambii interpreţi ai limbajului popular, o contrareplică originală.

Un ultim cuvînt asupra circulaţiei cuvîntului. Lexicografii noştri care au consultat texte scrise, au crezut că interjecţia ar fi un moldovenism. Raza anchetei folclorice a lui Anton Pann e însă muntenească şi dezminte caracterul provincialist al interjecţiei. Dacă Şăineanu ar fi consultat opera lui Anton Pann, n-ar mai fi dat pe *dec*, găsit în Creangă, ca „*Mold*". Tiktin a „despuiat" multe din prelucrările folclorice ale lui Pann, nu însă şi *Fabule şi istorioare*.

La sensurile variate ale interjecţiei, ar fi să se adauge aşadar, fără doar şi poate, uimirea neîncrezătoare sau neîncrederea pură şi simplă. Popoarele cîştigă din experienţa lor milenară lecţia dubitaţiei înţelepte, care le fereşte de amăgeli şi de dezamăgiri. Pe lîngă pura mirare, surprinderea neplăcută, ironia, *dec* exprimă şi dubiul.

In numerele viitoare, vom încerca să completăm dosarul împrumuturilor lui Caragiale din Anton Pann.

Şerban Cioculescu

Torquato Tasso în romînește

Numele lui Torquato Tasso se leagă de chiar primele manifestări ale literaturii noastre moderne. Traducerea de astăzi ne prilejuiește așadar o pe cît de pioasă pe atît de bine venită aducere aminte: ecoul stîrnit odinioară în rîndul scriitorilor romîni de autorul **Ierusalimului dezrobit**. Un Ienăchiță Văcărescu îl invoca în ale sale **Observații asupra gramaticii romînești** (1787). Asachi începe lista cărților italiene cu **Aminta**. Aceeași celebră pastorală figurează printre lecturile junelui Costache Negruzzi. Pe tabela înaintată de librarul Emanuel cenzurii în 23 noiembrie 1833 erau înscrise **Aminta** și **Ierusalimul liberat**, amîndouă în versiune franceză.

Interesul față de opera lui Torquato Tasso se însoțea cu o vădită simpatie pentru poetul victimă ,ca și confratele său Giordano Bruno, a inechității sociale. Romanticii noștri — și nu mai puțin cei din Apus — văzură în ilustrul poet de la finele Renașterii italiene o prefigurație a propriului destin.

Neînsemnatul G. Compagnoni cîștiga o anume celebritate ticluind **Le veglie del Tasso** și atribuindu-le poetului însuși. Simion Marcovici, la noi, va traduce liber **Privigherile lui Tasso** din care și publică în **Curiosul**, revista scoasă la București de Cezar Bolliac. Din prospectul traducerilor întocmit de Eliade, Tasso nu putea lipsi. De altfel același Eliade contribuise la popularizarea lui, tipărind la București (1834) **Scrierile lui Lord Byron**, unde traduce poemul **Lament of Tasso.** Doi ani după aceea, Eliade scrie lui Costache Negruzzi: „Mult mai frumos mi-ași petrece vremea cu Omer, Virgiliu, Tass (sic), traducîndu-i și dîndu-i nației mele decît să străbat jurnalele ca să pot găsi că cutare împărat mergînd pe drum l-a răsturnat căruța și și-a scrîntit mîna și pe urmă ca să fac o facere de bine nației mele s-o tălmăcesc și s-o pun în capul **Curierului**". Iată că în 1837 Eliade, Negruzzi și Aristia — inițiativa aparținînd celui dintîi — purced împreună la traducerea **Ierusalimului.** Mai înflăcărat decît ceilalți, Eliade traduce integral al șaptelea cînt (al Erminiei), precedîndu-l în **Curierul de ambe sexe** de cîteva indicații teoretice la care se adaugă anunțul: „Poema întreagă va ieși în patru mari volume in octavo, pe hîrtie velină. Prețul va fi doi galbeni..." Solicitat însă de noi proiecte, Eliade nu-și va realiza nobila intenție. Că în tot acel timp Torquato Tasso era în admirația scriitorilor noștri ne-o dovedește și Mihail Kogălniceanu care în febrilitatea sa constructivă găsea vreme să-și mărturisească îngrijorarea față de numărul imitațiilor: „Toți poeții și poetașii noștri, scrie Kogălniceanu, în versurile lor imitează unii pe Petrarca, alții pe Tasso și al treilea pe Lamartine, acesta pe Victor Hugo, celălalt pe Schiller și de aceea nici unul nu compune poezii romînești".

Traducerea completă a **Ierusalimului dezrobit** o dă, în proză, Atanasie Pîcleanu (1852). Nemulțumit de traducere, Asachi, în continuarea unei recenzii aspre în **Gazeta de Moldavia**, tălmăci și el, plecînd de la textul original (cum nu făcuse Atanasie Pîcleanu), din **Ierusalimul liberat.** Aron Densușianu trimite **Convorbirilor literare** un cînt din epopee, însoțindu-l de o scrisoare deferentă către Iacob Negruzzi: „Stimate domnule, mi permit a vă trimite un cînt din **Ierusalimul liberat** de Tasso, tradus în romînește și însoțit d-o notiță critică literară. Vă rog a-i deschide coloanele prețiosului ziari ce redactați (8 dec. 1868)".

Ignorat și rănit de oficialitatea vremii, Grigore Alexandrescu își aminti către sfîrșitul vieții de situația întrucîtva similară a poetului italian. De aci traducerea din **Ierusalimul liberat,** urmînd, ca și Atanasie Pîcleanu, răspîndita versiune franceză a lui Lebrun.

Seducția stărui egală în tot veacul al nouăsprezecelea. Către figura lui Torquato Tasso s-a simțit atras și Eminescu. Asemănări cu **Wertherul** lui Goethe sau **Hyperionul** lui **Hölderlin** se dezvăluiau lesne. Ion Ghica, Alecu Urechiă, Duiliu Zamfirescu, Anghel Demetriescu îl mențineră în actualitatea epocii. In biblioteca lui Odobescu se găseau **„Ierusalimul liberat"**, (Le Monnier, 1850) și un exemplar din **Aminta** (1745) — același pe care îl va folosi și traducătorul de astăzi al **Amintei** (Mss. Acad. R.P.R. „Catalogul cărților din biblioteca lui Odobescu").

Nicolae Țincu făcea să apară în 1902 o altă traducere a **Ierusalimului,** din păcate neavînd nici un alt merit în afara aceluia de a fi plecat de la originalul italian. Poetul cu atîtea înclinații romantice care a fost Panait Cerna compune în 1908 **Torquato Tasso către Leonora.** Avem prin urmare nu puține dovezi din care să se vadă prezența lui Torquato Tasso în conștiința mai multor generații de scriitori romîni. Tradus, imitat sau numai citit, el apare ca o predilecție literară în primul rînd a romanticilor.

Două scrieri ale lui Tasso, mai puțin sau deloc frecvente la noi, apar acum pentru prima oară în tălmăcire romînească. E vorba de **Aminta** și **Epistolar.**

Grația și versul înflorit fac din **Aminta** un giuvaer al literaturii universale. Idilicul sincer înmiresmează atmosfera plutind diafan peste artificialitățile în gustul epocii.

Fapte incredibile, convenționale, stau alături de cel mai pur lirism. Apele sensibilității poetului înviorează mitologia și un personaj ca Satirul pare mai degrabă Ariel amăgit, într-o lume a lui Teocrit, de mirajul iubirii. Izolabil ușor, monologul Satirului din actul II e un rar poem al iubirii sănătoase, punctat ici-colo de aluzii ironice la adresa curții din Ferrara. Acel cadru de seninătate bucolică îi va fi revelat poetului Tasso frumuseți necunoscute în preajma sa. Dar eroii **Amintei** rămîn curteni în straie păstorești. Rar dacă părăsesc stilul „poli" cînd se adresează unul celuilalt. Altfel vorbește însă corul — comentator popular. „Intermediile" au și ele alt colorit. Sînt deci subtilități care nu lasă ca transpunerea într-o altă limbă să se facă ușor. Traducătorului i se cereau inteligență și sensibilitate. In persoana lui Romulus Vulpescu putem spune că s-au întîlnit amîndouă calitățile, iar **Aminta** păstrează în traducerea romînească timbrul și frăgezimea originalului. Că Romulus Vulpescu a intuit spiritul **Amintei** vezi și din notele lămuritoare care, ce-i drept, s-ar fi dovedit cu mult mai utile distribuite în paginile cu versul sau pasajul explicat decît grupate la finele traducerii. Versul romînesc acoperă versul original. Traducătorul s-a silit și a reușit în chip admirabil să păstreze alternanța versului de zece și șapte silabe. Cu aceeași fidelitate se conservă ingambamentele. Seria de aliterații discrete, repetiții de cuvinte și rimele răzlețe în masa versurilor albe n-au fost neglijate. Ele în fond contribuie la acea modulație a versului pe care tălmăcirea romînească o realizează cu totul fericit. Am fi nedrepți elogiind numai corespondențele formale cînd transpunerea are și alte merite.

Naturalețea care de atîtea ori te întîmpină la lectura originalului o găsești aceeași în traducere. Alegem exemplul nu fără greutate — pentru că ni se propun atîtea — în intermediul al patrulea:

„Duceți-vă, cuminți îndrăgitori,
Domnițe dismierdate vă petreceți,
Și macii nopții, maci aromitori,
Verbine vineții culegeți;
La ceas de blîndă tihnă, pace dulce,
Cînd soarele sub zări va să se culce,
Duceți-vă cu somn și line vise...
Iar de nu află pace gîndul treaz,
Al dragostei frămînt aline-vi-se;
Vă cruțe Pan de lacrime; nici lună,
Nici zori nu le vădească pe obraz.
Tăceți acum... Lui Amor se supună
Al vostru suflet tainic... Noapte bună!..."

Suplețea versului, gestul inspirației spontane e ușor lizibil. Sînt însă mici scorii care pot dispărea la eventuala retipărire a **Amintei**. Unele țin de cuvînt: „află căită" (it. sospirando); „Nu-i ia în seamă dulcile stîrniri" (it. dolci lusinghe); „Bărbatul și muierea?" (it. e gli uomini e le donne?). Altele, entorse care fac versul greoi: „Străpuns n-am știre cum, am fost la rîndu-mi"; „De verzile-ncomate podobiri"; „Sortitu-m-a să prad spre-a dobîndire?" Prea neînsemnate ca să nu putem spune că traducerea lui Romulus Vulpescu are nu numai calitatea de a fi cea dintîi dar și pe aceea de a face cunoscută în toată frumusețea ei pastorala lui Torquato Tasso.

Epistolarul, cealaltă scriere, din care cu grijă au fost selectate și traduse un număr apreciabil de scrisori, e un mișcător document psihologic. Setea de dreptate se desprinde ca trăsătură principală a sufletului lui Torquato Tasso. Servituțile vieții de curte îi apăreau ca o condamnabilă renunțare la independență, ceea ce îl și face să declare unuia din corespondenți—Luca Scalabrino: „De obicei studiez; în plus mai umplu vremea rîzînd, cîntînd, flecărind, lucrînd împreună cu cei mai apropiați și trebuie să-ți spun că nu-mi place să mă plec în fața nimănui; și nu se află baron sau om de încredere să mă găsească gata să-l preamăresc; ba chiar Inălțimea Sa, în fața gravităților Sale, îmi atrage adesea luarea aminte, descoperindu-se cel dintîi, iar eu îi răspund de sus, de parcă m-aș fi născut în Spania". Indrăzneala era a unui hidalgo care urmărit de injustiția nobilimii cînd nu avea de suferit pedeapsa crudă a detențiunii, va rătăci pe drumurile Italiei în căutare de sprijin și ospitalitate. Și tot lui Luca Scalabrino îi scrie un an mai tîrziu (1576): „Vreau să fiu liber nu numai în judecățile mele, dar și în scris, în fapte. De unde atîta nenorocire pe capul meu, fiecare ținînd să facă pe literatul cu mine? De sfătuitori n-am nevoie atîta timp cît nu înțeleg să se mărginească la datoria lor". Iar într-o lungă și patetică scrisoare adresată cardinalului Albano, sub faldurile obedienței, va da curs aceleiași arzătoare dorinți: „Trebuie să fiu lăsat să trăiesc o viață retrasă și departe de curți și de favoruri; numai să nu fiu silit la orice umilință care nu-mi place și la care nu știu cine m-ar putea sili. Pe voința mea nu poate fi stăpîn nici un principe din lume".

Epistolarul desenează incisiv epoca, aducîndu-ți în același timp neprețuite indicații asupra poetului. Lectura scrisorilor e neliniștitoare și imaginea lui Torquato Tasso ți se proiectează aureolată de cele mai nobile idealuri umane.

Traducerea lui G. Lăzărescu e cu totul remarcabilă prin claritatea și exactitatea ei. Tonul uneori diferit de la un corespondent la altul, aci ceremonios, frizînd protocolul, aci familiar, se păstrează. Cît privește introducerea pe care Nina Façon o consacră vieții și operei poetului, ea servește cititorul ca foarte bună călăuză.

Anul 1955 a fost aniversar: se împlineau 360 de ani de la moartea lui Torquato Tasso. Volumul recent apărut la ESPLA se integrează de fapt aceluiași moment festiv.

Liviu Călin

„Lettres françaises" (29 noiembrie - 5 decembrie 1956)

Ultimul număr din „Lettres françaises" se prezintă bogat și variat ca întotdeauna. Intîlnim semnăturile vechilor săi colaboratori, ca Elsa Triolet, André Wurmser, Yves Benot etc. In articolul Elsei Triolet, „Le beau rôle", recunoaștem fermitatea vechilor intelectuali francezi. Scriitoarea își exprimă tristețea față de graba cu care unii intelectuali francezi, în urma recentelor evenimente internaționale, caută să-și afirme „independența de spirit". Acești intelectuali își asumă azi „frumosul rol" de profeți, pretinzînd că ei au prevăzut o asemenea desfășurare a evenimentelor și căutînd astfel să-și reconsidere într-o nouă lumină „păcatul" de a fi fost odată alături de comuniști. In cadrul Comitetului Național al Scriitorilor, — relatează scriitoarea — tocmai acei care n-au fost niciodată activi și nu s-au străduit să întărească acest Comitet, sînt astăzi cei mai plini de energie ca să-l facă să se desmembreze. „Era greu să creezi C.N.E., scrie Elsa Triolet, într-o Franță ocupată, împotriva poliției și a ocupanților germani. Nu va fi totuși mai greu să-l facem să trăiască astăzi".

Alături de colaboratorii săi obișnuiți, revista publică un articol amplu semnat de scriitorul sovietic Boris Pasternak („Cum l-am tradus pe Shakespeare în rusește") și trei mesaje din Ungaria primite din partea scriitorilor György Bölönyi și Jozsef Fodor și a pictorului Bertalan Por, in care acești oameni de cultură își exprimă indignarea față de acțiunile contrarevoluționare și-și afirmă hotărîrea de a lupta pentru înflorirea culturii socialiste în Ungaria.

E. M.

Anghel Todorov

ȘEVCENKO

„Gîndurile mele...
Gîndurile mele..."
(T. ȘEVCENKO)

Gînduri, gînduri, prindeți iarăși
Aripă și vlagă!
Șoimii fie-vă tovarăși
Prin Ucraina dragă.

Coborîți cu ei pe apa
Niprului în spume
Și-mi îngenuncheați la groapa
Lui Taras, anume.

Unde vîntu-n grîie coapte
Infioară lanul
Gînduri dragi, în miez de noapte,
Sărutați gorganul.

Și dați bardului vestire
Că de-acu în lume,
Ne-a rămas spre pomenire
Mult curatu-i nume.

Și că-n veci nu va apune
Versu-i ca o lavă; —
Că-l cinstim cu vorbe bune
Și-i aducem slavă.

Nicola Marangozov

ÎNTÎIA ZI

Cînd lacrima din ochi, neistovită,
Udă atîtea brazde-nsîngerate,
Intîia zi, de trei ori fii slăvită
Căci pace ne-ai adus și libertate!

Pornească-nvingătorul și învinsul
De-acum, alături, uriașa muncă.
Cîndva ne-a fost deopotrivă plînsul —
Azi, vremea să muncim ne dă poruncă.

Și-acolo unde șuiera năpraznic
A morții coasă neîndurătoare,
Să-și facă bucuria noastră praznic
Și fapta să se-arate grăitoare.

Din suflete să se destrame frica,
Peste cenușă să se-aștearnă rouă —
Ca pruncii să audă rîndunica
Voios cîntînd sub streașina cea nouă.

Iar noi să netezim din nou ogorul
Pe unde numai bombele arară
Ca de sub brazda-ntoarsă cu tractorul
Să-și nalțe capul firul de secară.

1945.

In romînește de
Victor Tulbure

LA CASA SCRIITORILOR „MIHAIL SADOVEANU"

Uniunea Scriitorilor din R.P.R. convoacă pe membrii săi în adunări generale pe genuri de creație, pentru a se alege birourile secțiilor.

Alegerile se vor desfășura după cum urmează:

— Secția de poezie — miercuri, 19 decembrie 1956, ora 16.30.

— Secția de proză — joi, 20 decembrie 1956, ora 16.30.

— Secția de dramaturgie — vineri, 21 decembrie 1956, ora 16.30

— Secția de traducători — sîmbătă, 22 decembrie 1956, ora 16.30.

„STRAHOV", un mare monument al literaturii

Instalat în clădirea unei vechi mănăstiri, „Strahov", muzeul literaturii naționale a cehilor, a fost înființat printr-o hotărîre a guvernului cehoslovac și înfățișează întreaga dezvoltare a literaturii cehe din timpurile cele mai vechi pînă în prezent. Depozitul de documente, ilustrații, fotografii, manuscrise și cărți aflate în muzeul acesta este incomparabil. Tradiția progresistă a literaturii cehe și slovace este excelent pusă în valoare. Reformatorului Jan Huss, pedagogului Jan Amos Komensky, genialului om de știință și slavist Josef Dobrovsky, istoricului Frantisek Palacky, naturalistului I. E. Purkine și altora, poeți, scriitori, oameni de știință, piloni ai întregii culturi a popoarelor ceh și slovac, li s-au închinat săli sau secții separate. In această galerie de personalități ale scrisului și ideilor, de oameni care și-au consacrat viața și munca luptei pentru un viitor mai bun al țării și poporului lor sînt reprezentați, alături de marii K. H. Macha, Bojena Nemcova, Jan Neruda și alții, marii și nemuritorii eroi Julius Fucik, Ladislav Vancura și Bedrich Vaclavek, căzuți în lupta împotriva fascismului, dar permanent prezenți în lupta pentru o nouă literatură a socialismului și a păcii.

Am citit undeva, la intrare chiar, aceste cîteva cuvinte semnate de regretatul președinte Klement Gottwald: „Poporului nostru, pentru cunoașterea mai adîncă a scrisului național, pentru întărirea mîndriei sale patriotice și a muncii pașnice constructive". Și mă gîndeam, auzindu-mi pașii în bătrîna sală Jan Huss, zăbovind în fața vitrinelor din sala Komensky sau oprindu-mă îndelung în celebra bibliotecă a mănăstirii, celebră deopotrivă prin arhitectura, amenajarea ei interioară și fondul de cărți de o valoare aproape incalculabilă, că de fapt un asemenea muzeu, în realitate o istorie a literaturii în documente, nu-și are seamăn în lume. Muzeul se află într-una din cele mai frumoase poziții ale Pragăi, în apropierea vechiului burg. Clădirea datează de peste 800 de ani; — și toate acestea, așezarea, vechimea, arhitectura care amintește stilul romanic, vechile săli sau vechile documente strînse și așezate în ordinea scurgerii vremurilor, fac din „Strahov" nu numai o comoară de știință și de cultură, nu numai un focar al culturii naționale a cehilor și slovacilor, ci și un minunat monument de artă, un monument măreț pe care, văzîndu-l o dată, nu-l mai poți uita

Jean Grosu

Acum cincisprezece ani murea

GABRIEL PÉRI

Murea în zorii zilei de 15 decembrie, împușcat de gloanțe naziste, la ordinul generalului Stulpnagel. Avea doar 39 de ani, și cunoscuse, de pe cînd era băiat de 17 ani, luptele sociale și drama Franței împinsă spre dezastru de conducătorii ei nevolnici.

Gabriel Péri era meridional. Bunicul lui, marinar destoinic, venise de la Ajaccio și se stabilise la Marsilia. Aragon l-a comparat odată pe Gabriel Péri cu Ulise: avea aceeași finețe, aceeași ascuțime de spirit, aceeași delicatețe a minții ca și mult încercatul fiu al regelui Laerte... Péri era corsican de obîrșie ca și Napoleon Bonaparte, și era curajos ca și el. Dar inima lui nu rîvnea la glorii regești. Curajul său era plăsmuit din spirit de sacrificiu și de devotament față de poporul său. Puterea sa de muncă, avîntul său, abnegația sa, Péri le-a dăruit cauzei celor mulți, partidului clasei muncitoare. Socialist pînă în 1920, Péri a fost unul din ctitorii Partidului Comunist Francez, în urma congresului de la Tours. De-atunci și pînă la moarte comunistul Gabriel Péri nu a încetat să fie o clipă luptătorul neînduplecat și optimist. Cu surîsul pe buze, cu acea politețe care-i dezarma pe interlocutori, el a fost ani de-a rîndul redactor-șef al ziarului L'Humanité, deputat de Argenteuil și vice-președinte al Comisiei pentru Afaceri Externe a Camerei. A luptat neostenit pentru o politică de pace, împotriva războiului imperialist și a fascismului. A denunțat cu violență propaganda coloanei a cincea și a țintuit la stîlpul infamiei pe renegați ca Doriot sau pe cîntăreții tuturor compromisurilor, Laval, Bonnet, Daladier... In anii grei ai ilegalității, Péri a căzut, prin trădare, în mîinile Gestapoului.

Condamnat la sfîrșitul lui 1941, dimpreună cu Lucien Sampaix, la 6 ani de recluziune, Péri s-a văzut mai apoi osîndit la moarte: intervenise pe lîngă Gestapo ministrul „francez" Pucheu, zbirul statului de la Vichy al lui Pétain...

Ce n-au făcut naziștii și complicii lor să-l împingă pe Gabriel Péri să capituleze, să-și renege ideile, crezul! Dar Péri a murit cîntînd. Ca un fiu al Franței, ca un comunist. Pe buzele sale s-au înfrățit Marsilieza și Internaționala. A murit, ca orice osîndit, în cîteva clipe, dar a intrat în legendă pentru veșnicie. L-au iubit oamenii și l-au prețuit poeții, care i-au cîntat faptele și pilda:

„In cimitirul din Ivry
Culcat în groapa lui comună
In simpla noapte fără lună
Se odihnește Gabriel Péri.

Ci mucenicul chiar din groapă
Pe ucigași îi înspăimîntă
Minuni năzar din brazda sfîntă
Ce-n lacrimi de norod se-adapă

In cimitirul din Ivry
Credeau că pot, lovind, strivind,
Pe crime crime oploșind,
S-omoare-un Gabriel Péri

. . . .

De-apururi umbrele în care
Dorm legendarii morți — acuză;
Aici hortensii-albastre — spuză —
Neînțeles se-nvoaltă-n floare.

In cimitirul din Ivry
Pe care-n van îl tot închid
Aduse-s noaptea peste zid
In dar lui Gabriel Péri...

In cimitirul din Ivry
Buchetul greu al jalei noastre
Culori de diafane astre
Ia pentru Gabriel Péri...

In cimitirul din Ivry
Da, orice ar tace și-ar destace,
Se zbate vîntul și nu tace,
Și spune: Gabriel Péri!

. . . .

In cimitirul din Ivry
El tot mai cîntă, cîntă iar;
Noi-aurore-n veci răsar
Și vin alți Gabriel Péri

Și azi precum și ieri, ucis e
Acela ce lumina poartă
Schimbată-i doar ștafeta moartă
Nu pier lumini și nu mor vise!

In cimitirul din Ivry
Sub lutul greu de nepăsare,
La pieptul Franței tot tresare
Viu, inima lui Gabriel Péri.[1])

Chipul lui palid, cu ochii zvăpăiați, ca de cărbune, inima lui caldă, neșovăitoare, au dăinuit în amintirea oamenilor. Și Péri a intrat în istoria martirilor epocii noastre. In noaptea în care a murit, a scris doar cîteva rînduri. Un testament politic și uman: „Să știe prietenii mei că am rămas credincios idealului meu de viață; să știe compatrioții mei că voi muri ca să trăiască Franța. Mi-am făcut un ultim examen de conștiință. E pozitiv. De-ar fi să mai iau viața de la capăt, aș merge pe-aceeași cale. Mai cred încă, în noaptea aceasta, că scumpul meu Paul Vaillant-Couturier avea dreptate să spună că: „Comunismul e primăvara lumii" și că „pregătește zori care cîntă". Voi pregăti și eu peste puțin „zori care cîntă". Mă simt tare să înfrunt moartea. Adio. Trăiască Franța!".

Acum, cînd se împlinesc cincisprezece ani de cînd Gabriel Péri a pornit pe drumul însorit al legendei, se cuvine să păstrăm o clipă de reculegere, îndurerată și dîrză.

1) ARAGON, **Legenda lui Gabriel Péri**, în romînește de Sorin Mărculescu.

Valentin Lipatti

Note și comentarii

Iubiți confrați, redactori, traducători, stilizatori, controlori, confruntatori etc.

Am primit numărul 11 al revistei „La Roumanie d'aujourd'hui", atît de îngrijit tipărită și atît de frumos ilustrată. Vă mulțumesc. Vă felicit pentru excelenta idee pe care ați avut-o, consacrînd acest număr „Deltei Dunării". E un colț de țară fără pereche pe continent și e bine ca și străinii să ieie act de existența lui. E și mai bine că, pentru a-l pune în valoare, în afară de izbutitele fotografii care împodobesc textul, n-ați omis să traduceți o pagină din maestrul Mihail Sadoveanu, a căruia proză e tot atît de fără pereche ca și Delta.

Deși în numărul acesta figurez printre colaboratori, am luat revista de la început. Poate că era în asta, nu zic, și ceva din perversitatea jucătorului care „filează cartea". După cum bine știți, vă încredințasem un articol în limba romînă, a căruia traducere în cele patru limbi în care apare revista nu mi-a fost înfățișată înainte de apariție. Am aflat în rubrica intitulată „Saviez-vous" lucruri noi și interesante. Parcurgînd schița-poem „Mystere", semnată Mihail Sadoveanu, am constatat cu plăcere că traducătorul s-a strecurat aproape teafăr prin poteci pline de primejdii. Totuși:

*...*tout c'était passé tellement rapidement *etc. nu mi-a plăcut și nici nu-mi părea de bun augur.*

Tellement rapidement!

Dar, la urma urmei, în loc de:

Și nici papa de la Roma cu-ntreita-i mitră-n cap,

unui mare actor nu i s-a întîmplat să spuie:

Și nici papa de la Roma cu-ntreita-i trită-n trap,

fără să trîntească piesa și fără să-și știrbească reputația? O bîlbîială, o inadvertență! In speță, ce-i inadvertența? O bîlbîială scrisă. Ei, și? Trece... se uită... se iartă!

Inaintînd cu lectura, am ajuns la articolul intitulat „Crus Moldaves", încheiat de semnătura mea, întregită și cu porecla (Păstorel!) în paranteză ce-i drept (ca mai la stînga). Il am în față și ce să spun? Fiorii mă apucă! Cum, eu am scris asta? O, nu! Eu am semnat asta?

Inadvertențe ?

Vai, da! Literele îmi joacă înaintea ochilor și gîndul mă duce la îndepărtații ani ai tinereții, pe cînd eram ostaș, și mă trezesc răcnind:

— Rău! Bateria 5-a! Rău, rău, rău! La loc mișcarea!

Incet-încet, potolindu-mă, ridic receptorul și întreb un redactor:

—Ce-i acest „salmigondis"?

— Nu-i chiar așa, îmi zice, simple inadvertențe (verba volant!).

Pentru a-i dovedi că-i chiar așa, *iată, îi pun în față acele inadvertențe (scripta manent!). Dacă aș fi superstițios și dacă pe copertă aș fi citit nr. 13, mi-aș fi zis (desigur!), ghinion! și aș fi tăcut (poate!). dar superstițios nu sînt și pe copertă am citit bine (curat ghinion!) nr. 11. Așadar, cu riscul de a nu fi pe placul lui Horațiu, încep* ab ovo, *adică cu prima frază. Am scris:*

Arhitectura, sculptura și vinificația sînt preocupări de maturitate istorică. De ce să se traducă, fără să fiu consultat, maturitate istorică cu preoccupations des peuples evolués? *Nu vi se pare că dați gîndului meu o factură de manual elementar didactic care nu are ce căuta aici și pe care o repudiez?*

In fraza următoare spuneam că în vechea Heladă statuile răsăreau în piețele publice ca florile pe-o pajiște de munte (adică în chip firesc). Referindu-se la acele statui, traducătorul pune de la el: nombreuse comme les fleurs des prairies. *Noțiunea de număr, de cantitate, la care nu m-am gîndit nici o clipă, face comparația absurdă. Căci, își poate cineva în chipul pe esteții locuitori ai Heladei tolerînd ca în piețele lor statuile să se înghesuie, rivalizînd în număr cu florile de pe pajiști? Ceva mai departe, autorul gîndește romînește, fără ca asta să-l împiedice să-i dea înainte pe franțuzește:*

Il (le Cotnar) jouit cependant d'un immense prestige, non seulement à cause de ses qualités particulières qui suffiraient à la justifier *etc. Se gîndea desigur la* reputație, renume, faimă, *etc. de vreme ce întrebuințează femininul* (la justifier) *și nu la* le prestige, *cum ar fi fost corect,* pour le justifier.

Nu fac nici o apreciere asupra stilului, Fac-o cititorul francez. Nu voi semnala decît ceea ce e mai mult decît inadvertență și în orice caz altceva. Așa, de pildă, tălmaciul prozei mele în franțuzește traduce cuvîntul pivniță (cave) *cu cuvîntul* case *(cabană de negri în America, compartiment de lădiță, patrat de registru sau de joc de șah etc). Să zicem însă că asta poate fi o greșeală de tipar și nefăcînd* case de necaz, *să trecem peste. Dar nu mai departe decît în rîndul următor, referindu-mă (in textul romînesc) la pivnicerul lui Ștefan cel Mare, scrisesem: pivnicerul Măriei-Sale. Citesc uluit în textul francez:* Pivnicerul *Majestății Sale Ștefan cel Mare! Majestate! In Moldova secolului al XV-lea! N-am pomenit!*

Traducătorul confundă o viță de vie (plant, cep, cepage) *cu o vie* (vigne) *și fără să se cutremure scrie că „feteasca neagră" e o vie indigenă (măcar calificativul trebuia să-l orienteze, căci numai despre viile noastre scriam).*

Cînd scriu eu: Cotnarul se impune, Uricanul se insinuează, traducătorul nu se sfiește a tălmăci: le Cotnari s'impose, l'Uricani est insinuant.

Tot una e ?

Dar în afară de aceste, dacă vreți, plus-quam-inadvertențe, traducătorul îmi atribuie afirmații pe care nici nu m-am gîndit să le fac. Așa, de pildă, d-sa afirmă și eu iscălesc că vinul provenit din feteasca roșie era cunoscut pe timpul lui Dumas. Nu-i cunoscut nici acum! Eu n-am spus decît că era cunoscut de către Dumas. *D-sa mă face de asemeni să afirm că Murfatlarul se întinde pe 2000 (două mii) ha. Eu am scris limpede că acesta e numai un scop urmărit și în început de executare.*

Inadvertență?

Flaubert nu și-a iertat o viață întreagă un lapsus calami *care l-a făcut să alăture două genitive:* une couronne de fleurs d'oranger. *Și vă întreb acum: ce sînt eu vinovat să stau sub acuzarea că aș fi autorul unei asemenea proze care s-ar fi căzut cel puțin să-mi fie prezentată înainte de a vedea lumina tiparului?*

Al dumneavoastră binevoitor

Al. O. Teodoreanu

OASPEȚI DE PESTE HOTARE

ALEXANDR STEIN — *Dramaturg (U.R.S.S.)*
SERGHEI SARTAKOV — *Romancier (U.R.S.S.)*
ALOIS HABA — *compozitor-muzicolog (R. Cehoslovacă)*
JENNY BOJINOVA — *Actriță de film (R. P. Bulgaria)*
PETRA HADGISCA — *Directoarea cinematografiei (R. P. Bulgaria)*
VASIL HALIACEF — *Regizor de film (R. P. Bulgaria)*

Desene de ROSS

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu (*redactor-șef adjunct*), Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, Veronica Porumbacu, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10. Telefon: 7.79.46. ABONAMENTE: 3 luni 6.50; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea poligrafică nr. 2, str. Brezoianu 23—25